

“DET LUGTER AF EN SCENE”

- en undersøgelse af de sociomaterielle forhold
i et konkret studierum

af Pernille Clausen Nymand & Marie Louise Bjørn

Titelblad

Pernille Clausen Nymand

Studie nr. 20131633

Marie Louise Bjørn

Studie nr. 20131664

Vejleder, Marie Martinussen

Anslag speciale: 260.076

Antal sider speciale: 108, 4

Specialetitel: *"Det lugter af en scene"*

- en undersøgelse af de sociomaterielle forhold i et konkret studierum

Kandidatspeciale ved Læring og forandringsprocesser.

Institut for Læring og Filosofi

Aalborg Universitet, København.

Titel artikel: Enten-eller (og ikke både-og)

Anslag artikel: 10.099

Antal sider artikel: 4, 2

INDHOLDSFORTEGNELSE

ABSTRACT	7
FORORD	9
REJSEVEJLEDNING (LÆSEVEJLEDNING)	10
STATE OF THE ART: LABORATORIUM – ET STED HVOR DER ARBEJDES.	11

DEL 1

1. INDLEDNING OG PROBLEMSTILLING	13
1.1 DET EKSPERIMENTERENDE LABORATORIUM	14
1.2 KORTLÆGNING AF FELTEN - PÆDAGOGISK KONTEKST	15
1.2.1 TILTÆNKTE PÆDAGOGISKE INTENTIONER	16
1.2.2 KONSTRUKTION AF GENSTANDSFELTET	17
1.3 PRÆCISERING	18
1.3.1 MATERIEL KULTUR	18
1.3.2. MATERIALITETER OG TEKNOLOGI (REKVISITTER OG ARTEFAKTER)	19
1.3.3 INDRETNING, KULISSE OG FYSISKE RAMMER	20
1.3.4 FELTEN OG FELTET	20
1.3.5. KULTURANALYSE PÅ MIKRONIVEAU	21
1.4 AFGRÆNSNING	21

DEL 2

2. VIDENSKABSTEORI	22
2.1 VIDENSKABSTEORETISKE RAMME - SOCIALKONSTRUKTIVISMEN	22
2.1.2 ONTOLOGIEN OG EPISTEMOLOGIEN	22
2.2 DET SOCIO-MATERIELLE FOKUS	24

3. METODOLOGI OG METODE	26
3.1 VALG AF KVALITATIV METODE	28
3.2 METAFORER OG SOCIOLOGI	29
3.3 OM AT ARBEJDE I FELTEN	30
3.4 ETNOGRAFISK FORSKNING MED EN EKSPERIMENTERENDE TILGANG	32
3.5 UNDERSØGELSESDSIGN	34
3.5.1 OBSERVATION	34
3.5.2 SITUERET DATAINDSAMLING; KOMPARATION AF FORSKELLIGE SITUATIONER	35
3.5.3 OBSERVATIONSFOKUSERINGER	36
3.5.4 OBSERVATIONSGUIDE	38
3.6 DELTAGEROBSERVATION	39
3.5.1 OM AT DELTAGE OG FORSKE I DET KENDTE	40
3.5.2 VORE FELTROLLER OG FELTRELATIONER	41
3.5.3 DISTANCE KONTRA NÆRHED	43
3.6 FELTNOTER	44
3.7 UFORMELLE SAMTALER	45
3.8 ETISKE OVERVEJELSER SOM FELTARBEJDER	46
3.9 PÅLIDELIGHED OG GYLDIGHED	47
3.9.1 TROVÆRDIGHED	47
3.9.2 OVERFØRBARHED OG TRANSPARENS	49
3.9.3 KONSISTENS	50
DEL 3	
4. TEORI	51
4.1 ERVING GOFFMAN OG TEATERMETAFOREN	51
4.1.1 SCENE OPTRÆDEN	53
4.1.2 ANSIGTSARBEJDE	54
4.1.3 FOR- OG BAGSCENE	55

4.2 COLABORATORIUM SOM AFGRÆNSET OMRÅDE	57
4.3 LATOUR OG ANT	58
4.2.1 AKTØR/AKTANT	58
4.2.2 NETVÆRK	59
4.2.3 TRANSLATION	60
3.2.4 ASSOCIATIONER/HYBRIDISERING	60
 DEL 4	
5. ANALYSESTRATEGI	61
5.1 EMPIRI SOM ETNOGRAFIER	62
5.2 GOFFMANS TEATERMETAFORISKE RAMMESÆTNING	64
5.2.1 OPERATIONALISERING AF BEGREBER	64
4.3.1 OPERATIONALISERING AF BEGREBER	66
6.1 ANALYSEDEL 1: ISCENESATTE SITUATIONER	67
6.1.1 SCENE 1 - FACADE- OG BAGSIDEOMRÅDET INDtages	69
6.1.2 DEN KREATIVE REKVISIT - ET HAV AF INTERAKTIONER	72
6.1.3 SCENE 3 - SCENEN FLYTTER	76
6.1.4 OPLÆG MED POWERPOINT VERSUS PAPIRER	80
6.1.5 RUNDBORDSSNAK	83
6.2 ANALYSEDEL 2: HVERDAGSSITUATIONER	84
6.2.1 PRAKSISKONSENSUS: "HER ER VI STILLE OG KONCENTREREDE"	85
6.2.2 TAK FOR KAFFE	87
6.2.3 HOKUS POKUS FILIHANKAT	90
6.3 SAMMENLIGNING AF ISCENESATTE OG HVERDAGSSITUATIONER - DELKONKLUSION	92
6.4 ANT ANALYSE	94
6.4.1 ET STORT NETVÆRK	94
6.4.2 AKTANTEN; POST-IT SEDDEL	95
6.4.3 DET STORE NETVÆRK UDVIDES	96

DEL 5

7. REFLEKTERENDE DISKUSSION	103
7.1 HVILKET RUM KAN COLABORATORIUM SIGES AT VÆRE?	105
7.2 UDFORDRINGER VED AT HAVE SKABT COLABORTORIUM	105
9. PERSPEKTIVERING	111
10. LITTERATURLISTE	114
11. BILAG	

Abstract

This thesis aims to reach out to others, like us, who is interested in sociomaterial conditions within the educational institution framework; University. Furthermore highlights this thesis a special focus on how practices can be said to be unfolded in interaction with the physical environment. The uniqueness of this thesis is based on the fact, that we have been involved in the creation process of *Colaboratorium*; a concrete room at Aalborg University (Cph) which is furthermore where our study takes place – within these four walls. *Colaboratorium* is a room created only for students and teachers associated with the master program “Learning and Processes of change” at Aalborg University, Copenhagen.

In the creative process build up some intended educational intentions which signifies that we, among other questions: *“How does the educational intentions link with the management of the material space?”*

In present thesis we operate within the frame of pedagogy and sociology (educational sociology) of which the field of subject is designed as a relation between the participants (the student/ teacher) and the material space. Our inquiry/research contains more specifically a perspective on a material culture, limited to a specific physical space; Colaboratorium.

We identify material culture as the relationship between people and the material world that surrounds us in everyday life. In our analysis we work with two different perspectives on material culture; Bruno Latour and Erving Goffman as our theoretical framework who both investigates within the field of microsociology.

Through our work with Goffman, we analyze the students ‘and teachers’ self-presentations and role-play. Through this perspective we aim to understand how the cultural praxis takes place as a interaction order and through various staging in which participants in Colaboratorium maintain any situation to avoid unpleasant and confrontational episodes. By using the metaphor of theatrical performance, through which we see everyday life as a theatre, we open up the empirical data to understand the room (space) as a stage. On the front stage various props is being used in the act to sustain a certain face and harmony (consensus), while the back stage is characterized by a more relaxed behaviour. Through our study we look at pedagogy as an institutionalized phenomenon; as certain interaction orders in which teachers and students are making an effort to maintain the practice of teaching and other student activities.

Our second perspective we find in Latour and the actor-network theory that can help us to understand as well as *explain space* as relationships between nonhuman and human actors, who interact and work to stabilize and destabilize *network*. Praxis is through the perspective visible for us in another way, as we step out of the metaphor of theatrical performance and into a frame made up of many different actors who act in liquid transformations and connections between each other. We therefore get a glimpse of the many different practices in Colaboratorium.

Forord

Nærværende speciale er udarbejdet på kandidatuddannelsen Læring- og Forandringsprocesser, Aalborg Universitet, Kbh.

Specialet henvender sig til rette vedkommende, der ligesom os, interesserer sig for socio-materielle forhold indenfor den pædagogiske institutions ramme; universitetet, med særligt fokus på, hvordan praksis kan siges at blive udfoldet i samspil med de fysiske rammer.

Til slut vil vi henlede til, at specialet kan siges at være en forlængelse af et praksisforløb undertegnede indgik i, hvor vi var med til at etablere og indrette det konkrete rum (Colaboratorium), vi undersøger. I kraft af dette, vil specialet ligeledes omhandle en mindre evaluering af rummets værdi og funktion.

Vi ønsker dig god læselyst!

Marie Louise Bjørn og Pernille Clausen Nymand,
Cand.mag i Læring- og Forandringsprocesser

Juni 2015

Rejsevejledning (læsevejledning)

DEL 1: Første stop på turen omhandler nærværende speciales indledende ord og undersøgelsesspørgsmål samt en gennemgang af en forudgået proces, der har betydning for diskussionsafsnittet og som er skrevet for at skabe gennemsigtighed i vores proces under specialet. Konstruktion af genstandsfeltet samt afgrænsning og præcisering vil ligeledes være at finde i denne del.

DEL 2: Her vil vi føre jer ind i vores videnskabsteoretiske ståsted, hvor vi blandt andet fremhæver vores to teoretikere: Erving Goffman og Bruno Latour forskellige synspunkter. Vores metodiske valg og udfordringer i og med at vi kan sige at indgå i relation med de studieobjekter vi observerer, vil ligeledes præsenteres. Endvidere vil vi udfolde hvilke etiske overvejelser og udfordringer vi står overfor, idet i indgår i felten. Afsluttende vil vi vurdere vores undersøgelses pålidelighed og gyldighed i forhold til den viden vi kan sige at producere (set i forhold til vores videnskabsteoretiske position).

DEL 3: Landskabet i denne del af rejsen fører jer gennem Goffman og Latour og ANT's teoretiske universer. En introduktion af *teatermetaforen* og *aktør-netværksteorien* vil give jer en forsmag på, hvor forskellige teorier vi vil anvende i nærværende speciales analyse.

DEL 4: Anden sidste stop på rejsen kredser sig om nærværende speciales analysestrategi, hvorefter selve analysearbejdet vil træde i kraft. Vores empiriske materiale vil ligeledes være fremstillet i etnografier, for at give læser et indblik heri, inden analysearbejdet foretages.

DEL 5: Rejsen slutter af med nærværende speciales diskussion, der vil kredse omkring vores forudgående proces - det faktum at vi har været med til at skabe det rum, vi undersøger. Vi søger derfor at få svar på, hvilket rum Colaboratorium kan siges at være samt om vores intentioner med at skabe et anderledes rum, kan siges at blive indfriet. Specialets konklusion og perspektivering vil ligeledes være at finde i denne del.

State of the art: *Laboratorium* - et sted hvor der arbejdes.

I det følgende vil vi kort skitsere aktuel forskning vedrørende vores speciale emne, som omhandler et nyetableret laboratorium - et konkret fysisk og designet rum.

Vores emnevalg medfører at vi skriver os ind i en nyere forskning diskurs, hvor vi oplever flere og flere laboratorier bliver iværksat – blandt andet på campus AAU. I og med at labtrendenden er et nyere fænomen, finder vi udvalget af peer review artikler begrænset.

Formålet med det følgende er at skitsere et billede af, hvilken forskningsinteresse der er på området og dernæst placerer vores speciale i forskningsfeltet.

Indledningsvis for at kunne sige noget om den forskning, der er på området laver vi en bred søgning på aub.dk og den centrale søgemaskine primo.

Her søger vi på følgende ord: *lab(oratory), learning, sociology, pedagogy, higher education, peer review, 2000 - 2015.*

Denne søgning gav i alt 35 poster, som vi gennemgik og fandt at størstedelen af artiklerne omhandler computerbased learning og virtuel learning. Det vil altså sige computerbaserede og visuelle læringsrum og ikke et fysisk laboratorium, som er det vi søger. Vi fandt derfor ikke søgningen og artiklerne relevante for vores emne.

Vi lavede derfor endnu en søgning, nu på ERIC, som er en søgemaskine sponsoreret af U.S. Department of Education, hvor vi tidligere har erfaret at finde relevant uddannelses- og forsknings litteratur. Her gjorde vi brug af følgende søgeord: *lab, learning, creativity samt lab, learning, creativity, peer review, 2000 – 2015*, hvilket gav henholdsvis 14 poster og 27 poster. Mange af posterne var de samme i begge søgninger og omhandlede denne gang overvejende; science laboratory, science experiments og engineering. På samme måde som før, finder vi ikke resultaterne af vores søgninger relevante i kortlægningen af vores undersøgelsesfelt.

Da vi ikke fandt vores søgninger af peer review artikler relevante, foretog vi en almindelig søgning på bibliotek.dk for at se, hvad vi kunne finde af litteratur omkring laboratorier(lab) der. Vores søgning på bibliotek.dk hjalp os til at finde frem til en antologi anno 2014, udgivet af Aarhus Universitetsforelag, omhandlende læringslaboratorier- og læringseksperimenter.

Da vores specialeemne omhandler en kulturanalyse af et nyetableret laboratorium på AAU og da vi tilmed, i vores undersøgelsesmetode gør brug af en eksperimenterende tilgang, mener vi at skrive os ind i det felt førnævnte antologi undersøger: Læringslaboratorier- og eksperimenter. Antologiens forfattere er alle tilknyttet institut for Uddannelse og Pædagogik, Campus Emdrup, hvilket ydermere understøtter relevansen af denne antologi for vores undersøgelsesfelt, som

befinder sig indenfor det pædagogisk (sociologisk) område, hvortil genstandsfeltet udspiller sig i en universitetskultur.

Følgende er et kort uddrag af hovedpointerne i antologien, hvortil vi tager udgangspunkt i det indledende kapitel, der opsummerer antologien som helhed. Antologiens empiri finder de respektive forfattere i henholdsvis egen forskning, som præsenteres i caseform og/eller gennem dokumentanalyser, forstået på den måde, at der igennem antologien sondres mellem forskellige laboratorier og eksperimenter, der omhandler forskningsmetoder, undervisningsmetoder, organisationsudviklingsmetoder og hybrider af samme. Sondringen inddrager også historisk fortid samt nutidige genopdagelser af de to genre *laboratorier og eksperimenter*.

Formålet med antologien er at gentænke det arbejde, den viden og den virkning, forskellige typer af laboratorier og eksperimenter kan bidrage med, for netop den menneskelige læring. Indenfor de senere år er der sket en opblomstring af forskellige typer af laboratorier og eksperimenter med et human og samfundsvidenskabeligt islæt. Det vil altså sige at laboratorie fænomenet genopdages og indtænkes nu i lærings- og forandringsprocesser i organisatoriske såvel som pædagogiske sammenhænge. Denne nye trend er i dag velkendt og den twister den almindelig forståelse af laboratorium og dennes klassiske idealer om pålidelighed og gyldighed. Laboratorium betyder oprindeligt "et sted hvor der arbejdes". Det er dog i denne forbindelse ikke ligegyldigt hvor der arbejdes og hvordan der arbejdes. Det særlige er derimod, at der arbejdes i intentionelt designede og indrettede rum, der fremstår som en virkelighedsrefererende, eksperimenterende og systematisk praksis. At de er intentionelt designede betyder, at rummene er udformede på baggrund af nogle didaktiske overvejelser over brug og hensigt. Et laboratorium bliver "*et midlertidigt aflukke fra en verden, som er etableret netop med henblik på et efterfølgende mere kvalificeret engagement i selv samme verden.*" De intentionelt indrettede rum er simulerede, iscenesatte virkelighedsrum, hvor der i en pædagogisk sociologisk sammenhæng kan eksperimenteres med læring og uddannelse og udvikling af selvsamme (Stunæs et. al, 2014, s. 7 - 11).

Ud fra dette kan vi sige, at vores speciale placerer sig i en pædagogisk sociologisk kontekst og sammenhæng, hvortil vi ser på et konkret nyetableret laboratorium, Colaboratorium. Vi ser på de effekter det designede rum kan spores at medfører. Hermed giver vi et videns bidrag til et endnu meget uudforsket, men *yderst* interessant felt.

1. Indledning og problemstilling

Vi befinder os i en verden, hvor materialiteter og teknologier til stadighed får større og større betydning for de sociale interaktioner vi indgår i. I uddannelsessammenhæng er pen og blyant skiftet ud med en computer og tavlen med et elektronisk smartboard eller en projektor. Dog bruges der også andre former for materialer på Aalborg universitet (AAU), som en del af forskellige læringsprocesser for eksempel: whiteboard i forbindelse med brainstorming eller præsentationer og oplæg. I forskellige processer anvendes store stykker papirer (plotterpapir), post-it sedler og tuscher. Det er altså ikke kun teknologien som præger de sociale interaktioner i uddannelsesregi. Grundet dette samt en altoverskyggende interesse omkring de fysiske rammer vi bevæger os i og omkring hver dag, omend vi befinder os på universitet, vores egen lejlighed eller et supermarked, finder vi materialiteter som vigtige at medtænke i en undersøgelse omkring den kulturelle hverdagspraksis. Enhver gøren involverer altså mange materialiteter og teknologier (Damsholdt og Simonsen, 2009, s. 11 -13). Dog har materialiteten i undervisnings sammenhæng været betragtet som enten uvæsentlig eller blot som instrumenter for undervisning (Sørensen, 2009, s. 2).

Louise Fabian (2009) belyser i sin ph.d. afhandling, at vi befinder os i en spatial vending indenfor human- og samfundsvidenskaberne, hvor en rekonceptualisering af begreberne rum, sted og landskab er i fokus. Det vil sige nye forståelser af rumlige aspekter i menneskets mellemværende med dets omverden. I denne forbindelse, er der i kraft af den markante udvikling af nye pædagogiske tilgange og forståelser samt øgede krav om blandt andet differentiering i undervisningen, skabt mere fokus på sammenhænge mellem studerendes tilgang til læring og klasserummets indretning og forvaltning – sammenhænge mellem de pædagogiske intentioner og fysiske rammer. En ny interesse for rummet som pædagogisk faktor og hvilke betydninger rummet egentlig kan tillægges, er vakt (Kirkeby, Gitz-Johansen og Kampmann, 2005, s. 43).

Med et blik rettet mod indretning af rum og brug af undervisningslokaler, bevæger vi os ind på et territorium, der omhandler pædagogisk scenografi, hvormed vi kan spørge os selv: *hvornår har et undervisningslokale sidst set anderledes ud? Og lever det i det hele taget op til de studerendes behov?* De fysiske omgivelser kan fremstå som et "silent curriculum", hvorved

omgivelserne indgår som en opdragende del af den studerendes dannelse, som finder sted på uddannelsesinstitutioner (Boritz, 20014, s. 73 - 74).

Derfor må vi, når vi tænker forandringer og læring ligeledes have øje for det materielle som en del af den praksis, hvori materialitet indgår og gøres (Damsholdt og Sørensen, 2009, s. 15). Det materielle som medskaber af den kulturelle hverdagspraksis på et universitet, kan vi ligeledes anskue som en teaterscene, hvor forestillingen finder sted - det er her den kulturelle praksis ses udfoldet. Forskellige iscenesættelser er i spil i praksissen, hvormed bestemte kulisser og rekvisitter tages i brug. Rekvisitter såsom whiteboard, tusch, post-it sedler og så videre (Goffman 1959, s. 32, Kristiansen, 2000, s. 30 og Rasborg, 2013, s. 418). Der kan være tale om forskellige iscenesættelsesmønstre, forstået som indgroede billeder til udformning og tolkning af læringssituationer. Dette kan være lige fra iscenesættelsesmønstret kaldet: "model vidensgenerator", hvor frontalundervisning via for eksempel PowerPoint er herskende eller "udforskning af det ukendte", som har en mere eksperimenterende tilgang, hvor det ukendte er det særligt interessante. Hvis man farer vild undervejs, værdsættes dette ligeledes som en god erfaring at have med sig. Nogle uddannelsesinstitutioner jonglerer med en palet af forskellige iscenesættelsesmønstre, mens andre kører en slags monokultur (Jank og Meyer, 2009, s. 114-116).

1.1 Det eksperimenterende laboratorium

Særligt for undertegnede er, at vi nu står ved skillevejen mellem studie og job, hvilket sætter os i den position, at vi er nødt til at forholde os til og reflektere over det arbejdsmarked og den praksis vi snart møder. Derfor ønsker vi at rette vores interesse for materialiteter og pædagogik mod et konkret fysisk rum og pædagogisk praksis. I denne forbindelse har Institut for Læring og Filosofi engageret sig i et nyt lab initiativ for studerende på LFP, Colaboratorium. Dette speciale omhandler dette laboratorium, som er vores genstandsfelt, men samtidig et rum vi har været medskabere af. I tilblivelsesprocessen af Colaboratorium, havde vi gjort os tanker om at vi ønskede at skabe et anderledes rum, end dem vores universitetspraksis indtil videre har været udgjort af. Disse ønsker ligger forankret i forståelsen om, at materialitet indgår i den kulturelle praksis og derfor har betydning for de studerendes oplevelse og læring (Damsholdt og Sørensen, 2009, s. 15 og Boritz, 20014, s. 73). Vi havde et særlig fokus på at skabe en hyggelig stemning ved at præge indretningen med gamle møbler, for eksempel en grøn velour sofa (se bilag 1), tæpper på gulvet og lammeskind. Med et æstetisk blik på rum ønskede vi at behage forskellige sanser, hvorfor vi har købt andre lamper (end de allerede eksisterende lysstofrør)

grundet et mere behageligt lys samt flotte gardiner, som rumdelere. Lyset, stemningen og "følelsen" var i centrum. Følelsen af at sidde i en behagelig lænestol eller sofa versus en træbænk, men ligeledes følelsen af at være trådt ind i et anderledes rum (Boritz, 20014, s. 73). Anderledes fordi vi har eksperimenteret med forskellige slags møbler.

Grundet vores egen rolle i tilblivelsesprocessen af Colaboratorium har vi en tese om, at vi med Colaboratorium har skabt et anderledes rum, i forhold til de undervisningslokaler, der er at finde på AAU.

Ovenstående lægger op til følgende undersøgelsesspørgsmål:

Hvordan kan vi forstå Colaboratorium som en materiel kulturel praksis og hvordan denne konstitueres på nye måder?

Arbejdsspørgsmål:

- Hvordan fremstiller de studerende og underviserne sig via forskellige rekvisitter?
- Hvilke nonhumane elementer knytter an til flere handlemåder?

1.2 Kortlægning af felten - pædagogisk kontekst

Det særegne ved dette speciale er som sagt, at vi har været med til tilblivelsesprocessen af Colaboratorium, som også vil vise sig at være der hvor vores genstandsfelt udspiller sig. Det interessante i forbindelse tilblivelsesprocessen, er de tiltænkte pædagogiske intentioner holdt op imod forvaltningen af rummet - hænger disse i det hele taget sammen? For at klar- og synliggøre overfor læser, hvilke tanker vi har haft med rummet og den proces, som ligger forud for dette speciale, vælger vi nu at ekspliciterer tilblivelsesprocessen af det felt vi undersøger. Dette gør vi for at skabe gennemsigtighed omkring vores arbejde forud for dette speciale, for på den måde at drage jer som læsere med ind i processen. Udover at det skaber en gennemsigtighed, vil vi bruge de pædagogiske intentioner og reflektere over disse i en diskussion, da vi ønsker at se på om vi kan sige at have indfriet nogle af disse pædagogiske intentioner. Ydermere vil vi retrospectivt belyse om de førnævnte pædagogiske intentioner, kan siges at have påvirket relevanskriterierne for vores observationer.

1.2.1 Tiltænkte pædagogiske intentioner

Nogle af de mest fremtrædende bevæggrunde og (pædagogiske intentioner) bag oprettelsen af Colaboratorium, var et ønske om at præge studiemiljøet og derfor skabe et tilhørsforhold til universitetet, ved rent fysisk at have et rum at opholde sig i. Dette kom til udtryk under et fremtidsværksted¹, hvor de studerende udtrykte et ønske om: "følelsen af fællesskab", "plads til LFP studerende samlet", "flere små grupperum" og "samarbejde på tværs af semestrene". Ud over disse udtalelser yndede de studerende et behov for nærværenhed, hvor dørene er åbne og at der er mulighed for at følge med i hinandens projekter. I fremtidsværkstedets sidste fase, blev vi inddelt i hold alt efter, hvilke emner vi brændte for at handle på. Vi valgte sammen med nogle medstuderende at arbejde ud fra ønskerne: "Uni er fyldt med kreative værksteder" og "Plads til LFP samlet". Her diskuterede vi, hvad vi kunne gøre for at imødekomme og opfylde behovet om et LFP-rum. Vi arbejdede videre med "projektet", idet vi personligt også havde et stort behov for "et sted at være".

I vores videre arbejde var vi meget optagede af, hvordan rummet skulle se ud. Vi ønskede at skabe et anderledes rum, i forhold til indretningen og brugen af det, end hvad et traditionelt universitet tilbyder i dag. Vi ønskede at indretningen skulle lægge op til at være et sted, hvor det var legitimt at eksperimentere. Vi havde en tese om at kreativitet avler kreativitet, forstået således at hvis vi vil have de studerende til at være eksperimenterende og kreative, skal omgivelserne være ligeså. Andre visioner om brugen af rummet var, at det skulle kunne rumme variation i undervisningsform, fordybelse i teorierne samt kreative værksteder, som var nogle behov de studerende i tale satte i fremtidsværkstedet. Vi havde ligeledes gennem inspiration fra ytringer i fremtidsværkstedet visioner om, at brugen af rummet skulle være præget af kropslige læringsaktiviteter og at Colaboratorium skulle være et sted, hvor der er rum til undren, spørgsmål og tvivl.

¹ Fremtidsværkstedet blev udført af undervisere tilknyttet LFP og LFP studerende fra Pædagogik og Pædagogisk innovation, 8 semester, 2014.

Fremtidsværkstedet anses for at være et redskab med henblik på forandring, hvor demokrati er fundamentet for metodens udvikling (Jungk og Müllert, 1998).

1.2.2 Konstruktion af genstandsfeltet

I følgende vil vi uddybe hvad det specifikt er vi, ud fra kortlægning af felten, vælger at undersøge i dette speciale.

Dette speciales undersøgelse skal læses som en pædagogisk sociologisk undersøgelse, hvis genstandsfelt er konstrueret som relation mellem deltageren (den studerende/underviseren) og det materielle rum. Undersøgelsen indeholder mere specifikt et perspektiv på en materiel kultur, afgrænset til et konkret fysisk rum. Materiel kultur forstået som forholdet mellem mennesker og de materialiteter vi omgives af i hverdagen (Damsholt og Simonsen, 2009, s. 9 - 14).

Til at fremanalysere disse mønstre benytter vi Bruno Latour og Erving Goffman som vores teoretiske ramme, da de begge placerer sig inden for mikrosociologien.

Gennem vores Goffmanske analyser af de studerendes og undervisernes selvpræsentationer og rolletagning studerer vi pædagogik som et institutionaliseret fænomen, og som en bestemt samhandlingsorden, hvormed undervisere og studerende søger at opretholde undervisnings- og studiesituationer. Vi sigter derfor med Goffman at forstå, hvordan den kulturelle praksis udspiller sig i form af ordens samhandlinger og forskellige iscenesættelser, hvori deltagerne i Colaboratorium opretholder enhver situation, for at undgå ubehagelige og konfronterende episoder. Med Goffman og teatermetaforen åbner vi op for empirien for at få forståelse for rummet ved at beskrive rummet som en scene, hvorpå forskellige rekvisitter tages i brug på forscenen, mens bagscenen er præget af en mere afslappet adfærd. Vi kan få øje på, hvor i rummet forskellige optrædener udføres, som kan være forankret i kulissen (noget materielt).

Latour er derimod det teoretiske perspektiv, hvori vi både kan forstå og forklare rum som relationer imellem nonhumane og humane aktører, der i en vekselvirkning arbejder for at stabiliserer og destabiliserer netværk. Praksis bliver igennem ANT perspektivet synligt for os på en anden måde, idet vi træder ud af teatermetaforen og ind i en ramme, der udgøres af mange forskellige aktører, der agerer i flydende transformationer og forbindelser mellem hinanden. Vi får altså ikke et statisk øjeblikbillede med ANT, men derimod et blik for mange forskellige praksisser i Colaboratorium.

Studiet af den materielle kultur vil vi placere som vores primære undersøgelsesområde og dette med et pædagogisk perspektiv, som værende det bærende. Dette da vores undersøgelse finder sted på en opdragende institution og vi dermed kigger på rummet som medopdragende. På den

måde kan vi sige, at vores undersøgelse behandler noget bagvedliggende, for på den måde at forstå den pædagogiske praksis som et institutionaliseret fænomen.

Specialet bevæger sig i sine analyser hovedsageligt på et praksisnært og mikrosociologisk niveau, hvor praksisser og normen knyttet hertil, som de udspiller sig inden for den praktiske universitetsdagligdag, undersøges.

1.2.3 Valg af informanter

I og med at vores omdrejningspunkt i nærværende speciale omhandler et specifikt fysisk rum, der kun henvender sig til studerende på Læring og Forandringsprocesser samt andre tilknyttede, vil det være vores informanter i nærværende speciale. Vi søger ikke informanter med en speciel form for viden, men blot dem som anvender lab'et. Med tilknyttede mener vi undervisere og andre interessenter, som anvender det i form af workshops, faglige oplæg med mere.

1.3 Præcisering

1.3.1 Materiel kultur

Materiel kultur indebærer som sagt et fokus på forholdet mellem mennesker og den omkringværende materielle verden. I nedenstående afsnit vil vi kort præcisere, hvordan vi mere uddybende forstår materiel kultur. Præciseringen udarbejdes på baggrund af valgte kulturteoretikere², vi læser som inspireret af vore to valgte teoretikere Erving Goffman og Bruno Latour. De valgte kulturteoretikere bidrager med et særligt blik på det materielle sat i en kulturanalytisk kontekst, som ikke eksplicit er at finde hos Goffman såvel som Latour.

Materiel kultur skal i nærværende speciale forstås som, at vi anskuer de kulturelle processer (interaktioner) i Colaboratorium, som knyttet sammen med den omkringværende materielle og teknologiske verden. Derfor fokuserer vi på et krydsfelt mellem kultur, pædagogik, materialitet og teknologi (Bille og Sørensen, 2012, s. 9 - 10). Med kulturelle processer mener vi at de forskellige samhandlinger foregår via en orden, der er blevet til selvfølgelige mønstre, som udgør en kulturel praksis (Goffman) og dels mere foranderlige og fleksible netværk (Latour). En verden tæt vævet sammen i netværk af ting og mennesker og en sådan forståelse for materialitet afspejles derfor også i måden, hvorpå vi anskuer kultur. (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen, 2012, s. 21 - 22).

² Tine Damsholdt og Dorthe Gert Simonsen (Latour) & Kirsten Hastrup, Cecilie Rubow og Tine Tjørnhøj-Thomsen (Latour og Goffman) & Mikkel Bille og Tim Flohr Sørensen (Latour).

Når vi derfor ønsker at lave en materiel kulturanalyse, er det grundet en forståelse af, at det sociale liv ikke kan stå uden det materielle. Goffman forklarer det således at deltagere i en interaktion, handler ud fra de konklusioner de drager af det andet individ i samhandlingen, i deres omgang med den fysiske verden. Det er dog kun i den sociale samhandlings verden, at de objekter som konklusionerne drejer sig om - intentionelt fremmer eller hindre slutningsprocesser (Goffman, 2014, s. 54). Endvidere begriber vi med Goffman hverdagslivet som et forløb, hvor forskellige situationer udfolder og udspiller sig mellem mennesker og ting. Hverdagslivet er som et skuespil, hvor situationerne er en række forskellige scener, der udspiller sig mellem bi- og hovedpersoner, når tæppet går op (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen, 2012, s. 197 - 198). Latour derimod beretter at en adskillelse af det humane og nonhumane ikke er muligt, idet disse er en del af samme netværk. Praksis udfolder sig således via netværk (Latour, 2008, s. 99 og Latour, 2006, s. 213). Hertil hører begrebet om agens, der betyder *at gøre*, hvorfor et fokus på materiel kultur kan skærpe blikket mod hvordan materialiteter *gøres* og ligeledes, hvordan det materielle "*gør os*" (Damsholt og Simonsen, 2009, s. 25). Det vil sige, at undersøge hvordan humane og nonhumane aktører er filtret ind i hinanden (Latour, 1999, s. 193 - 194).

1.3.2. Materialiteter og teknologi (rekvisitter og artefakter)

Vi forstår materialiteter som teknologier, ting og genstande, der indgår i vores hverdag. Teknologier forstået som et produkt; elektroniske eller mekaniske genstande, såsom en mobiltelefon eller en computer (Bille og Sørensen, 2012, s. 46). I specialet anvender vi ordet rekvisit og artefakter om de ting og genstande (materialiteter), der enten intentionelt (Goffman) eller ikke intentionelt (ikke-intentionelt) indgår i interaktioner eller forbindelser mellem mennesker. Det er vigtigt at påpege at vi i opgaven skelner mellem to måder at se materialiteter på, som netop præsenteret.

Når vi bruger ordet artefakt fremfor rekvisitter i nogle sammenhænge er det for at påpege, at det er tale om en ting, en materialitet *der "gør"*. Denne tankegang er inspireret af Latour og ANT, hvorfor når vi anvender ordet artefakt i analysen synliggør dette synspunkt. Der er altså tale om en ting/genstand som er medaktør - kontra en Goffmansk måde at tænke ting eller en genstand, der "bare" udgør kulissen eller en rekvisit, som indgår i opretholdelse af en given optræden. Artefakten besidder så at sige agens og kan samle opmærksomhed omkring sig selv, eksempelvis et tv fredag aften, hvor x-factor raser over skærmen eller et midsommerbål. Eller

en ting som et reglement over, hvordan man skal opføre sig på en togstation, kan opretholde en orden, uden at blive brugt (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj - Thomsen, 2012, s. 140 - 141). Når vi anvender ordet rekvisit er det for at henlede til et Goffmansk blik på analysen, hvorfor vi henfører til ting, der ses som en forlængelse af menneskets agens. Det vil sige, at rekvisitten er en understøttelse af en optrædendes rolle eller vi kan se whiteboard tuschen som en forlængelse af den studerendes arm, da han med bevægelser frem og tilbage gør det muligt, at der skrives på tavlen - det er deres samlede handling der udgør formlen på tavlen. Vi kan også kalde det ting *der "gør"*, i forlængelse af menneskets intentionelle handlinger (ibid.).

1.3.3 Indretning, kulisse og fysiske rammer

Dette er en begrebsafklaring i forhold til vores ene teoretiker: Erving Goffman og som har til formål at skabe et bedre overblik for du som læser, når vi anvender ord som scene, kulisser og rekvisitter. Vi forstår de fysiske rammer som stabiliserende rammer, der ikke kan tilføjes eller fjernes. Det er de faste arkitektoniske vægge, der udgør de fysiske rammer. Når vi anvender ordet scene, er det de fysiske rammer, stedet hvor optræden finder sted og ligeledes det vi kalder for kulissen. Kulisserne omfatter møbler, udsmykning, fysisk indretning og andre elementer af baggrunden, der udgøres af rekvisitterne og den scene hvor skuespillet finder sted. Rekvisitter kan bestå af; billedrammer, gardiner, kaffekop, whiteboards, tøj, papir, tusch og så videre. Rekvisitterne er mere mobile end kulissen, da det kan fjernes eller flyttes, hvortil noget af kulissen kan være fast forankret i et rum, som eksempelvis højbordet og bænken i Colaboratorium, der er sømmet fast til væggen/gulvet.

1.3.4 Felten og feltet

I nærværende speciale vil vi distingvere mellem begreberne *felten* og *genstandsfeltet*, som også kaldes feltet. Dette fordi vi betegner os selv som feltforskere og derfor i mere eller mindre grad indgår i felten - forstået som det konkrete sted vores feltarbejde udføres. Derfor vil vi, når vi henfører til Colaboratorium eller AAU, som sted, henføre til begrebet felten, der kan sige at eksistere uafhængigt af genstandsfeltet. Når vi derimod berører vores særlige vidensinteresse, det vil sige det vi analytisk ønsker at undersøge, anvender vi betegnelsen *genstandsfelt* (Hastrup, 2010, s. 57). Det er af pragmatiske årsager, at vi skelner mellem felten og feltet, for at tydeliggøre, hvornår vi refererer til den konkrete praksis, som vi er en del af og vores analytiske undersøgelsesfelt (distance).

1.3.5. Kulturanalyse på mikroniveau

Når vi skriver at vi vil foretage en materiel kulturanalyse, mener vi på et mikroniveau og ikke mesoniveau, som er typisk for eksempelvis organisationsanalyser. Vi berører dog alligevel mesoniveau, da vi implicit fremskriver pædagogik som et institutionaliseret fænomen. Forstået som den norm, der er herskende på universitetet og i kraft heraf også i Colaboratorium. Det er således nogle implicite og indforståede "regler" for, hvad der er legitim opførsel og fremtoning. Den herskende norm får vi øje for i deltageres handlinger (verbale og nonverbale) på mikroniveau (Goffman, 2014, s. 142).

1.4 Afgrænsning

Vi afgrænser os i den metodiske tilgang til at gøre brug af uformelle samtaler og ikke interview i traditionel forstand. Vi er ikke interesseret i en erkendelse af situationen på ny (en efterrefleksion af den faktiske situation), hvorfor vi tager udgangspunkt i den konkrete situation nu og her og hvordan denne situation udspiller sig. Dette er netop argumentet for at vi afgrænser os fra interviews og vælger uformelle samtaler, hvor vi kan spørge ind til situationen, når den udspiller sig.

Vores intention er ikke, at få deltageres egen oplevelse af situationen og at formidle disse opfattelser. Empirien er dermed indhentet primært med udgangspunkt i observation, hvormed de uformelle samtaler kan understøtte vores analyse resultater (analyser af observationer) det vil sige, de uformelle samtaler får en betydning for troværdigheden (se i gyldighed og pålidelighedsafsnittet). I ønsket om at beskrive og forstå deltageres handlinger i og i samspil med materialiteter, afgrænser vi os fra at indhente deltageres subjektive oplevelser af, hvad de gør og hvorfor de handler som de gør, da vi ønsker en observation af den faktiske situation - som den udspiller sig her og nu mellem deltagerne og det materielle.

2. Videnskabsteori

Formålet med det følgende er at præsentere det videnskabsteoretiske fundament, nærværende speciale er bygget op på.

2.1 Videnskabsteoretiske ramme - socialkonstruktivismen

Vores videnskabsteoretiske position i nærværende speciale finder vi i et socialkonstruktivistisk perspektiv. Vi finder dette perspektiv relevant, da vi tillægger os det socialkonstruktivistiske grundlag, hvori *erkendelsen ses som socialt konstrueret* (Rasborg, 2013, s. 403). Virkeligheden er altså ikke en naturlige afspejling af verden, som den foreligger, men derimod altid en konstruktion vi som undersøgere gør os. På baggrund af denne forståelse af verden og virkeligheden, kan vi via vores empiriske data, de sociale situationer, få en viden om den materielle kultur.

Dette erkendelsesmæssige omdrejningspunkt skal ses i lyset af den socialkonstruktivistiske forståelse af, at alle former for fortolkning og erkendelse, sker ved hjælp af en forståelsesramme, som ikke er medfødt. Derimod er den et resultat af den (sociale) kultur og den historiske fortid, som det enkelte menneske er en del af. Uddybende vil det sige, at der opstår en *social konstruktion* på baggrund af en social kulturel og historisk fortolkning (Rasborg, 2013, s. 403 - 404).

2.1.2 Ontologien og epistemologien

I vores brug af socialkonstruktivismen som videnskabsteoretisk ramme, forstår vi først og fremmest, at der ikke findes nogen givet natur eller given essens inden i os, såvel som samfund. Det betyder altså, at når mennesket og samfundet er et produkt af sociale processer (kultur og historisk fortid), findes der ikke nogen forudgiven natur, der er af bestemmende karakter for mennesket og samfundet. Ud fra denne anti-essentialistiske opfattelse forstår vi socialkonstruktivismens ontologiske udgangspunkt som, at virkeligheden er konstrueret. Det ontologiske udgangspunkt for socialkonstruktivismen forstår vi altså som konstruktivistisk (Egholm, 2014, s. 148 og Rasborg, 2013, s. 406). At det ontologiske udgangspunkt er konstruktivistisk fremtræder ligeledes i Goffmans forståelse af selvet, hvor det følgende viser, hvordan han ikke ser selvet som en indre kerne eller essens i individet, som går forud for den sociale interaktion. Selvet er derimod en effekt af dramatiseringen i en optræden (Rasborg, 2013, s. 420).

“ En korrekt fremført og tilrettelagt scene får publikum til å tilskrive en fremført rolle et selv, men dette selv er et produkt av den fremførte scenen, ikke en årsak til den. Selvet, betraktet som en fremført rolle, er altså ikke en organisk ting med en bestemt plasing, med den fundemtenale oppgave å bli født, modnes og dø. Det er en dramatisk effekt som på en diffus måte fremtrer av den scene som oppføres og det karakteristiske, avgjørende spørsmål er hvorvidt det vekker tillit eller ikke” (Goffman, 1992, s. 208 - 209).

Selvet er altså et produkt af de forhold der udspiller sig på scenen, som består af sociale organisationer eller mønstre, hvori et lag eksempelvis er brug af kulisser og udstyr til udførelse af scenen og et andet lag der udgør publikum (Goffman, 1992, s. 209). Goffman repræsenterer således et situationelt syn på selvet. Heri fremstår en vigtig pointe i, at Goffmans interesse ikke skal forstås som værende på selvet, men på situationen og de normative forventninger. Hans intention var ikke at skabe en teori om individets psykologiske eller mentale set up; hvordan subjektet opfatter verden. Derimod giver teatermetaforen som et redskab, adgang til at skabe opmærksomhed på konsekvenserne af den enkeltes aktiviteter for andres opfattelse af den enkelte (Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 27). Hertil står det ontologiske udgangspunkt for socialkonstruktivismen som modpol til realismen, der hævder at virkeligheden er en objektiv realitet og at virkeligheden eksisterer uafhængigt af vores bevidsthed om den. Der kan derfor være tale om en anti-realisme (Rasborg, 2013, s. 405).

Da den anti-essentialistiske forståelse af mennesket ikke anser den menneskelige natur som værende noget centralt, men derimod ser det enkelte individ som en repræsentant for overordnede strukturer, der defineres gennem sociale konstruktioner (Kristiansen, 2000, s. 30 og Rasborg, 2013, s. 418), forstår vi Goffmans overordnende budskab i hans samhandlingsteori således;

“A sociology of occasions is here advocated. Social organization is the central theme, but what is organized is the co-mingling of persons and the temporary interactual enterprises that can arise therefrom. A normatively stabilized structure is at issue, a “social gathering”, but this is a shifting entity, necessarily evanescent, created by arrivals and killed by departure.” (Goffman, 1967, s. 2) .

Vi forstår at de sociale samhandlinger mellem mennesker, er socialt organiseret og ydermere får vi adgang til de normative stabiliserede strukturer ved at se på *social gatherings* (sociale møder). Det epistemologiske udgangspunkt for socialkonstruktivismen finder vi derved i det forhold, at viden omkring verden findes i interaktionen, i det sociale mellem mennesker. En vigtig påpegning er, at forklaringer hverken alene kan søges i individets personlighedsstrukturer eller i sociale strukturer, men derimod i den sociale interaktion, der udspiller sig mellem mennesker. Dermed en forståelse af, at sociale strukturer konstitueres via social samhandling og det er netop disse sociale konstruktioner Goffmans teori kan hjælpe os med at få greb om. Det vil altså sige, at vi søger en viden omkring, hvad det er for nogle mønstre eller organiseringer, der udgør samhandlingerne i Colaboratorium. En vigtig påpegning i denne forbindelse, er hvad Goffman kalder for rekvisitter, kulisser og facadeområde. Analyser af hverdagslivets dramaturgi viser, hvordan mennesket hele tiden forsøger at opretholde et bestemt billede af sig selv overfor omverdenen. Til at beskrive hvordan mennesket opretholder et billede af sig selv, gør Goffman brug af nogle dramaturgiske begreber; indtryksstyring, forbagscene og særligt i vores forbindelse, hvordan mennesket gør brug af rekvisitter og kulisser i deres optræden (Kristiansen, 2000, s. 30 og Rasborg, 2013, s. 418). På scenen søger mennesket at formidle et bestemt billede af sig selv, hvortil de på bagscenen meget vel kan have helt andre tanker, følelser og handlinger. Scenen udgøres af nogle materielle rammer, kulisserne og ydermere kan rekvisitter understøtte eller indgå i en optræden. De dramaturgiske begreber (kulisser, rekvisitter, facader med mere) er behjælpelige til at beskrive, hvordan mennesket *gør* i social interaktioner, sagt med andre ord; hvordan verden som vi lever i konstrueres i det sociale og hvor materialiteter indgår. Vi ser det socialkonstruktivistiske komme særligt til udtryk i måden, hvorpå forholdet mellem for- og bagscenen ikke skal opfattes som to forskellige forhold, men på den ene side en bedragerisk overflade og på den anden side en virkelig verden (Rasborg, 2013, s. 418 - 419).

2.2 Det socio-materielle fokus

Vi arbejder i denne opgave ligeledes med en forståelse af, at processer er dynamiske sociale og relationelle processer frem for statiske strukturer eller mønstre. Det vil sige, at vi ikke ser det kulturelle eller sociale som en aktivitet på en side og passive materialiteter på den anden. Derfor ønsker vi at inddrage Bruno Latour og aktør-netværksteorien (ANT), da tankegangen knyttet dertil, kan hjælpe os til at få et tydeligere greb om det materielle.

I det følgende vil vi, i en (social) konstruktivistisk ramme, præsentere hvordan Erving Goffman og Bruno Latour opererer med to forskellige syn på det materielle og hvordan vi vil gøre brug af ANT til at indfange et mere relationelt blik på praksis i Colaboratorium. Det skal her tilføjes, at vi ikke inddrager hele ANT som teoretisk ramme, men udvælger nogle specifikke begreber, der præsenteres i henholdsvis afsnittet "bag om Latour og ANT" og i analysestrategien.

Når vi bruger Latour, som ofte betegnes at være konstruktivistisk, i en *social*/konstruktivistisk videnskabsteoretisk ramme, skal "social" forstås som det faktum, at det vi ønsker at undersøge; konstruktionen, finder sted i det sociale(relationelle) mellem mennesker. Latour ønsker med sin kontroversielle teori, at gøre med den moderne forståelse af ordet *social*, da hans pointe er, at det sociale skal findes i *relationen* mellem det nonhumane og humane (Latour, 2008, s. 22).

Vi fremhæver relevansen i at inddrage Latour og ANT's tankegang, da vi mener at det socio-materielle fokus i den dramaturgiske teatermetaforik, er underspillet. Det er underspillet på den måde, at Goffman anskuer mennesket og genstande, som værende to adskilte ting, men som dog indgår i en vekselvirkning, der i sidste ende definerer deres indbyrdes forhold. Dertil er brugen af materialiteter (rekvisitter) betinget af at indgå som en understøttelse af en samhandlingsorden - det vil sige en intentionel brug af materialiteter (Goffman, 2014, s. 54). Ontologisk er Goffman og Latour (ANT) altså forskellige, da ANT anskuer forholdet mellem menneske og genstande som en kontinuitet. Det vil sige en understregning af symmetri og lighed mellem menneske og ting, hvor hverken subjektet eller genstanden har fortrinsret (Bille og Flohr, Sørensen, 2012, s. 24 - 25). Latour mener at det sociale hviler på en forkert opfattelse af verdens sammenhæng, hvor det sociale betragtes som et særligt domæne, der findes uafhængigt og som tillader dets brug, som social forklaring på et givent fænomen eller genstand. Han mener ikke man kan skelne mellem subjekt fra objekt, ord fra verden, samfund fra natur, tanke fra materie, da disse i forbindelser, konstrueres i kraft af hinanden (Latour, 2008, s. 22 - 24).

ANT studierne kaldes for fornyet empirisme, da den netop fokuserer på baggrunde for, at noget kan fremstå som facts: "*Our entry into science and technology will be through the back door of science in the making, not through the more grandiose entrance of ready made science*" (Latour, 1987, s. 4). "*The question was never to get away from facts but closer to them, not fighting empiricism but, on the contrary, renewing empiricism.*" (Latour, 2004, s. 231). Det vil sige produktionen og stabiliseringen af facts, hvortil der ikke på forhånd kan fastlægges, hvilke

aktører der kan siges at agere. *“I’d like to establish an entirely different model for the relations between humans and nonhumans (...) they are first of all actants”* (Latour 1999, s.141).

Latour befinder sig deraf, som Goffman, i en mikroorienteret tilgang (Jensen, 2011, s. 83), men forskellen er, at ANT opererer med en tæt beskrivelse af, hvad der konkret foregår, når der dannes netværk og hvornår man kan sige, at nonhumane elementer tildeles aktørstatus (Damsholt og Simonsen, 2009, s. 24 - 25).

Fælles for dem begge er deres empiriske tilgang til deres studier af det “sociale”. Latour ser ‘det sande’ sociale i forbindelserne og tilføjer, at forbindelserne, såvel som det sociale altid er fuldstændig empirisk afhængigt. Undersøgeren kan registrere “netværksagtige” former hvor som helst der er mulighed for det. Goffman ønsker at blotlægge og undersøge det oversete i hverdagslivet via dybdegående empiriske studier af situationelle samhandlinger. (Jacobsen og Kristiansen, 2004, s.11 - 12 og Latour, 2008, s. 212, 278). Empirien vil derfor fremstå som en unik og afhængig størrelse i forhold til besvarelsen af vores problemstilling.

3. Metodologi og metode

Når vi arbejder socialkonstruktivistisk, hvad betyder dette så for vores metodiske fremgangsmåde i forhold til muligheder og begrænsninger af, i sidste ende, undersøgelsens resultater? Følgende afsnit vil være en kort indledende beskrivelse over refleksioner, der er nødvendige i forbindelse med vores valgte forskningsmetode, den kvalitative. Refleksionerne vil foregå på et metaplan, hvor vi forholder os til hvad vi skal være opmærksomme på i det metodiske arbejde og det endelige resultat. De metodologiske overvejelser vil løbende blive ekspliciteret og eksemplificeret i det metodiske afsnit.

Da vi ved at metode betyder vejen til målet, ved vi også at en god metode indebærer håndværk. Det vil sige omhyggeligt tilrettelagte måder vi kan tilnærme os verden på, således vi bedre kan forstå den og i sidste ende sige noget om den (Pedersen og Nielsen, 2001, s. 7). Når vi som nævnt arbejder socialkonstruktivistisk, har det en betydning for vores metodiske fremgangsmåde, i forhold til indhentning af empiri og måden vi går til felten på. De ontologiske og epistemologiske forståelser som opgavens videnskabsteoretiske grundlag hviler på, må ses afspejlet i de fremgangsmåder vi vælger. For når mennesket og samfundet anskues som et produkt af sociale processer og virkeligheden er socialt konstrueret, må metoderne til at

indhente en viden om denne virkelighed være nogle metoder, der giver adgang til at se på social praksis og interaktion mellem mennesker.

Vores udvælgelse af metode håndværket, som konkretiseres nærmere senere i metoden, medfører et konkret metode greb, som er specifikt udvalgt til undersøgelsen, hvorfor dette bedriver et mulighedsrum i forhold til at validere arbejdet. Men i den selvsamme specificering og konkretisering, er der områder og vinkler der ikke bliver belyst eller steder hvor validiteten kan betvivles, herunder kan blandt andet nævnes, at der i forbindelse med de udvalgte instrumenters anvendelse i praksis, kan opstå problemstillinger. Hvordan påvirker vi undersøgelsesfeltet, det vil sige samhandlingerne i Colaboratorium med vores tilstedeværelse? Hvordan har de studerende det med at blive observeret? Vi er bevidste om at vores til- og fravalg har en betydning, hvorom vi i et konkret gyldighed og pålideligheds samt etisk afsnit, vil gå i dybden med refleksioner, der skal tages højde for i forbindelse med undersøgelsens endelige resultat(er).

I det følgende vil vi præsentere specialets valg af kvalitative metoder som fremgangsmåde til indhentning af empiri. Herunder vil dette henvise til de konkrete metoder samt undersøgelsesteknikker og -instrumenter, som vi har valgt til at fremskaffe viden på.

Inden dette vil vi dog præsentere en udarbejdet model der viser, hvordan vi ser sammenhænge mellem de videnskabsteoretiske overvejelser og forståelser og helt ned til de enkelte instrumenter, som bruges til indhentning af empiri samt hvordan de forskellige lag indbyrdes påvirker hinanden. Modellen skal ses som et visuelt oversigts redskab over specialets håndværk og er udformet for at optimere læsevenligheden.

Vi vil løbende i det metodiske afsnit uddybe de forskellige aspekter af ovenstående model.

3.1 Valg af kvalitativ metode

Dette speciale befinder sig indenfor den kvalitative metodes område. Vi forstår det at være kvalitativ undersøgende, som at have en interesse i at beskrive hvordan noget gøres, siges, opleves, fremtræder eller udvikles og hvis primære sigte, ligesom i nærværende speciale, er; forstående. Kvalitativ metode søger ikke efter regler, der styrer adfærd, men søger derimod at indfange de faktorer, der forbinder social handling med en vis regelmæssighed (Berg, 2002, s. 108). Det vil sige, at vi, i vores kvalitative tilgang, søger at forstå mønstre og relationelle forhold mellem studerende og undervisere i Colaboratorium. Vi finder i denne forbindelse Goffmans anvendelse af metaforer relevante, da det hviler på selvsamme forudsætning, at der i samhandlingerne mellem mennesker findes særlige strukturer og organiseringer, hvortil der i en sammensætning med metaforer, kan åbnes op for disse strukturer og organiseringer (Kristensen, 2000, s. 101). Med en metafor anvendelse åbner vi altså op for empirien.

Endvidere skal vores valg af kvalitativ metode sættes i relief med problemstillingens analyseniveau, som kan sige at foregå på et mikroniveau, da vi observerer hvad der sker mellem mennesker og rum i praksis. Et mikroniveau lægger i højere grad op til brugen af kvalitativ end kvantitativ metode, da dette fordrer et atomistisk perspektiv, hvor vi kan sige at undersøge samhandlinger i Colaboratorium som enkeltstående fænomener. . Dette tillader os at drage fordel af en mere dynamisk og erfaringsbaseret forståelse, da den kvalitative metode, frem for den kvantitative i højere grad åbner op for at nuancere og gå i detaljer (Berg, 2002, s. 110).

3.2 Metaforer og sociologi

Vi vil i dette afsnit præsentere jer for metaforer; hvad en metafor egentlig betyder og hvad den tilbyder som teoretisk redskab.

For at opnå forståelse for Goffmans metafor anvendelse, må vi forstå hvad en metaforer i sin oprindelige betydning betyder og hvad en metafor bidrager med. Til dette vil vi gøre brug af Richard H. Brown og hans artikel "Social theory as metaphor" hvori han argumentere for "*a theory of metaphor as such a logic of discovery for the human studies...*" og dertil bidrager han med en definition af, hvad metaforer er. Browns definition er opdelt i fire punkter (til den danske oversættelse er der fundet inspiration i: Kristensen, 2000, s. 101 - 102).

1: "Meta-phora: betyder en transformation eller overføring fra et forståelses- og meningsniveau til et andet. Det er denne kognitive funktion der får os til at stoppe op, blive nysgerrige og undersøge sagen nærmere. Metaforerne gør at vi for en stund kan se verden (sociale samhandlinger) på en anden måde og dermed gør det muligt at afdække nye lag af denne verden (samhandling mellem mennesker).

2: Hvis metaforen tages for bogstaveligt, virker den absurd. Eksempelvis så er kvinder ikke fra venus og mænd fra mars, men det er absurditeten i udsagnet der får os til at stoppe op. Eksempelvis, så er udsagnet Klaus er en dreng, ikke metaforisk, da den umiddelbart giver mening.

3: Metaforer er beregnet til at blive forstået. Metaforer virker ofte absurde, da de er en funktion mellem to meningssystemer. Eksempelvis når vi gør brug af begreber fra dramaturgien,

optræden og rekvisitter, til at beskrive deltagernes interaktion i en undervisningssituation, fremstår måden vi taler om interaktionen på absurd og lidt skør, men det er netop absurditeten, der gør at vi stopper op og undersøger mere. Vi bliver nysgerrige, da vi via absurditeten kan se elementer, vi ellers ikke ville have bidt mærke i.

4: Metaforer er levende og bevidste "laden som om" betragtninger, som derved indebærer, at man fastholder to blik. Et blik på den bogstavelige virkelighed og et blik på den forestillede virkelighed (Brown, 1976, s. 172 - 176 og Kristensen, 2000, s. 101 - 102 og 128).

Ud fra Browns definition af metaforer, kan vi forstå metaforer som et metodisk greb, til at få nye forståelser af samhandling i Colaboratorium. Det er en viden, der er resultat af eksperimenterende "laden som om" betragtninger, betydende at vi *lader* som om at Colaboratorium er en scene og at de mennesker vi observerer optræder på scenen, hvortil de gør brug af mange forskellige rekvisitter. Vi gør brug af metaforerne, når vi observerer såvel som når vi analyserer. Dette samlet får virkelige fænomener til at træde frem. Metaforbrugen i undersøgelser som denne, bygger på en abduktiv logik, der indeholder at vi gør brug af kvalificerede gæt om sammenhænge, den metaforiske perspektivisme, som bagefter udforskes yderligere ved hjælp af deduktive og induktive forklaringsmodeller (Kristensen, 2000, s. 184 og Sørensen, 2010, s. 112).

Efter en præsentation af nærværende speciales metodiske grundlag; valg af kvalitativ metode vil vi bevæge os ind i feltarbejdets verden, da vi allerede ved at have skabt genstandsfeltet har bevæget os ind i dette felt - det er et vilkår.

3.3 Om at arbejde i felten

I det etnografiske feltarbejde koncentrerer vi os at skabe et unikt etnografisk materiale, der indebærer detalje mættede og erfaringsnære beskrivelser af livet i Colaboratorium: det socio-materielle forhold. Feltarbejdet er en del af det at bedrive kvalitativ forskning og dets vigtigste træk er, at blikket rettes mod det levede liv. Det er altså en metode til opnåelse af en særlig slags viden om mennesker i forskellige kontekster som: studerendes hverdagsliv, indenfor den institutionelle ramme: et universitet (Hastrup, 2010, s. 55 - 57).

Det feltarbejde vi indgår i kan betegnes som et kortvarigt forløb på 3 måneder i en allerede kendt sammenhæng. Men for at udsætte os for det Hastrup kalder en *ukendt virkelighed*,

hvorigennem vi som feltarbejdere kan skabe ny viden om det sociale og menneskelige³ (Hastrup, 2010, s. 58), har vi gjort os overvejelser omkring, hvordan vi kan opnå en distance til felten, for derefter at kunne træde ind i den igen. Det gør vi, som nævnt, ved at tage Goffmanske briller på, hvor vi anskuer samhandlingerne, som om de foregår på en scene. Ved at drage nytte af en metaforisk teknik, bliver det muligt at få øje på elementer vi måske normalt ville tage for givet, netop fordi, det ikke er en ukendt virkelighed, vi træder ind i. Vi har selv været medskaber af den og hvad der udfolder sig i Colaboratorium, bliver først "ukendt" i det vi tager de metaforiske briller på.

Et særligt træk ved feltarbejdet er, at det der studeres påvirkes i og med at det studeres. I og med at felten undersøges, ændrer den form. Vi som undersøgere forplanter spor i vores tilstedeværelse og undersøgende tilgang (Hastrup, 2010, s. 57). Udover påvirkning af felten, iscenesætter og konstruerer forskeren også feltet og dermed virkeligheden gennem sin forskning (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 10). Det vil sige, at når objektet, der studeres selv er et subjekt - et individ, må vi som feltarbejdere være omhyggelig med den metodiske tilgang. Vi må som undersøgere være bevidste om at grænsen omkring genstandsfeltet, altid er flydende (Hastrup, 2010, s. 57). Vi er særligt opmærksomme på, hvordan vi forplanter spor i forbindelse med vores ageren i felten, som derfor har indflydelse på vores valg omkring hvilke situationer vi er til stede i rummet på (dette udfoldes i afsnittet om vore roller og feltrelationer). Vi er opmærksomme på, hvordan vi påvirker de studerendes samhandling i rummet ved at flytte rundt på materialiteter, tilføje genstande (aktører) og lige så vel, hvordan vi kan påvirke samhandlingerne ved vores blotte tilstedeværelse, i og med at studerende såvel som undervisere er bevidste om at vi observerer. Sådanne overvejelser omkring vores egne påvirkninger er netop der, hvor vi kan se at grænsen omkring genstandsfeltet, bliver flydende. I denne forbindelse er det relevant at vi holder os for øje, hvad det er vi ønsker at undersøge, så vi ikke mister blikket for det i og med at genstandsfeltet påvirkes. Rent metodisk bruger vi problemformuleringen til at holde os fokuserede, men selvfølgelig med det for øje, at den i sig selv er i udvikling undervejs, men den giver stadig en rettesnor og en afgrænsning.

For at få greb om det sociale med al dets kompleksitet anvender vi vores intuition og kreativitet, hvorfor vi er kropsligt "tunet ind" og engagerer os i situationen, for derfor at være parate på det en deltagen i praksis fordrer. Det vil sige at vi er engagerede i det situationer der end måtte opstå i Colaboratorium. Goffman siger endvidere at vi med en "intunet" krop

³ i vores tilfælde også indebærende materialiteterne i Colaboratorium.

har muligheden for at komme tæt på de mennesker vi undersøger ved at engagere os i de samme kropslige rytmer, bevægelsernes hyppighed, som deltagerne i felten. Det er netop dette arbejde om at komme tæt ind på deltagerne i felten som udgør et seriøst feltarbejde (Goffman, 1989, s. 125 - 126 og 129). Vi lytter til det usagte, sanser det upræsenterede (Hastrup, 2010, s. 67), som kommer til udtryk på de dage, hvor vi bliver i en interaktion, idet vi fornemmer at situationen tilbyder en information, der kan belyse vores undersøgelses formål.

Feltarbejdet er ofte en eksplorativ dataindsamlingsmetode (Kristiansen og Krogstrup, 1999, s. 42) og selve feltarbejdet finder sted, som ordet henleder til, i felten, *in situ*. Det vil siges, at det der studeres er en konkret og unik situation, som finder sted for forskerens blik. Felten kan som nævnt være meget kompleks og grænseflydende, hvorfor vi opererer med de to tidligere præsenterede distinktioner mellem felten og genstandsfeltet.

I vores unikke situation, hvor vi er medskabere af Colaboratorium, såvel som bruger af rummet og forsker i det specifikke felt, med et særligt genstandsfelt for øje, er det klart at felten optager store dele af vores liv. Dog vælger vi strategisk ikke at indgå fuldt ud i felten og vil placere os selv som en mellemting mellem observanter og feltarbejdere. Rollen som feltarbejder dog mest, idet vi grundet vores studenterarbejde i Colaboratorium har tilbragt megen tid i Colaboratorium samt fordi vi har en tilknytning til universitetet og deltagerne (se yderligere i afsnittet "vore feltroller og feltrelationer").

3.4 Etnografisk forskning med en eksperimenterende tilgang

Som før nævnt, omhandler etnografien metoder og teorier til beskrivelse af, hvordan mennesker lever og skaber mening og betydning i den konkrete sociale og kulturelle kontekst. Da vi ud fra en materiel kulturel kontekst, er interesserede i at indfange forskellige situationer og samhandlinger i Colaboratorium, omhandler etnografisk forskning med en eksperimenterende tilgang, for os, i høj grad om iscenesættelse og optræden.

I teaterverdenen omhandler iscenesættelse både processen med indretningen og indlæringen af manus såvel som selve resultatet af processen, den endelige forestilling. I vores forbindelse; uddannelsesregi, betyder iscenesættelse det der udføres af undervisere, professorer, studerende (samt os selv som stud. undersøgere), samt de resultater der kommer ud af det (Jank og Meyer, 2009, s. 111 - 112). Det vil sige at den eksperimenterende tilgang er, hvordan vi arrangerer og rammesætter (iscenesætter) noget - og hvordan det *noget* udføres af studerende, undervisere (en optræden) i samspil med forskellige materialiteter.

3.4.1 Om at eksperimentere med situationen og genstande

I forhold til vores eksperimenterende tilgang forholder vi os pragmatiske, hvorfor vi definerer et eksperiment som bestående af en lang række handlinger, der gør noget ved virkeligheden, hvortil virkeligheden reagerer på denne handling. Denne relationelle interaktion sker over tid, det vil sige der er tale om et forløb og den erkendelse vi får, består af de erfaringer som eksperimentet giver anledning til (Sørensen, 2010, s. 113).

Vores eksperimentelle mål er først og fremmest et effektmål, forstået på den måde, at vi søger en viden omkring relationen mellem de humane og nonhumane aktanter, der indgår i Colaboratorium. Vi bygger vores eksperimenterende tilgang på den forståelse af, at når vi tilføjer eller fjerner nonhumane aktører i rummet, kan det have en indvirken på deltagerne, eksempelvis ved at muliggøre nogle handlemåder, der ikke havde været mulighed for, hvis genstanden ikke var til stede (Hastrup, Rubow og Tinghøj- Thomsen, 2012, 141 - 141).

For at se om der opstår andre situationer i Colaboratorium, eksperimenterer vi med at tilføje forskellige konkrete materielle ting til rummet, såsom radio, stort stykke papir på væggen og nogle yogamåtter stående fremme. Yderligere oprettede vi et instagram hashtag⁴ til det formål, at de studerende via billeder viser deres omgang med rummet såvel som materialiteter. Vores fokus på at eksperimentere med forskellige materialer er bundet op på et ønske om at undersøge, hvad det er for et rum vi kan sige at have skabt (dette vil vi uddybende reflektere over i vores diskussionsafsnit) samt en nysgerrighed om, hvad det gør ved interaktionerne i rummet, når der eksempelvis er mulighed for at høre radio. Radioen blev tilføjet grundet en viden om, at der var meget stille i Colaboratorium og at nogle studerende valgte ikke at sidde i Colaboratorium, fordi de ikke ville forstyrre de resterende brugere, hvorfor de blev væk. Dette tyder på, at der ikke kan foregå snakkende aktiviteter samtidig med en stilleaktivitet i rummet, da vi i vores observationer bliver opmærksom på, at studerende retter sig ind efter hinandens adfærd. Vi placerede således radioen for at undersøge om en baggrundsstøj kunne åbne op for at flere aktiviteter på samme tid. Dog oplever vi at radioen ikke bliver taget i brug og at der bliver slukket for den, de gange vi tænder den. Dette vil vi ligeledes reflektere over i diskussionsafsnittet.

Vi kan ydermere fremhæve, at vi i en uformel samtale, fik en viden om, at adgangen til en yogamåtte, betød for en studerende, at hun flere gange efter en lang dag siddende på en stol,

⁴ En instagram konto er et socialt medie, hvor den enkelte bruger kan oprette en konto hvortil billeder af hverdagslige aktiviteter kan uploades. Billederne bliver på den måde delt med de følgere(venner)der er knyttet til kontoen.

brugte måtten til at strække ud på gulvet. Den studerende kunne ikke finde måtterne efter, at vi havde placeret dem under bænken igen og det gjorde at deltageren ikke kunne finde dem og manglede den mulighed, yogamåtten kunne tilbyde (udstrækning på gulvet), i sin hverdagslige aktiviteter på universitetet. Instagram kontoen, er blevet brugt to gange (udover de billeder vi selv har taget i rollen som medskaber af rummet) og begge billeder indeholder en information om, at den pågældende studerende er i Colaboratorium (AAU) og læser i sine respektive bøger (billederne viser kun bøger, pen og computer).

3.5 Undersøgellesdesign

Et undersøgelsesdesign omhandler blandt andet måden, hvorpå vi vælger at undersøge vores problemstilling, hvorfor designet formes efter, hvilken form for data vi vælger at benytte i undersøgelsen. I udviklingen af et undersøgelsesdesign tilhører overvejelser omkring hvordan man teknisk bruger sit undersøgelsesinstrument.

3.5.1 Observation

Vores valg af observation læner sig op af ønsket om at forstå de studerende og underviserne handlinger med hinanden og i samspil med Colaboratorium, som materialitet (Andersen og Gamdrup, 1994, s. 63). Vi ønsker så at sige at opnå en forståelse af de sammenhænge, der kan siges at være mellem deltagerne og det fysiske rum, ved at iagttage handlingerne direkte og som de reelt udspiller sig i praksis. Derimod ikke hvordan den deltagende omtaler eller fortolker situationen (Järvinen og Mik-Meyer, 2005, s. 118 og Hastrup, 2010, s. 67).

I forbindelse med indhentning af empiri ud fra observationer ønsker vi at studere hverdagslige sociale aktiviteter, hvori aktørerne søger at skabe genkendelige mønstre. Det der for nærværende speciale gør observationsstudier interessant, er fokuset på samhandlingen mellem mennesker og for denne samhandlings kontekst, herunder socio - materielle forhold som vi centrer os omkring. Det interaktionistiske perspektiv interesserer sig ikke for personlige, enkelte og specifikke forhold. I denne forbindelse pointerer Goffman *"I assume that the proper study of interaction is not the individual and his psychology, but rather the syntactical relations among the acts of different persons mutually present to one another."* (Goffman, 1967, s. 2). Det vil sige, at der i studierne af og omkring social interaktion må være fokus på det syntaktiske (mønstrene) mellem menneskene og ikke fokus på det enkelte individ og hans psykologi (Kristiansen, 2000, s. 30 - 31). Med syntaktiske relationer mellem mennesker, menes der et fokus på det bevidste eller ubevidste nonverbale produktioner og kommunikationer, det vil sige ved at betragte menneskelige blikke, gestikker, rumlige positioner (Goffman, 1967 s.1). Ifølge Goffman var menneskets evne til at praktiserer denne nonverbale sociale interaktion, længe

taget for givet. Andre teoretikere før Goffman, så ikke at undersøge hvad den sociale interaktion mere specifikt og teoretisk gik ud på og hvordan den kunne lade sig gøre. Fokus var derimod på interaktionens resultater og ikke interaktionen i sig selv. Goffman gjorde det til sit mål at undersøge: *“Not, then, men and their moments. Rather moments and their men”* (Goffman, 1967, s. 3). Goffmans mål med sin sociologi, er altså at se på hvordan menneskets agerer, i situationer (moments) (Kristiansen, 2000, s. 31). Når vi vælger observationsstudiet som metode, er det hovedsageligt for at få greb om den nonverbale adfærd uden at dette indebærer udelukkelse af en dataindsamling via andet end synssansen, da vi også anvender uformelle samtaler. (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 44 - 45).

3.5.2 Situeret dataindsamling; komparation af forskellige situationer

Vores mål i den videnskabende proces er at opnå dybdegående og beskrivende observationer, for i sidste ende at kunne få indsigt i og opnå en viden om sammenhænge mellem mennesker og materialiteter i Colaboratorium. Vores interesse cirkulere omkring hvad der virkelig foregår i praksis, hvordan deltagerne agerer, interagerer og taler (Alvesson, 2003, s. 167). For at kunne indfri vores mål, søger vi via en komparativ undersøgelsestilgang at identificere generelle former og organiseringer, gennem forskelligeartede observerede social situationer (Kristiansen, 2000, s. 184). Organiseringer forstår vi, grundet vores sekundære teoretiker Bruno Latour ligeledes som indeholdende humane og nonhumane aktører. Det komparative kommer til udtryk i, at vi søger at sammenligne de generelle former og organiseringer for til sidst, at kunne sige noget mere generelt om den materielle kultur i Colaboratorium. Vi har struktureret vores observationer således, at vi foretager en situeret dataindsamling, hvor vi er interesserede i de situationer, som foregår mellem deltagerne og det materielle (humane og nonhumane aktører). Interessen for mere generelt set at fokusere på situationer, er forankret i vores teoretiske valg: Erving Goffman, som fokuserede meget på de sociale situationer og mente at disse er oversete, hvorfor den sociale situation er en del af vores genstandsfelt (Goffman 1964/2004, s. 37 - 38).

Grundet vores fokus på situationer bliver vi i tilblivelsesprocessen af Colaboratorium opmærksomme på at lab'et anvendes i det, vi kan benævne som værende to overordnede situationer; planlagte undervisningsorienterede aktiviteter igangsat af underviserne på AAU samt som et studierum (som én af vores informanter italesætter det), hvor de studerende er brugerne. Det vil sige underviserne ikke er til stede i disse situationer. Vi vælger at navngive de to overordnede situationskategorier: iscenesatte- og hverdagssituationer. Hver situation tillader os at undersøge forskellige relationer. De iscenesatte situationer indeholder sammenhænge

mellem undervisere, studerende samt de rekvisitter som er til stede i rummet, mens hverdagssituationerne indeholder relationer de studerende imellem i interaktion med rummet og dets rekvisitter (samt medbragte rekvisitter). Vi kan altså undersøge, hvad rollen som underviser og studerende indebærer samt hvilke rekvisitter, der kan siges at have tilknytning til de forskellige roller, i de forskellige situationer (hverdags- og iscenesatte situationer). Hermed kan vi sige at lave en komparation mellem de to forskellige situationskategorier, hvorved vi sigter at finde ligheder og forskelle i forholdet mellem deltagerne og rummet samt rekvisitter i de iscenesatte situationer sammenlignet med hverdagssituationerne. Vi har grundet afsættet i de forskellige overordnede situationskategorier, muligheden for at undersøge to forskellige konstellationer af universitetspraksisser, gennem hvilke vi kan undersøge om der bliver skabt to forskellige rum, ved at registrere deltagerens interaktioner, grundet de to divergerende situationer.

Endvidere skal tilføjes at vi forstår hver situation, for eksempel gruppedannelsesprocessen, som en overordnet situation, men er samtidig opmærksomme på, at der kan foreligge mange små situationer i gruppedannelsesprocessen - i og med at Goffman definerer den sociale situation som det tidspunkt, hvor to aktører er i hinandens umiddelbare nærvær. Det kræver altså ikke, at de er i direkte interaktion med hinanden, men hvis blot en deltager træder ind i Colaboratorium, hvor en anden deltager opholder sig, opstår en social situation, idet de to deltagere på sin vis registrerer hinandens tilstedeværelse. Det vil sige at de tilstedeværende er indenfor rammerne af en ufokuseret samhandling (Goffman, 1963, s. 161 og Goffman 1964/2004, s. 37 - 38).

3.5.3 Observationsfokuseringer

Udover at vi tager udgangspunkt i forskellige situationer, når vi observerer, benytter vi en undersøgelsesteknik, hvor vi har nogle forskellige fokuseringer. Da vi i vores observationer både interesserer os for, hvad der gøres og siges som en selvfølgelig del af hverdagen på universitetet og samtidig for hvordan og hvor i rummet aktørerne opholder sig, vælger vi at indtage følgende forskellige perspektiver på vores observationer; *det sproglige, kropslige og rumlige perspektiv*. Vores primære fokusering er på; kroppe i bevægelse med hinanden og de omkringliggende rammer, det vil sige *det kropslige* og *det rumlige*. Disse skal ikke forstås som to isolerede fokuseringer, da vi i observationerne registrerer samspillet mellem dem. *Det sproglige* skal ses som et sekundært fokuseringspunkt.

Kropslige og rumlige fokuseringer

Det kropslige perspektiv omkranser, hvordan en aktør udtrykker sig via kroppen, såsom; ansigtsmimik, armbevægelser, kropsholdning, kropslig kontakt/berøring af andre, øjenkontakt, blikkets retning eller hvordan og hvor i rummet kroppen bevæger sig. Da kroppen er i konstant bevægelse og som regel involverer flere andre aktører, kan det være vanskeligt at registrere alle udtryk og bevægelser. Ved at isolere de forskellige kropslige udtryk og systematisk veksle mellem for eksempel ansigtsmimikken og de resterende udtryk, muliggør vi at reducere den store kompleksitet, sociale handlinger som bekendt indeholder. Gennem observation af mange forskelligartede udtryk, opnår vi ligeledes en mere mangfoldig forståelse for, hvordan kroppe er tilstede og bruges i rummet (Jensen, 2010, s. 136).

I Observationer af kropslige udtryk, handlinger og bevægelser kan vi belyse de udtryk den enkelte aktør afgiver. Når en aktør afgiver et udtryk, er det i form af nonverbal kommunikation, som ofte er en ubevidst kommunikation, det vil sige ufrivillige kropslige udtryk/handlinger, såsom nervøsitet, rødmen og forlegenhed. Det er i dette øjeblik deltagerens alt for naturlige selv afsløres (masken falder/bagscenen). Overordnet kan vi sige, at vi med dette perspektiv kan få et blik for hverdagslivets interaktioner, selvpræsentationer og kommunikationsformer via kroppe i bevægelse og indbyrdes sociale handlinger (Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 24).

Det *rumlige* har fokus på rummet og hvordan det bruges, hvordan en aktør kommer ind i og forlader rummet. Eksisterer der nogle foreskrevne regler om, hvordan man skal være i rummet, der omhandler kroppen? (en kultur) Kan rummets tiltænkte funktion siges at udgøre den egentlige funktion, som observeres? Opstår der andre spontant opståede aktiviteter i rummet? (Jensen, 2010, s. 137).

Sproglig fokusering

Vores tredje og mere sekundære fokusering, hviler på det sproglige i interaktionen. Ikke forstået på den måde, at vi er interesseret i at foretage en diskursanalyse og gå i dybden med indholdet af samtalerne deltagerne imellem. Men i et socialt møde gøres både brug af nonverbale og *verbale* handlinger, som udgør et mønster.

I forsøget på at fremme den sociale situations analytiske værdi for sociologer, viser Goffman hvordan analyser af sproglig adfærd bliver nødt til at tage højde for den samhandlings mæssige dimension der er indlejret i den sociale situation. Goffmans pointe er at den sproglige adfærd *altid* finder sted *imellem* mennesker. Han ønsker med andre ord at bygge bro mellem tale og

adfærd og deres omgivelser (Jacobsen og Kristiansen 2004, s. 20 - 21 og Goffman 1964/2004, s. 33 - 38). Vi forstår heri at Goffman påpeger vigtigheden af at inddrage de menneskelige og materielle omgivelser, hvori samhandlingen udføres (Goffman 1964/2004, s. 34). I en analyse af samhandlingernes kulturelle praksis, kan de verbale handlinger være os behjælpelige med at opnå en merviden om situationen. Det vil sige, at vi kan undersøge de sociale samhandlinger aktørerne imellem og de indtryk den enkelte giver, forstået som de bevidste ofte verbale tilkendegivelser. (Goffman 1964/2004, s. 39, Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 24 og Jensen, 2010, s. 136).

3.5.4 Observationsguide

Med vores brug af en observationsguide nedskriver vi på baggrund af netop præsenterede fokuseringer, hvad vi ser udfoldet i praksis. Observationsguidens formål er at skabe en strukturering af registreringer, som gøres samt kan være behjælpelig i videre bearbejdelse af datamaterialet. I vores udarbejdelse af observationsguiden udgør Goffman rammen omkring hvordan vi vælger vores fokus. Det vil sige, hvordan vi teknisk indhenter vores empiri og hvordan vi behandler empirien. Helt praktisk, kan vi sige, at vi tager andre briller på når vi går i felten for at indhente empirien. Goffman bruger blandt andet observationer til at operationalisere teatermetaforen med (Jensen, 2010, s. 137).

I vores undersøgelse gør vi også brug af observationer og uformelle samtaler til indhentning af empiri, hvortil vores feltnoter behandles ud fra en abduktiv logik. Med abduktiv logik, menes en forklaringsmodel der overskrider de traditionelle induktiv og deduktiv forklaringsmodeller. Dette grundet at vi via metaforer praktiserer en metaforisk genbeskrivelse "af det der skal forklares" og er en form for metaforisk perspektivisme. Det vil altså sige, vi gør brug af en abduktiv forklaringsmodel (se afsnit: metaforer og sociologi), hvor vi bagefter gør brug af deduktive og induktive logikker. Det betyder at vi gør brug af teatermetaforen til at forklare den konkrete sociale virkelighed, hvortil vi kan generere generelle indsigter (induktion) (Kirkeby, 1994, s. 122 - 123 og Kristiansen, 2000, s. 184).

Vi har valgt at udarbejde en semi struktureret observationsguide, grundet vores eksplorative tilgang. Det kommer til udtryk i strukturingsgrad, der tillader os at være åbne for andre iøjnefaldende udslag (Jensen, 2010, s. 137 - 138). Vi er forberedte på uforudsigelige hændelser og vi søger ikke noget bestemt, men mere generelt og eksplorativt observerer feltet. Dette kommer også til udtryk i vores observationsguide og hænger sammen med kvalitative metode,

feltarbejde samt den eksperimentelle tilgang vi tilmed gør brug af. Der kan i denne forbindelse skelnes mellem laboratorieforsøg og observation i naturlige omgivelser, som er to typologier, hvis udgangspunkt findes i graden af den struktur, i den kontekst der observeres (Kristiansen og Krogstrup, 1999, s. 47). Da vi har været med til at lave lab'et, kan man sige, at det er kunstigt skabte omgivelser, som det forholder sig i forbindelse med laboratorieforsøg. Her sigtes der efter at minimere uforudsete hændelser, men eftersom at vi arbejder med et eksperimenterende sigte, som ikke søger at minimere uforudsete hændelser, men nærmere sigter at påvirke til nye hændelser (situationer) og da vi ønsker at få greb om den materielle kultur, må vi konkludere at vi befinder os i en typologi hvor vi observerer på kultur-naturlige omgivelser. Derfor forholder vi os til, at relationen mellem os som undersøgere og feltet er ustruktureret (Kristiansen og Krogstrup, 1999, s. 47).

3.6 Deltagerobservation

Modsat observation uden deltagelse, hvor forskeren påtager sig rollen som publikum, anskuer forskeren, i deltagende observationer, aktørerne i feltet som subjekter. Forskeren ønsker at få en forståelse af sociale fænomener indefra ved direkte at indgå i interaktion med feltet, der studeres. I nærværende speciale spiller vi dermed en aktiv rolle som deltager i miljøet (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 52).

Deltagende observation har været brugt i mange forskellige sammenhænge og er inspireret blandt andet af feltforskere. Goffman er uddannet på University of Chicago og er i denne forbindelse med til at videreføre metoden om deltagende observation ved selv at benytte denne i sine mikrosociologiske undersøgelser (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 34).

“By participant observation, I mean a technique that wouldn't be the only technique a study would employ it wouldn't be a technique that would be useful for any study, but it's a technique that you can feature in some studies. It's one of getting data, it seems to me, by subjecting yourself, you're own body and you're own personality, and you're own situation, to the set of contingencies that play upon a set of individuals, so that you can physically and ecologically penetrate the circle of response to the social situation, or the work situation, or the ethnic situation, or whatever”

(Goffman, 1989, s. 125).

Goffman forstod deltagende observation som en metode, hvor observatøren gør den studerede kulturs rutiner til sine egne. Observatøren må så at sige justere sin krop og personlighed i forhold til kulturens rytme og puls (Goffman, 1989, s. 125 - 129). Denne justering af sin krop og personlighed, anskuer vi som vores mere eller mindre naturlig del af at være i felten, da vi allerede er en del af den. Refleksioner over vores roller kommer vi nærmere ind på i det efterfølgende afsnit.

For vi opholder os og er i social interaktion med aktørerne, er det muligt at få adgang til sociale processer og dynamikker, som kommer til udtryk i situationer såsom konflikter eller forandringer. Dette medfører og giver mulighed for et procesperspektiv, hvormed vi kan studere de enkelte deltagere i et forløb i Colaboratorium, frem for blot at indfange øjebliksbilleder af sociale samhandlinger og miljøer (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 10-11).

At være forsker i felten, deltagende observation vil altid medføre en påvirkning af det sociale i for eksempel organisationer, institutioner og så videre. Vi er deltagende på den måde at vi allerede inden undersøgelsens start indgår som en del af det felt vi studerer, det vil sige vi er involveret i felten såvel som genstandsfeltet (de implikationer dette medfører vil vi kaste et lys over i næste afsnit).

Udover at deltagende observation er et antropologisk forskningsværktøj til udforskningen af fremmede kulturer, er det samtidig en sociologisk metode, der kan tilvejebringe viden om forskelligartede sider af hverdagslivet, indeholdende samspillet mellem deltageren og kulissen (materialiteter) i forskellige sociale situationer, hvilket netop er det vi ønsker i at undersøge i nærværende speciale (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 13).

3.5.1 Om at deltage og forske i det kendte

Det kan være svært at forske i et fænomen man selv er en del af. Det ved vi selv kun alt for godt, men ikke desto mindre bør man ifølge Mats Alvesson ikke udelukke dette for at ske, da en undersøgelse af for eksempel ens eget universitet kan indeholde samme mængde ressourcer som forpligtelse. Han påpeger dog at problemet med at akademikere på et universitet observere andre akademikere, er at den studerende, grundet sin relation til felten, lider af manglende forestillingsevne. Vi kan ende ud i at blive fanget i de ideer og antagelser, som vi deler og har tilfælles med det undersøgte - det vi kan relatere til (Alvesson, 2003, s. 172). Hvad vi har gjort for ikke at blive "for involveret", vil blive præsenteret efter en gennemgang af forskellige roller, vi har indtaget og fået tildelt, mens vi har foretaget vores feltarbejde (se afsnittet distance kontra nærhed).

3.5.2 Vores feltroller og feltrelationer

Da vores feltroller er situationsbestemte og derfor afhænger af, hvilke mennesker, der befinder sig i situationen (grundet vores forskellige relationer til de enkelte deltagere⁵), vil vi præsentere vores feltroller ud fra de forskellige situationer. Situationer, hvor de roller vi sigter at indtage samt dem vi får tilskrevet, kommer særlig til udtryk. I de forskellige situationer kan vi sige at bevæge os mellem fire forskellige roller: 1) den totale deltager 2) deltageren som observatør 3) Observatøren som deltager og 4) den totale observatør, som vi alle fire vil uddybe løbende i dette afsnit (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 21 og 90-93). Vi vil gennem de to nedenstående eksempler fremstille, hvordan vi intenderet indtager en bestemt rolle og hvordan denne bliver udfordret og udvikler sig til en anden. Situationerne viser samtidig et meget godt billede af, hvordan vi jonglerer mellem distance og nærhed til felten. Et faktum som vi til slut vil tage stilling til ved at eksplicite, hvad vi har gjort for at omgå det vilkår; i form af en undgåelse af at "go native".

Gruppedannelsesprocessen

Inden gruppedannelsesprocessens start spørger vi alle deltagerne om tilladelse til at observere og giver derfor udtryk for vores roller som (totale) observatører. Det er således vores intention og selvvalgt at vi udelukkende observerer og betragter situationen udefra. Vi ønsker ikke at indgå i de sociale interaktioner, da dette ville fremstå mærkeligt eftersom processen er rettet mod et konkret fremtidig gruppeprojekt, deltagerne på dette semester skal udføre (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 99). Vi placerer os på reflektionsbænken, det vil sige ude i siden af lokalet, for at tiltrække mindst mulig opsigt. Vi har rettet vores hensigt mod ikke at tiltrække os unødigt opsigt, hvorfor vi bliver siddende stille det samme sted under hele observationen (se vores placering i bilag 1). Størstedelen af tiden oplever vi at vores selvvalgte roller er dominerende. Dog oplever vi også at de to undervisere tildeler os en anden rolle og på den måde kan vi sige at vores roller forhandles i samspil med dem (Ibid). En underviser kontakter os under gruppedannelsesprocessen og spørger ind til et fremtidigt arrangement, som skal holdes i lab'et. I denne situation bliver vi tildelt rollen som medarbejder, da vi udover at skrive speciale også samarbejder med denne underviser omkring, hvilke arrangementer der skal afholdes i lab'et. Vi oplever sågar også at vores rolle som studerende, bliver italesat under undervisernes oplæg omkring rammerne for faget pædagogik og pædagogisk innovation. Den ene underviser spørger ind til om vi har et eksempel på det hun på det gældende tidspunkt forklarer. Vi husker

⁵ Nogle af vores informanter er vores medstuderende gennem snart 2 år, mens de resterende er fra en anden årgang, hvorved vi har en mindre involverethed med dem.

at vi begge bliver paf og ikke ved, hvad vi skal svare, idet vi er opslugt af rollerne som observatører. Marie Louise er sågar så langt inde i den anden verden, at hun ikke har opfattet, hvad spørgsmålet er. Hun siger "hvad?" Inden vi når at svare, siger den anden underviser "de er observanter", hvorefter vi svarer "vi observerer i dag." I og med at underviseren tiltaler os og inviterer os ind i samtalen, kan vi sige at vi bliver draget ind i rollen som "observatør som deltager". Vi har i denne situation en kort kontakt med de deltagende (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 98).

Hverdagens små situationer

En dag beslutter vi os for at vi vil ind i Colaboratorium og arbejde på vores speciales teoretiske del samtidig med at vi vil indsamle data; observere. Pernille har fokus på at observere, mens Marie Louise koncentrerer sig om at "deltage". Deltage forstået på den måde, at hun laver samme aktivitet, som de omkringværende deltagere; sidder individuelt og arbejder og diskuterer med Pernille af og til. Vi passer så at sige vores eget - dette også grundet at vi ikke har nogen direkte relation til de mennesker, der befinder sig i rummet. Vi vælger rent fysisk ligeledes at placere os ved et bord i midten, for at signalere at vi er deltagende. De tilstedeværende er ikke informeret om, at Pernille observerer i dette øjeblik. Dog har vi, på facebook, informeret dem om en overordnede observationsperiode, hvor vi vil observere i Colaboratorium. Vi prøver at skjule at vi observerer gennem faglige diskussioner og ved at have bøger fremme, som vi begge kigger i en gang imellem, når vi ikke samtaler. Man kan sige at vi foretager et skuespil, hvormed vi sigter efter at holde rollen som observatør skjult. Intentionen er at skabe så lille opsigt som overhovedet mulig, hvorfor vi prøver at indgå i felten på mest naturlig vis. På den måde er vores intention indadtil at indtage rollen "observatøren som deltager", hvormed vi er relativt distanceret og vores roller som observatører er blevet offentliggjort for informanterne. Samtidig ønsker vi udadtil (via en form for indtryksstyring), at deltagerne skal tænke at vi er "totale deltagere", hvormed vi med rekvisitterne computer og bøger ønsker at holde vores rolle som observatør skjult for deltagerne (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 91 og 98).

Senere på dagen kommer tre medstuderende ind i lab'et og vi indtræder automatisk i rollen "deltager som observatør" grundet vores relation. Vi deltager aktivt i den sociale situation samtidig med at vi observerer gennem denne særlige tilknytning til vore medstuderende. Det tillader at vi kan spørge mere ind til, hvordan de anvender og ser rummet, uden at det virker anmassende. Det forekommer tværtimod naturligt at snakke om hver vores specialeområder, da vi er medstuderende og er et fælles tredje. Dog er vi opmærksomme på ikke kun at basere vores empiri på de informanter, som vi har en særlig relation til. På den måde får vi ikke kun et

indtryk af felten via vores medstuderende, men åbner vores horisont op for de andre informanter (8. semesters lfp-studerende). Derfor har vi observeret samt foretaget uformelle samtaler med en bred vifte af forskellige deltagere (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 94 og 96).

3.5.3 Distance kontra nærhed

Med rollen som total deltager følger en forpligtelse til opmærksomhed på, at det vi som undersøgere ser og fortolker ikke nødvendigvis er virkeligheden, som den normalt udfolder sig, da vi som undersøgere er med til at forme denne virkelighed. Derfor er overvejelser om, hvordan vi som undersøgere påvirker felten yderst vigtige (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 93-94). Vores overvejelser omkring vores indflydelse på de sociale samhandlinger, som udfolder sig i Colaboratorium, har ført til en registrering af os selv i situationen. I mere konstruktivistiske tilgange er refleksivitet, indlevelse og æstetik i centrum, hvorfor forskeren ikke blot skal nedskrive, hvad de andre gør, men samtidig også om sig selv. Dette dels for at tilgodese alle sansernes indtryk og med henblik på refleksion omkring måden vi deltager på, det vil sige vores deltagerrolle (Warming, 2010, s. 320 - 321). Goffman går så langt som at sige, at man skal leve sig selv helt ind i den sociale situation, hvorfor vi løbende skriver vores egne handlinger ned i vores feltnoter - specielt i de situationer, hvor det bliver tydeligt at vores handlinger påvirker en given aktør i høj grad. På den måde sikrer vi en opmærksomhed på, hvordan vi er med til at forme den virkelighed, vi er en del af. Dette er ifølge Goffman en del af den selvdisciplin et feltarbejde indeholder (Goffman, 1989, s. 131). I forbindelse med vores etnografiske arbejde, hvor fokus er på praksis i det mikrosociologiske, er undersøgerens opgave at analysere den objektiverede virkelighed. Det vil sige den sociale virkelighed, der kontinuerligt bliver produceret gennem menneskelig interaktion. Den objektiverede erfaring, som etnografien søger at forstå, er ikke en individuel erfaring, men en social objektiveret erfaring (Järvinen og Mik-Meyer, 2005/2008, s. 104 - 105).

Da vi allerede er en del af felten gennem vores roller som studerende og medarbejdere, kan man sige at vi med deltagelsen, studerer feltet indefra, hvormed en af konsekvenserne er at vi lever os ind i det miljø, som vi undersøger, også kaldet "go native" (Warming, 2005/2008, s. 152). Som tidligere nævnt oplevede vi i gruppedannelsesprocessen, at blive tildelt rollen som medarbejder, hvorfor vi derfor kun dels vælger vores roller. Vi er meget opmærksomme på at mestre en vekselvirkning mellem nærhed og distance til feltet og de(t) studerede, da det i disse mere eller mindre komplicerede sociale processer, er uhyre vigtigt. Vekselvirkningen påvirker os

ved, at vi forholder os med en ambivalens til felten, som henholdsvis en ven og fremmed (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 94 og 110). Vi udforsker med en sådan intensitet at det til tider kan være svært at betragte feltet udefra. For at holde en bevidsthed omkring dette dilemma vælger og fravælger vi bevidst, hvornår vi benytter Colaboratorium, således at vi trækker os tilbage til vores kontor og arbejder, når vi føler vi er for indhyllet i felten. Yderligere garderer vi os mod at blive for involveret i felten, gennem en objektivering, ved brug af Goffmans metaforiske begreber, hvormed vi ser situationen på ny og gennem en vis distance.

Vi har i perioder arbejdet i Colaboratorium, når vi har diskuteret emner i specialet og ved gennemlæsning af bestemte dele af opgaven samt vi har været en stor del af livet i Colaboratorium i forbindelse med forskellige arrangementer, som vi har været ansvarlige for. I disse situationer har vi foretaget mange uformelle samtaler med de studerende, vi ikke til daglig har personlig kontakt med, som har givet os en større indsigt i den materielle kultur i Colaboratorium. Derfor oplever vi også at der er mulighed for en anden viden, når vi deltager i felten.

3.6 Feltnoter

Feltnotater er notater taget i felten, det vil sige, hvordan vi skriver vores observationer ned, i løbet af vores undersøgelse. For at vi kan huske alle observerede detaljer, nedskriver vi løbende vores notater. Vores feltnotaterne indeholder, hvad der sker, hvornår det sker, for hvem og hvad der siges indbyrdes til hinanden. Vi sigter at nedskrive konkrete, nøgterne beskrivelser, hvorfor vi forsøger at give en slags direkte observerbar, det vil sige så naturlig som mulig, redegørelse af det konkrete hændelsesforløb. Observatørens væsentligste datakilde er feltnotaterne, hvorfor undersøgeren må nedskrive sine observationer, erfaringer og refleksioner sideløbende med selve observationen. Således er feltnotater et vigtigt redskab i observationsstudier og det er vigtigt at gøre sig overvejelser omkring, hvordan feltnotaterne tages (eksempelvis dagbog, logbog, samt metodiske, deskriptive og analytiske feltnoter) og hvornår efter en observation (Krogstrup og Kristiansen, 2015, s. 146-147). I vores tilfælde skrives notaterne ned, mens selve observationen foregår, hvis situationen tillader det. Det kan for eksempel være, når vi observerer nogle vi ikke har en særlig relation til og derfor ikke direkte indgår i relation med. I andre tilfælde er vi en del af interaktionen og vi skriver ned, så snart der er mulighed for det efterfølgende. Dette gør vi dels for at være til stede i situationen, hvorfor vi fremstår som en loyal og tillidsfuld del af felten, men samtidig også fordi vi ikke ønsker at afsløre os selv som observanter (Hastrup, Rubow og tjørnhøj-Thomsen, 2012, s. 49).

3.7 Uformelle samtaler

I vores feltarbejde har vi valgt at kombinere vores observationsstudie med kvalitativ interview i form af uformelle samtaler med deltagerne i felten. Ifølge sociolog og feltarbejder William F. Whyte er det en fordel at kombinere observationer med samtaler (interview), da observationer og interview alene ikke er tilstrækkelig til at forstå deltagerens handlinger (Kristiansen og Krogstrup, 2015, s. 150).

I det kulturanalytiske arbejde kan opstå mange øjenåbnende situationer til videre erfaring, som til tider kan komme uanmeldt, hvormed vi kan kategorisere vores metodiske strategi som værende drevet af en intuitiv fornemmelse. I stedet for på forhånd planlagte interviews lader vi os føre af felten ved at benytte uformelle samtaler. Gennem uformelle spørgsmål spørger vi undersøgende og nysgerrigt ind til det levede liv og de handlinger vi ser udfoldet. Dette for at opnå større viden omkring materialiteterne, hvorfor vi spørger ind til, hvordan de ser, forstår og bruger rummet. Dermed bliver de uformelle spørgsmål til en naturlig del af samtalen frem for en udspørgen og søgen efter konklusioner (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen, 2012, s. 69). Vi søger i nærværende speciale som sagt at undersøge den materielle kultur i Colaboratorium, men for at det ikke bliver for søgt og konkluderende, prøver vi at lade os føre af samtalen. Vi kan godt finde på at spørge direkte ind til, hvad det betyder for deltagerne, at rummet for eksempel er indrettet som det er, men kun når situationen og samtalen tillader det. Når samtalen eksempelvis omhandler et privat anliggende eller et helt andet emne, vælger vi derfor ikke at lave et emneskifte til rummets materialiteter, da dette ville virke udspørgende - endnu et eksempel på at vi lader vores intuition for situationen styre os. Vi har i undersøgelsesfasen også oplevet at deltagerne selv pointerer artefakter i rummet eller indretningen, hvorfor det netop i disse situationer er nærliggende at spørge mere ind. For eksempel er samhandlingerne i og omkring sofaen en flittigt samtaleemne, hvor informanterne påpeger hvilken hyggelig stemning denne skaber. Samtalerne kan, ligesom i vores tilfælde, være indlejret i deltagerobservationerne, men de kan ligeledes foregå væk fra felten, hvor de egentlige samhandling foregår (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen, 2012, s. 69). Vi oplever mindst lige så ofte, at de uformelle samtaler opstår udenfor felten; Colaboratoriums fire vægge. For eksempel i en frokostpause med vores medstuderende eller når vi støder på nogle informanter andre steder på universitet. Her falder emnet tit på hver vores projekter, hvorfor samtalen naturligt bevæger sig ind på Colaboratorium. Dermed kan vi til fordel for vores undersøgelse sige, at viden omkring Colaboratorium forekommer let tilgængeligt og vi har mulighed for at spørge i dybden uden at det virker påtrængende, da det indgår som en naturlig del af samtalen.

For eksempel, hvornår de sidder hvor i rummet og i hvilke sammenhænge. Samtalens åbenhed og foreløbige bestemmelser af samtalen sikrer en metodisk kvalitet for analysen, idet samtalen drager paralleller til nærværende speciales kulturanalytiske undersøgelsesgenstand; det levede hverdagsliv med særligt fokus på den materielle verden (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen, 2012, s. 70).

3.8 Ethiske overvejelser som feltarbejder

Da vi som undersøgere vi via vores rolle som studerende allerede indgår i relation til felten (AAU - LFP) inden vores egentlig undersøgelsesarbejde starter, sætter dette os i en særpræget situation, hvor vi allerede er tæt på og deltager i deltagernes hverdagsliv. Dette giver anledning til etiske overvejelser, som vi har i sinde at udforske i kommende afsnit.

Vores praktiske dataindsamlings metode (observation på mikroniveau) medfører at vi i interaktionerne i Colaboratorium, står i en etisk relation (Jacobsen og Kristiansen, 2001, s. 46). Vi har en forpligtelse til at vi i interaktionerne med vores informanter gør os forståelige og opfører os anstændigt. Vi har været opmærksomme på disse etiske forpligtelser i forbindelse med at indhente empiri og har derfor været eksplicite om vores undersøgende færden i Colaboratorium. Vi meddelte fra starten af, på en fælles facebook side for studerende tilknyttet LFP, at vi i en periode på tre måneder løbende ville observere aktiviteter i lab'et. Vi gav i den forbindelse mulighed for at de studerende kunne udtrykke indvendinger og pointerede ydermere at alt empiri behandles anonymt. Vi fik ingen indvendinger. Ydermere har vi forud for hver enkelt iscenesat situation, atter engang meddelt vores intentioner i forbindelse med vores tilstedeværelse. Retrospektivt må vi dog erkende, at i mange af vores hverdagslige observationer, har vores informanter ikke været bevidste om, at deres handlen, nonverbale og verbale tilkendegivelser med videre, indgik som empirisk materiale. Visheden om at Colaboratorium er felten for vores empiriske materiale har for dem alle været explicit, men præcist hvornår og hvad mere udspecificeret, har de ikke haft vished om. Derfor kan vi stille spørgsmålstegn ved om vi har overholdt vores etiske forpligtelser. Hertil vil vi fremhæve 1) vi har på intet tidspunkt søgt at skjule vores tilstedeværelse ej heller har vi løjet om vores intentioner. Vi har igennem hele dataindsamlings perioden været åbne og ærlige om vores gøren og laden, 2) vi ville ikke få den samme empiri, hvis vi, i alle vores ansigt-til-ansigt relationer, skulle gøre vores informanter opmærksomme på os selv som værende i rollen: undersøger. Som nævnt, er felten ikke ukendt for os og i kraft af vores rolle som studerende og medstuderende er mange af vores informanter veninder, venner og bekendte. Dette aspekt

mener vi at have betydning for den viden vores informanter i deres optræden, fremstiller for os. Med dette mener vi, at der kan være ting vores informanter ikke fortæller os hele sandheden omkring, her tænker vi på deres reelle mening om lab'et og/eller ting de ville ønske anderledes. Dette på grund af at de vil beskytte os som venner og ikke såre os, da de ved at vi har lagt mange kræfter i det. Vi som undersøgere er interesseret i den ufiltrerede sandhed og ikke den fremstillede sandhed (i forhold til ærlige udsagn). Derfor har vores dobbeltrolle medført en etisk problemstilling, men set i lyset af vores teoretiske og metodiske inspirationskilde Erving Goffman, mener vi at kunne argumentere for vores "overtrædelse" af de etiske forpligtelser. Goffman har netop vist, hvordan vi i de menneskelige interaktioner søger at styre det indtryk andre får af os via indtryksstyring og at sandheden vinder frem, når maskerne tages af på bagscenen. Derfor, når vi noterer feltnote, i eller efter vores afslappede samvær, på bagscenen med vores informanter som tilmed er vore veninder, venner og bekendte, gør vi det ikke for at gå bag deres ryg og misbruge deres tillid, men for at kunne fremvise et troværdigt billede, af det rum vi har været med til at skabe (Jacobsen og Kristiansen, 2001, s. 44 - 49 og Goffman, 1959, 114 - 115).

3.9 Pålidelighed og gyldighed

Kvalitet og en vurdering af denne er en problematisk størrelse, ikke mindst i kvalitativ forskning. Der sker ofte det at kvalitetskriterier fra den kvantitative verden, forsøges overført til den kvalitative forskning. Det kommer til udtryk i en evidensfokuseret bølge, som skyller ind over kvalitativ forskning med krav om reliabilitet, validitet og generaliserbarhed. Men hvorfor ikke imødekomme de kvalitative studiers særegenhed og i stedet tale om transparens i stedet for validitet, gyldighed frem for reliabilitet og genkendelighed, som overtager spørgsmålet om generalisering? (Tanggaard og Brinkmann, 2010, s. 490). Vi vil i nedenstående afsnit argumentere og redegøre for, hvordan vi sikrer pålidelighed og gyldighed af undersøgelsens resultater. I vores redegørelse vil vi benytte Guba's argument for at pålidelighed og gyldighed hviler på følgende fire aspekter: *troværdighed (credibility)*, *overførbarhed (transferability)*, *konsistens (dependability)* og *transparens (confirmability)* (Guba, 1981, s. 84 - 88).

3.9.1 Troværdighed

Forudsætningen for troværdigheden i empiriindsamlingen afhænger af forskerens fortrolighed og evne til at tydeliggøre og begrunde valg af metoder, undersøgelsesteknikker og -instrumenter. Måden man som undersøger kan øge troværdigheden på, er blandt andet

gennem vedvarende observationer, vejledning af en erfaren forsker samt gennem anvendelse af *triangulering* i projektet. Med vedvarende observationer mener vi, at jo længere vi er i kontakt med de mennesker, der udforskes, jo dybere indsigt får vi i det levede liv, som i sidste ende øger troværdigheden og generering af data (Guba, 1981, s. 85). Vi kan i nærværende speciale argumentere for at vi rent tidsmæssigt har opholdt os i felten gennem en længere periode. Vi har foretaget observationer og indgået i felten i 3 måneder, som kan siges at have givet os en dyb indsigt i den kulturelle praksis i Colaboratorium. Taget i betragtning af at specialet kun er nomineret til fire måneder, kan vi sige at have opholdt os en stor del af tiden i felten. Guba (1981) advokerer også hvorledes vejledning af en udefrakommende, som for eksempel en erfaren forsker, kan øge troværdigheden. Da vi er specialestuderende har vi tilknyttet en vejleder, som forsker i det samme felt, vi undersøger. Derved kan vi sige at få vejledning fra en erfaren forsker, hvor vi som undersøgere eksponerer vores tanker omkring vores undersøgelse. Efter vejledning redigerer vi vores materiale efter den modtagne kritik og/eller vejledende ord (ibid.). Anvendelsen af triangulering kan udføres på forskellig vis:

- *Metodetriangulering* anvender forskellige metoder til dataindsamling eller datagenerering for at opnå et grundigere materiale. Man kan f.eks. kombinere individuelle interviews, fokusgruppeinterviews og/eller deltagerobservation.
- *Forskertriangulering*, hvor flere forskere samarbejder om analysen. Man kan også triangulere ved at bruge forskellige observatører af den samme setting.
- *Teoritriangulering*, hvor der inddrages flere perspektiver og teorier i analyse- og fortolkningsprocesserne (ibid. og Yin, 2003, s. 98 - 99).

I nærværende speciale anvender vi dels triangulering i de tre ovennævnte udlægninger. Metodetriangulering, forstået som at vi sigter at styrke analysen ved hjælp af mere end én datakilde; gennem en kombination af deltagerobservationer (feltnoter) og uformelle samtaler (interview) i vores empiriindsamling. Hermed sker en krydstjekning mellem information fra forskellige kilder og forskellig typer af data, hvorfor vi antager at undersøgelsen giver et mere bredt favnende resultat end havde vi blot benyttet en datakilde. Dog var vores intention at indhente data via en tredje metode, som værende billeddokumentation via mediet instagram, men da brugerne af Colaboratorium ikke anvender instagram, har vi ikke formået at indhente viden via billeddokumentation (Berg, 2002, s. 117 og Warming, 2010, s. 320).

I og med at vi er to undersøgere i nærværende speciale, foretager vi analysen i et samarbejde. Vi har ligeledes begge to observeret samme situation. I stedet for forskere vælger vi dog at

anskue os selv som undersøgere. I analyse- og fortolkningsfasen benytter vi som tidligere nævnt de to teoretiske perspektiver; Erving Goffman og Bruno Latour. Afslutteligt vil vi henføre til bilag 3, hvor vi har vurderet undersøgelsens troværdighed ud fra et spørgeskema, hvormed vi tager stilling til, hvorvidt vi kan sige at leve op til kravene om troværdighed. Se en vurdering af nærværende speciales troværdighed i bilag 3.

3.9.2 Overførbare og transparens

Grundet vores videnskabelige ståsted (socialkonstruktivismen), har vi en forståelse af at sociale handlinger er kontekstafhængige. Der findes ingen en objektiv sandhed, idet hverdagens viden er socialt konstrueret og at det sociologiske resultat, er en konstruktion af konstruktionen (Kristiansen og Krogstrup, 1999, s. 203 - 204). Det drejer sig om kontingens og at enhver situation vi observerer, kunne have udspillet sig anderledes. Da der ikke findes en sandhed og en sådan ikke er mulig at finde, skaber vi en konstruktion af virkeligheden (Olsen og Pedersen, 2003, s. 150). I stedet kan vi rette vores opmærksomhed mod Kvale's begreb *pragmatisk validitet* også forstået som "at gøre sand", hvormed den pragmatiske validitet sikres gennem tydeliggørelse af sammenhænge. Dette ikke for at skabe generaliserbarhed, men ønsket om en tydeliggørelse af konteksten i beskrivelser og fortolknings, som forskeren udfolder via en beskrivelse af den sammenhæng data fremkommer i (Kvale, 2009, s. 283 - 287). Ved hjælp af detaljerede beskrivende data samt detaljerede beskrivelser af konteksten tydeliggør vi den sammenhæng vi indgår i. Grundet vores videnskabsteoretiske ståsted og det faktum at vi foretager kvalitativ dataindsamling, er vi som undersøgere aktive medspillere i hele processen. Vi er derfor en vigtig del af konteksten, hvorfor vi dokumenterer vores antagelser, tidligere erfaring og viden omkring Colaboratorium - i de pædagogiske intentioner. Dette gør vi for at øge læserens tillid til processen, lige såvel som vores afsnit omkring vores roller, hvor vi beskriver vores relationer til informanterne og roller i felten samt diskuterer, hvilken betydning dette kan have for vores vidensgenerering (Malterud, 2001, s. 483 - 488). Derfor sigter vi i vores metodiske afsnit at skabe så megen transparens som overhovedet mulig gennem hele undersøgelsesprocessen. Vi synliggør den kontekst vores viden produceres i ved at tydeliggøre vores roller i felten; total deltager og deltager som observatør. Vi har åbenlyst tydeliggjort vores relationer til vores informanter og er meget reflekterende omkring dette og er velvidende om at det har indflydelse på såvel de samhandlinger vi observerer og på den måde, det endelige resultat. Ved at vi som sagt nedskriver os selv i feltnoterne skaber vi en større transparens omkring forskningsprocessen (Guba, 1981, s. 87-88). Et valg vi har taget og synliggjort i forskningsprocessen, er valget om at have en eksperimenterende tilgang til det materielle, som

understøtter argumentet om at fysiske ting aktivt påvirker vores handlinger og derved indgår i relationer med mennesker. Vi behandler således ikke blot ting som midler, men også som mål for at få en større viden om, hvordan for eksempel en yogamåtte påvirker en studieaktivitet. Dette igen for at læseren kan følge vores valg og argument (Latour, 2006, s. 234 og 248f og Malterud, 2001, s. 483 - 488). En direkte vurdering af, hvorvidt vi kan sige at leve op til kravene om transparens, er at finde i bilag 3.

3.9.3 Konsistens

En kombination af metoder styrker troværdigheden og understøtter samtidig chancen for konsistens (stabilitet), da vi med de to valgte metoder; observation og uformelle samtaler kan sige at opnå ensartede resultater (Guba, 1981, s. 86 - 87). Konsistens og stringens, der omfatter et projekts pålidelighed, kan gennem en tydeliggørelse af metodiske beslutningsprocesser sikres. Vi som undersøgere skal kunne vise, at der er overensstemmelse mellem undersøgelsesspørgsmål, metoder, analyse, fund og konklusioner.

Udarbejdelsen af nærværende speciale bygger som nævnt på en socialkonstruktivistisk videnskabsteoretisk ramme, hvorom denne har betydning for vores metodiske fremgangsmåde, i forhold til indhentning af empiri. Vores kombination af observation og uformelle samtaler er udvalgt på baggrund af et velovervejede grundlag, hvortil vi igennem det metodiske arbejde argumenterer for, hvordan de udvalgte metoder står i forbindelse med ontologiske og epistemologiske forståelser og tilgange til verden og viden, i en socialkonstruktivistisk ramme. Løbende har vi reflekteret over bifurkationspunkterne omkring vores metodiske tilgang til felten. Blandt andet har vi, som gennemgået i afsnittet: vore feltroller og feltrelationer, beskrevet hvordan vi på trods af en bevidst tilvalgt rolle som (total)observatør i felten i nogle situationer ender med at blive inddraget i en anden rolle af vores (deltagende observatør). Hvorfor vi har overvejet hvordan dette har betydning for den viden vi producerer. Hvad kan vi sige om den viden vi får produceret, når vi, i vores tilstedeværelse, påvirker vores undersøgelsesfelt og undersøgelsesfeltet påvirker tilbage på os - i den grad at vi træder ud af vore tiltænkte roller. Dette hænger i høj grad sammen med vores pædagogiske intentioner og vores rolle som feltarbejder, hvorfor vi netop diskuterer disse overvejelser og refleksioner i vores diskussionsafsnit.

Vi er bevidste om, at vi producerer én form for viden, når vi observere kontra, når vi har en uformel samtale. Ontologisk distingvere vi mellem objektiv viden og subjektiv viden, i forhold til vidensgenereringen i opgaven i sin helhed. En observeret empiri giver os en objektiv (tredjepersons) beskrivelse af felten, hvortil en semi interviewene (uformelle samtaler)

tilgang, bevirker en empiri ud fra subjektets forståelse felten. Vi bevæger os altså på to distingverende plan, hvortil vi mener at det bidrager med en stabilitet i vores fortolkningsproces - en form for rettesnor i forhold til overfortolkning af vores materiale (Andersen, 1994, s. 271 - 272).

DEL 3

4. Teori

Nærværende afsnit vil omhandle vores to valgte teoretikere; Erving Goffman og Bruno Latour og skal tjene til at give en introduktion til henholdsvis *teatermetaforen* og *aktør-netværksteorien*. Det præsenterede skal forstås som rammen omkring hver enkeltstående analyse, foretaget med de to respektive teoretiske briller på, hvorfor en operationalisering af de analysebærende begreber vil blive fremført i analysestrategien.

4.1 Erving Goffman og teatermetaforen

Erving Goffman var en canadisk - amerikansk sociolog (1922 - 1982). Han blev især kendt for sin måde at skrive sociologi, da han gjorde brug af litterære genbeskrivelser af hverdagslivet og dertil, ikke mindst, gjorde han brug af metaforer. Kendetegnet ved ham var hans store interesse i at udvikle begreber og forståelser til at indfange hverdagslivets varierende mønstre af interaktioner mellem mennesker (Jacobsen og Kristiansen, 2014, s 7 - 9). Goffman kan via et sociologisk perspektiv bidrage med et blik for det sociale liv, der udspiller sig indenfor den givne ramme: universitetets fysiske rammer (Goffman, 2014, s. 51). Til dette anvender vi som tidligere sagt teatermetaforen, hvormed vi anlægger et teaterforestillings perspektiv og dets dramaturgiske principper. Dramaturgi betyder handlingslære eller teaterkunst - hvordan en skuespiller opbygger eller fremfører sin optræden på en teaterscene (Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 19). Det er denne dramaturgiske verden vi nu vil dykke ned i.

Teatermetaforen handler i store træk om, hvordan individet iscenesætter sig selv i hverdagslivet, hvorfor alt der foregår på scenen, kan siges at være ren indbildning; et skuespil (Goffman, 2014, s. 51). Hertil anvendes metaforer om hverdagslivet såsom: skuespillere, publikum, rekvisitter, kulisse, for- og bagscene, manuskripter og optrædener (Hviid, Jacobsen og Kristiansen 2014, s.13 og 19). Vi forstår altså teaterforestillingen som metafor og perspektiv i fremstillingsformen, hvortil vi kan gøre brug af dramaturgiske principper til at få yderligere indsigt i den sociale samhandling (Goffman, 2014, s. 51). De enkeltes optrædener skal forestille

sig at være ægte, men i virkeligheden tager de forskellige deltagere masker på, for at opretholde et bestemt *face* overfor hinanden. Dette for at kunne kontrollere og styre de indtryk de danner af hinanden, hvorfor den rolle en deltager spiller, kan siges at være tilpasset de andre tilstedeværendes roller. Interaktionen er derfor kendetegnet ved at deltagerne opretholder en given definition af situationen. De opretholder så at sige en definition af situationen, hvori de investerer hvert deres *face* i situationen. Dette skal forstås sådan, at aktøren i en aktion handler og taler i overensstemmelse med sit eget *face* og samtidigt hjælper andre med at handle i overensstemmelse med deres *face*. Ved på denne måde at hjælpe hinanden med at opretholde hinandens *faces*, opretholdes en fælles foretrukne definition af, hvad der foregår i situationen. Der hersker så at sige en form for konsensus, hvor der i opretholdelsen er enighed om at undgå åben konflikt vedrørende denne definition, som muliggør en adækvat og 'passende' opførsel hos alle involverede deltagere⁶. Dette arbejde kalder Goffman for *facework* eller på dansk ansigts-til-ansigt arbejde, som ifølge en af Goffmans pointer er en form for interaktion der finder sted i alle typer af situationer (Goffman, 2014, s. 21 og 51ff).

“En rolle der bliver spillet på teatret, er på ingen måder virkelig og har heller ikke den samme form for virkelige konsekvenser som den fuldstændig falske rolle, en svindler spiller. Men en vellykket fremførelse af begge disse former for falske skikkelser forudsætter brug af virkelige teknikker - samme teknikker, som mennesket i hverdagslivet bruger til at gennemføre deres virkelige sociale situationer. De der udfører ansigt-til-ansigt-samhandling på scenen i teatret, skal opfylde samme afgørende krav som i virkelige situationer” (Goffman, 2014, s. 265).

Vi vil efter Goffmans hensigt ikke foregive at det sociale liv er et teater, men ved at betragte det på denne måde og i den forbindelse præsentere inddelinger og udvikle begreber, kan vi som undersøgere opnå en større forståelse af karakteren af den sociale orden og møders struktur, der undersøges. Vi kan ved hjælp af den dramaturgiske metafor genbeskrive og rekontekstualisere det felt vi selv er svøbt ind i åbne op for en muligvis fastlåst forståelse af samhandlingerne i Colaboratorium. Den tilbyder os at nye sider kan træde frem og at kaste et lys over overraskende, oversete eller alternative fortolkningsmuligheder (Goffman, 2014, s. 264, Jacobsen og Kristiansen, 2004, s. 14 og Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 19).

⁶ Situationsdefinitionen indeholder dermed så at sige en moralsk begrundet ret til en forventning, om at blive behandlet i overensstemmelse med de implicite og eksplicite sociale kendetegn, hver deltager præsenterer.

4.1.1 Scene optræden

En optræden (eller en forestilling) kan defineres som al den aktivitet, en given deltager udøver ved en given lejlighed, og som tjener til på nogen måde at påvirke nogen af de andre deltagere. Dertil kan de iagttagende af en optræden kaldes for meddeltagere, iagttagere eller publikum (Goffman, 2014, s. 65). Det være sig for eksempel en motivator, som optræder via et oplæg, hvortil de arbejdssøgende er de iagttagende. Optræden, er et vigtigt begreb i dramaturgien, da en optræden henviser til opretholdelsen samhandlingens "flow" og situationsdefinition. En optræden finder sted på en scene som er udgjort af en kulisse og rekvisitter, som fortæller noget om den givne rolle eller det givne sted en optræden finder sted. Når en deltager optræder betyder det, at hun gør indtryk på de andre tilstedeværende deltagere, hvor den enkelte gennem en ekspressiv adfærd bekræfter, over for sig selv såvel som overfor de andre deltagere, at hun er den hun udgiver sig for at være (Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 21 - 22). Sagt på en anden måde, søger den optrædende at opretholde et billede af sig selv via indtryksstyring. Et dramaturgisk begreb til at beskrive dette med er, at den optrædende tager en maske på, en rolle på sig. Når den studerende for eksempel kigger sin medstuderende ind i øjnene og nikker anerkendende, når hun taler, kan dette være et udtryk for en maske den studerende har på, for at virke oprigtig interesseret og fremstå som en god lytter. Goffman siger følgende om det at tage en maske eller rolle på sig:

"Det er sikkert ikke blot en historisk tilfældighed, at den oprindelige betydning af ordet person er maske. Det er snarere en erkendelse af, at alle altid og overalt mere eller mindre bevidst spiller en rolle... Det er i disse roller, vi kender hinanden. Det er i disse roller, vi kender os selv" (Goffman, 2014, s. 69).

Mennesket er interesseret i andres generelle socioøkonomiske status, selvopfattelse, troværdighed med videre (Goffman, 2014, s. 53). I et socialt møde er der mange kilder, hvor den enkelte kan finde denne information og der vil optræde mange tegnbærere, der dertil leverer denne information. Tegnbærere i vores forbindelse kan være det materielle; kulissen eller rekvisitter, som deltagerne i Colaboratorium gør brug af til at udføre en rolle eller indtryk af sig selv i de forskellige situationer. Når et individ optræder og "stiller sig an" for et publikum, beder han imidlertid også sit publikum om at tage ham og det han præsenterer alvorligt, da masken er vores mere sande jeg. Om det er bære en maske kan forstås på følgende vis:

“På en måde, og i og med at masken repræsenterer den opfattelse, vi har dannet os af os selv - den rolle, vi stræber efter at leve op til - er masken vores mere sande jeg, det jeg, vi gerne vil være. I sidste ende bliver vores opfattelse af vores roller noget ganske naturligt og en uundværlig, integreret del af vores personlighed” (Goffman, 2014, s. 69).

Det vil sige, publikum bliver bedt om at tro på det hans optræden centrerer sig omkring. For eksempel er de studerende nødt til at tro på dét den optrædende underviser lader til at besidde - de træk og kompetencer han præsenterer. Men lige så vigtigt et aspekt er, hvorvidt underviseren som optrædende tror på sin egen rolle, idet han kan miste ansigt, som har betydning for, hvordan publikum modtager hans optræden, med andre ord deres reaktioner. I det ene yderpunkt er der den optrædende som oprigtigt er overbevist omkring hans egen optræden og skuespil som den eneste virkelighed og modsat er der den optrædende som ikke tror på sit eget skuespil (Goffman, 1967/2008, s. 8-9 og Goffman, 2014, s. 67).

4.1.2 Ansigtsarbejde

En optræden, et socialt møde beskriver Goffman også som ansigt-til-ansigt samhandlinger, hvortil han definerer det som individers gensidige påvirkninger af hinandens handlinger (i hinandens fysiske nærvær). *“Ethvert menneske lever i en verden af sociale møder, hvor han enten bliver inddraget i ansigt-til-ansigt kontakt eller i medieret kontakt⁷ med andre deltagere.”* Det vil sige, ansigtsarbejdet er en yderligere beskrivelse af den aktivitet, en deltager udøver i et socialt møde, i en optræden, som har til hensigt på en eller anden måde at påvirke nogle andre deltagere (meddeltagere) (Goffman, 1964, s. 39). Ansigt-til-ansigt interaktionerne er udgjort af nogle verbale og nonverbale handlinger, der udgør en linje (mønster). Et sådant mønster har til hensigt at udtrykke den enkeltes opfattelse af en pågældende situation og hans vurdering af de andre deltagere i det sociale møde. Goffman siger om det at anlægge mønstre: *“Uanset om det er en persons hensigt at anlægge en linje, vil det vise sig at han i praksis allerede har gjort det.”* Det vil sige, at når de studerende (publikum/andre deltagere) bliver bedt om at tro på underviserens optræden, har såvel de studerende samt underviseren allerede ubevidst anlagt et mønster - af tegnbærer eller i medieret forstand handlet, verbalt eller nonverbalt. Selvom den enkelte (fx underviseren) ikke bevidst har tænkt at indtræde i en karakter, vil de øvrige

⁷ Medieret kontakt forstået som for eksempel en overførelse af en information eller et budskab om ens rolleoptræden og de rekvisitter en deltager gør brug af er med til at mediere dette budskab. Eksempel et PowerPoint show fortæller at der skal holdes et oplæg.

deltagere (de studerende) formodentlig antage at han mere eller mindre bevidst *har* indtaget én og derfor vil dette have indflydelse i deres reaktion på ham. Det vil sige at enten via ansigt-til-ansigt kontakt eller medieret kontakt med en anden eller flere andre deltagere, vil den enkelte tage højde for deres reaktion på det ansigtsarbejde, der gives (Goffman, 1964/2004, s. 39).

4.1.3 For- og bagscene

To centrale begreber i teorien omkring teatermetaforen er for- og bagscenen. Med disse begreber forstår Goffman handlinger som noget, der i en given situation kan betragtes som for- eller bagscene. Forscenen aktivitet kan ses som alt det, der bliver foretaget for at opretholde det fælles indtryk i en situation. På denne måde er bagscene-aktivitet alt det, der er uforeneligt med forscenen og som derfor bliver holdt tilbage.

Forscenen også kaldet facadeområdet kan (ligesåvel som bagscenen) defineres som et fysisk velafgrænset område, hvor en given optræden finder sted. En optræden, der typisk vil omfatte blot et fokus for den optrædende såvel som for publikum. For at eksemplificere dette kan vi lede opmærksomhed på dekanens dimissionstale rettet mod dimittenderne og deres familie. Særligt vigtigt er at pointere at visse dele af en optræden henvender sig til facadeområdet og derfor ikke kun til publikum, hvormed en deltagers optræden betragtes som en bestræbelse på at indtryk af, at han/hun opretholder en givne norm gennem den specifikke aktivitet. Dette er for os interessant, da det giver os muligheden for at fremanalysere (forstå og forklare), kravene vedrørende værdig, anstændig og korrekt fremtoning/opførsel i Colaboratorium. Der forefindes således krav om legitim opførsel og fremtoning tilknyttet et givent område; de moralske og instrumentelle krav. De moralske omhandler regler om ikke at forstyrre eller forulempe andre, hvorimod de instrumentelle højst sandsynlig er forbundet med krav en underviser for eksempel kan forlange af de studerende; at de passer på inventaret med mere. De enkelte krav om rette opførsel kan udmønte sig i, at deltagerne i deres handlinger udviser respekt for området og kulisserne - altså det materielle. (Goffman, 2014, s. 141 - 142).

Endvidere kan vi belyse at facadeområdet (forscenen) vil typisk være mere udsmykket, opryddelig og velholdt end bagscenen, som sjældent fremstår lige så præsentabel. Ligesom området "bag disken" i en butik, der fungerer som bagsideområdet, ser vi i Colaboratorium et lignende eksempel på dette. Under de to refleksionsbænke er der et lille gemt rum, hvorfor vi kan sige at bagscenekarakteren er fysisk indbygget. På den måde fungerer rummene under bænkene uundgåeligt som bagscene. I det ene rum ligger pantflasker og en masse andet i en stor pærevælling (Se bilag 1), der ligger fint skjult under bænkene (Goffman, 2014, s. 154 - 155).

Bagsceneområdet derimod repræsenterer en "træden ud af rollen/karakter", hvor den optrædende kan slappe af, droppe facaden og ikke er forpligtet til at fremsige replikkerne. Personen som befinder sig i bagsceneområdet erklærer sig bevidst og selvfølgerigt, gennem sine handlinger, uenig i det indtryk optrædenden befordrer/prøver at bevirke fremgang for.

"Here grades of ceremonial equipment such as different types of liquor or clothes can be hidden so that the audience will not be able to see the treatment accorded to them in comparison with the treatment that could have been accorded to them. Here devices such as the telephones are sequestered so that they can be used 'privately' (...) Here the performer can relax; he can drop his front, forgo speaking his lines, and step out of character." (Goffman, 1959, 114 - 115).

Det er ligeledes her en den optrædende besidder muligheden for at udtrykke noget udover sig selv og indtryk konstrueres i det åbenlyse, uden deltageren skjuler sin handling. Der er også tilknyttet kontrolprocesser til bagsceneområdet, da deltagerne (de studerende såvel som underviserne) er nødsaget til at have et "sikkert og fysisk sted" at skjule sig og sine uønskede mekanismer - set i forhold til krav tilknyttet Colaboratorium. Alle mennesker har brug for at kunne gå på bagscenen, hvis de fortsat skal leve op til deres sociale roller og kunne give et indtryk af at de arbejder hårdt på en konstant og vedvarende måde. Det bliver interessant at fremanalysere, hvilke steder i Colaboratorium deltagerne har mulighed for at gå på bagscenen og slappe af og eventuelt lade op til næste optræden (Ibid, s. 146 - 147).

Da for- og bagscenen kan defineres som geografiske velafgrænsede områder, åbner begreberne op for at indhente en viden om, hvor i rummet der kan siges at blive udfoldet en bestemt form for facade- eller bagsideområde adfærd.

4.2 Colaboratorium som afgrænset område

Afsluttende vil vi på baggrund af Goffmans teoretiske ramme (teatermetaforen), eksplicite en forståelse for Colaboratorium, som et fysisk rum, da dette er med til at vi kan få et greb om det materielle og spiller ind i det socio-materielle forhold vi ønsker at undersøge.

Ifølge Goffman er områder per definition et hvilket som helst sted, som er afgrænset af barrierer for, hvad der kan opfattes - altså derfor også et lukket rum som Colaboratorium. Dog er størstedelen af væggene i Colaboratorium lavet af glas, hvorfor barrieren for kommunikation uden for området (Colaboratorium) kun isolerer området i forhold til lyd. Rent visuelt skaber glasset netop ingen barrierer for nonverbal kommunikation og skaber derfor muligheder for andre slags samhandlinger inde i rummet, Colaboratorium, derimod skaber grupperummene, som afgrænser sig fra resten af rummet ved hjælp af et gardin (en form for skillevæg - se bilag 1), til dels visuel isolation af området, men ikke rent lydligt (Goffman, 2014, s. 141). Colaboratoriums kulisse derimod udgør møblerne, udsmykning, fysisk indretning og andre baggrundselementer, som kan siges at udgøre rekvisitterne samt scenen, hvorved hverdagslivet udspilles. Den bliver som regel hvor den er, i geografisk forstand og hvis man ønsker en bestemt kulisse til at repræsentere ens optræden, kan forestillingen først kan finde sted, når man har indtaget denne kulisse. Med andre ord betegnes kulissen som; de sceniske elementer af udtryksudstyret, der fortæller noget om, hvor vi befinder os, for eksempel i en dagligstue eller et universitet (Goffman, 2014, s. 71 - 72). Sceniske elementer af en traditionel forelæsningsaal på et universitet som AAU og dets udtryksudstyr kan vi derved sige udgør en stor sal, hvor indretningen udgør forelæsningspulten, som står placeret foran et hav af rækker med borde og stole/bænke. De kan være placeret i en gradvis forhøjning, hvormed udsynet fra rækkerne er ned til pulten, en stor skærm, ofte benyttet til PowerPoint visninger eller en tavle beregnet til at tegne på med kridt. De sceniske elementer i Colaboratorium derimod efterlader hos nogle informanter et indtryk af, at vi befinder os på en café: *“Nogle gange glemmer jeg at er i en universitetsbygning, for eksempel, når jeg træder ind i lab’et. Det er ligesom café dyrehaven - den stemning kan jeg godt lide.”* Udsmykningen og det faste inventar i Colaboratorium samt de optrædende og optrædener, der ofte udspiller sig i Colaboratorium kan medføre en særlig stemning, som på magisk vis i en vis grad bevarer, selv når den sædvanlige optræden ikke udføres.

4.3 Latour og ANT

I det følgende vil vi præsentere Bruno Latour og Aktør-Netværk-Teorien (ANT). Vi vil præsentere tankegangen bag teorien, da Latour vil indgå som et supplement til analysen, hvorfor vi vil anvende relevante ANT begreber i analysearbejdet (disse vil blive ekspliciteret i analysestrategien). For at skabe en større forståelse for begreberne kræver det en indtræden i ANT verdenen, da hensigten ligeledes er at anvende dem vi anser som grundbegreber i Aktør-Netværks-Teorien. I vil derfor blive ført gennem en kort intro af tankegangen bag Latour og ANT's tankegang samt grundbegreberne aktør, netværk og translation.

“The pair human - nonhumane is not a way to overcome the subjekt - objekt distinction but a way to bypass it entirely” (Latour 1999, s. 308).

Det særegne og interessante i forbindelse med dette speciale, er Latours inddragelse af det materielle, det nonhumane. I en Latoursk optik kan man ikke på forhånd definere, at mennesket er dem som handler, og ting er det der handles med. I stedet må man betragte begivenheder og “agens” som produkter af netværk. Disse netværk består af både materialer og mennesker (Jensen, 1999, s. 9). Med ANT bliver det muligt at få brede analyser af heterogene socio-materielle fænomener, da vi som undersøgere undgår på forhånd at definere bestemte sociologiske variable og man undgår derved at dele af fænomenet falder uden for rækkevidde, fordi det er teknisk, fysisk, materielt, eller menneskeligt (Jensen, 1999, s. 9).

4.2.1 Aktør/aktant

Aktørbegrebet stammer fra teateret, *an actor*, som en person der i sin optræden agerer på en scene. Når vi bruger ordet aktør implicerer det imidlertid, at vi aldrig ved hvem og hvad der agerer, da en aktør aldrig er alene på scenen (Latour 2008, s. 69-71). Ydermere må vi forstå at en aktør både kan være human og nonhuman, hvortil Latour siger *“Since in english “actor” is often limited to humans, the word “actant”... is used to include nonhumans in the definition”* (Latour, 1999, s. 303). Spørgsmålet om hvem der på scenen er kilde til en given handling kan være svært at få greb om, da scenen består af mange kilder til handling. Hvis en aktør kan siges at være et aktør-netværk, er det først og fremmest en understregning af, at aktøren repræsenterer en kilde til usikkerhed i forbindelse med handlingens oprindelse. Derfor opstår et netværk først, når der kan spores tilbage til en handling. En aktør i ANT er af en semiotisk betydning, forstået på den måde, at en aktør ændres til en aktant i kraft af en handling (Latour, 2006, s. 214). *“En aktant kan bogstavelig talt være hvad som helst forudsat den anerkendes*

som kilden til handling.” (Latour, 2006, s. 214). Teorien beskriver ikke yderligere hvilke kompetencer en aktør indeholder, men den betegner de knudepunkter i netværk, som tilskrives handling. En aktør eller en aktant kan altså både være; et organ, et menneske, en stol, en mobil eller en bog. En aktør opnår stabilitet ved at indtage en position, hvor denne kan virke på vegne af en anden aktør (Jensen, 2005, s. 190).

Latour siger, at for at vi som undersøgerer kan få greb om den komplekse natur bag det der får en aktør til at handle, må vi definere aktøren på baggrund af hvad den gør. *“The key is to define the actor by what it does - its performances”* (Latour 1999, s. 303). Det vil altså sige, at vi først må definere aktøren, der handler for dernæst at følge forbindelserne - netværket. Handlingsaspektet er derfor centralt i ANT, da en aktør der ikke gør en forskel (handler), ikke er en aktør (Latour, 2008, s. 157). Aktantbegrebet betegner derved handlemåder, der knytter sig til situationer hvortil aktørerne opfører sig på en bestemt måde. Aktanterne er ikke et udtryk for aktøren, men er et begreb for den måde aktørerne udfører og definerer deres roller (Fuglsang, 2013, s. 359-363).

4.2.2 Netværk

I ANT er netværket ikke på forhånd et givet og geografisk afgrænset fænomen. Når netværket ikke er givet på forhånd, hænger det sammen med, at det skal ses som et arbejde, der udføres (Fuglsang, 2013, s. 364). Et eksempel kunne være, hvordan de studerende i Colaboratorium samarbejder om eller arbejder for det at være studerende. Netværksbegrebet i ANT er meget åbent, da der ingen antagelser er om størrelse eller om netværk kun består af en type relationer (eksempelvis det interpersonelle). Et netværk består typisk af heterogene netværk - det vil sige mange forskellige netværk. Vi forstår dertil at forbindelser ligeledes kan være relationer, associationer, translationer. Brugen af ordet netværk kan metaforisk ses som tråde eller rodstocke i stedet for overflader. I stedet for at tænke i overflader, som består af to dimensioner, tilbyder netværk punkter. Punkterne har ligeså mange dimensioner, som de har forbindelser (Latour 1996/ 2006, s. 209). Netværk er en måde at ordne socio - materielle forhold på (Jensen, 2005, s. 208).

Forholdet mellem aktør og netværk, er at netværket kvalificerer sin objektivitet, det vil sige, at hver enkelt aktør får mulighed for at få andre aktører til at gøre uventede ting (Latour 2005/2008, s. 155). Sagt på en anden måde, er det en vigtig pointe at holde sig for øje, at aktører konstituerer, men samtidig også konstitueres af *netværk*. En uddybelse af dette skal ses

i forbindelse med den overfølsomhed et netværk kan stå overfor og ligeledes den stabilitet et netværk kan have. En aktør og et netværk indgår i et dialektisk forhold, idet de påvirker hinanden samt står i konstant relation til hinandens eksistens. Netværket træder i kraft idet det bliver stabiliseret. Et netværk stabiliseres gennem translationer (Fuglsang, 2013, s. 359, 364 og 366).

4.2.3 Translation

Translation er et begreb for den proces, hvor en aktør knytter an til andre aktører og konstruerer et aktør-netværk (Latour, 2005, s. 108). Translation er et generelt begreb som indbefatter alle de måder, hvorpå aktører forbinder sig med hinanden. Der skabes en lighed og en forbindelse mellem to ting, der før var forskellige. Latour beskriver translation som en form for mediering, som på samme tid viderebringer og forstyrrer et signal. Til forskel fra en formidler, der transporterer betydning eller kraft uden en transformation, så kan en medierings output aldrig forudsiges. Mediatorer transformere, oversætter eller forvrider den betydning eller de elementer, som det er meningen, de skal transportere. Mediering er beslægtet med translation og hybridisering, men betoner i højere grad hvordan netværk som dynamiske relationer ontologisk er primær, mens statiske entiteter som natur og samfund er afledninger heraf (Latour 2005/2008, s. 61 - 62).

Translation tillægges ofte den betydning, som en relation, der får to aktører til at sameksistere (Latour, 2005, s. 133). *“As should be clear now, translation does not mean a shift from one vocabulary to another, from one french word to one english word, for instance, as if two languages existed independently. I used translation to mean displacement, drift, invention, mediation, the creation of a link that did not exist before “* (Latour, 1999, s. 179). Translation betragtes som centralt i ANT og indebærer, at noget flyttes eller erstattes, og dermed skabes der et mønster, hvormed translation dermed er symmetrisk. Det vil sige, at når en studerende holder en pen i sin hånd, så er hun anderledes. Pennen er også anderledes når den studerende holder den (Latour, 1999, s. 179 og Jensen, 2005, s. 190).

3.2.4 Associationer/hybridisering

Association betegner alle forbindelser mellem humane og nonhumane aktører i et socialt begivenhedsforløb. Det sociale må forstås som en proces, der forbinder mennesker, teknologier, redskaber med videre hvortil alle kan associeres. Association hænger sammen med evnen til at kunne forestille sig noget, der ikke har været før. Altså evnen til at forestille sig nye hybrider eksempelvis sammenblandinger af humane og nonhumane elementer. Det vil sige

skabes forbindelser til. Association er beslægtet med translation, mediering og hybridisering (Latour 2005/2008, s. 19 - 26 og Blok og Jensen, 2009, s. 264). Hybrider betegner Latour som sammenblandinger af humane og nonhumane elementer - et sammensat fænomen. Latour mener at adskillelsen af human og nonhumane er den moderne forståelse der hersker, men at verden eksisterer i og af hybrider og så snart vi begynder at tænke sådan, stopper det moderne (Latour 1996/2006, s. 31 - 33). Vi vil i analysen anvende ordet hybridisering, når der kan siges at forekomme en sameksistens mellem humane og nonhumane aktører, hvorfor det mere vil være et beskrivende end et analyserende begreb.

DEL 4

5. Analysestrategi

Følgende afsnit vil indeholde, hvorledes vi i nærværende speciale vil gribe analysen an, ved hjælp af en nøje gennemgang af hvert tiltag i analysen. Vi vil i nedenstående afsnit dermed anvise en systematik i vores bearbejdning og analyse af data, som vil lede til en dybtgående bearbejdning, hvormed vi ønsker at opnå en ny viden.

Analysen påbegyndes allerede i indsamlingen af data, hvorfor vi på baggrund af nøje overvejelser, allerede inden vi foretog observationerne, havde besluttet os for at de skulle tage udgangspunkt i forskellige situationer; iscenesatte og hverdagslige situationer (Andersen, 2013, s. 167). For at få betydning ud af handlinger, som foregår i Colaboratorium, undersøger vi handlinger og kulturer via interaktive situationer (Olsen, 2011, s. 234). Vi tager så at sige udgangspunkt i forskellige situationer, for at kunne sammenligne de enkeltstående situationer og dermed finde en helhed, hvormed vi adskiller enkeltdele i helheden (Andersen, 2013, s. 167).

Goffman ønskede ikke at lade nogle på forhånd definerede svar dominere analyseprocessen, men bibeholdt en åbenhed overfor det foranderlige samt mangefacetterede levede liv (Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 38 - 39). Med Latour anskuer vi det sociale som flydende, ustabil og flertydige ønsker, hvormed empirien formes i mødet med analysearbejdet. Det sociale er således altid fuldstændig empirisk afhængig (Latour, 2008, s. 22 og Mik-Meyer og Järvinen, 2005, s. 9). Grundet en analyse forankret i de to respektive teoretikere, bestod første skridt i nærværende analyse af en grundig gennemlæsning af rådata. Her søger vi at identificere de forskellige situationer ud fra et fokus på det materielle, det vil sige de situationer, hvor det materielle stikker særligt ud. Vi finder for eksempel i empirien at møblerne i Colaboratorium

bliver rykket rundt og placeret på anden vis, hvorfor vi blandt andet har valgt, at analysere en situation med den "nye" indretning. Andet vi finder interessant i gennemlæsningen er, hvordan de studerende i rummet omtaler det at de er nødsaget til at have et kort (og evt) en kode til at få adgang til lab'et. En tredje ting, som er yderst dominerende og tiltrækker vores opmærksomhed, er brugen af computere og høretelefoner i lab'et og hvad de gør ved interaktionen mellem aktørerne. Endvidere lader vi også empirien lede os ved at kigge på tilbagevendende handlinger, som bliver særligt fremtrædende i gennemlæsningen af empirien, da vi ud fra disse handlinger kan udlede den herskende norm for området. Vi tilsigter så at sige at identificere nogle mønstre i den data vi har indsamlet. Vi tager først og fremmest afsæt i empirien, hvorefter vi søger at finde frem til dét bagvedliggende ved det observerende gennem en teoretisering, hvormed vi kan tilskrive os at arbejde abduktivt i nærværende analyse (Berg, 2002, s. 139 og Pedersen, 2011, s. 151 - 152). Abduktion forstår vi altså som værende en kombination af induktion og deduktion med udgangspunkt i empirien samt en måde, hvorpå vi tilstræber at forstå fænomenet (samhandlingen) ud fra et nyt og tænkt mønster, nemlig gennem brugen af metaforer (Jespersen, 2013, s. 181, Pedersen, 2011, s. 151 og Kristiansen og Mortensen, 2005, s. 47).

Udover dette såkaldte fortolkningsmæssige aspekt af arbejdet med kvalitativ data (hvor vi identificerer mønstre, for dernæst at indsætte disse i to forskellige teoretiske sammenhæng), forefindes der samtidig en mere mekanisk del af processen. Denne indeholder, hvordan vi fysisk organiserer vores data, ordner og fremstiller disse med videre (Berg, 2002, s. 138 - 139). Først er data organiseret således, at de står i kronologisk rækkefølge, sådan så alle observationer og uformelle samtaler er placeret i samme dokument. Vi printer dette dokument ud og gennemlæser al data for at danne et helhedsindtryk. Vi reflekterer løbende over ting der går igen (mønstre i samhandlinger) og nedskriver noter på det printede papir. Bagefter organiserer vi vores data således, at vores observationsnoter står for sig i et word dokument og det samme med de nedskrevne uformelle samtaler. Observationerne er endvidere delt op i hverdagslige og iscenesatte situationer. Vi har altså opdelt vores data i tre forskellige bunker, i fysisk forstand.

5.1 Empiri som etnografier

Som vores primære datakilde, vil observationerne udgøre størstedelen af empirien. Disse vil blive fremstillet i små etnografier før hver analysedel, for at give et helhedsbillede af situationen og dermed drage læser helt ind i empirien. Dette ved at fremstille etnografien så beskrivende og

detaljeret som mulig, således at situationen fremkommer så objektivt som muligt. Det vil sige at vi sigter, på en beskrivende samt objektiv måde, at fremskrive de kropslige handlinger i Colaboratorium - aktørernes kroppe i bevægelse med det materielle. Etnografien kan formuleres som en metode, der bruges i forskellige discipliner blandt andet inden for de traditionelle samfundsvidenskabelige områder. Etnografier udarbejdes for at opnå indgående viden om kompleksiteten af det levede liv (Raudaskoski, 2010, s. 82). Essensen af etnografien er at beskrive, fortolke og forklare menneskelige kultur- og samfundsforhold og bidrage med viden om den menneskelige tilværelse under forskellige vilkår (Hastrup og Ovesen, 1980, s. 13). Nærværende speciales etnografier er derved kun inspireret af den traditionelle tilgang til etnografisk feltarbejde, som oprindeligt var en metode til at indsamle oplysninger om andre kulturer og folkeslag (Hastrup og Ovesen, 1980, s. 35). Vi kan argumentere for at vi finder inspiration af denne traditionelle tilgang, da vi undersøger den materielle kultur i Colaboratorium, mens oplysninger om folkeslag er et forhold uden relevans for vores genstandsfelt. Ud fra observationsdata, konstruerer vi detaljemættede beskrivelser af konkrete hændelser og udsagn, som de udspiller sig i Colaboratorium. Etnografierne er udarbejdet med fokus på en nøgtern og kronologisk beskrivelse af hvad der skete, ud fra i nogle tilfælde kun én af os og i andre tilfælde en sammenfletning af begge vores observationer. Sammenfletningen af observationerne, er foregået i dialog med hinanden, for derved at sikre at etnografierne bliver skrevet i kronologisk orden og at samme detalje ikke gentages. Vi har altså valgt at skrive etnografierne i kronologisk rækkefølge, som situationer forelagde sig for os, grundet ønsket om en systematisk tilgang til empirien. Dette kan yderligere give en systematisk forståelse af det oplevede (Hastrup og Ovesen, 1980, s. 52). Etnografierne tillader os at sidde tilbage med en grundig empiri base, til brug for analysen. På den måde har vi som tidligere nævnt ikke på forhånd udvalgt, hvilke analysekategorier vi ville have fokus på, da vi i første omgang har ville lade empirien tale til os, som også kan ses i forlængelse af vores valg om at arbejde abduktivt.

Som før nævnt er der ændringer i kulissen på baggrund af deltagernes initiativ, som vil blive dokumenteret og illustreret via nogle plantegninger. Plantegningerne vil være placeret lige før etnografierne bliver præsenteret.

Vores sekundær empiri består af uformelle samtaler, der ikke vil indgå som en del af etnografierne, men derimod blive inddraget i den afsluttende sammenligning mellem de iscenesatte og hverdagssituationerne, for at uddybe nogle af de pointer vi kommer frem til. På den måde bevirker vi, at vores resultater støttes op af mere end én dataform, hvorfor vi kan sige

at få et bredere empirisk fundament. Endvidere anvendes de uformelle samtaler som hovedkilde i vores reflekterende diskussionsafsnit, hvor vi holder vores pædagogiske intentioner op imod deltagernes udtalelser af rummet, for at beskrive hvorvidt vi kan sige at have indfriet intentionerne om et anderledes rum.

5.2 Goffmans teatermetaforiske rammesætning

Vi vælger i nærværende analyse at drage nytte af Goffmans teatermetafor, da denne tillader os at blotlægge de hverdagslige samhandlinger, som små dramaturgiske skuespil, hvor bestemte optrædere finder sted. Vi har udvalgt specifikke begreber fra teatermetaforen, som vi mener kan være med til at skabe rammen om analysen; optrædende/optræden, publikum/meddeltagende, deltager, roller, scene, kulisse og rekvisitter. Vores Goffmanske analyse vil bære præg af at være en beskrivende ramme omkring af materielle som noget mere statisk, det vil sige et øjebliksbillede af, hvordan det materielle er konstitueret i det situationelle. Det vil sige vi kan få greb om hvordan det materielle indgår som ramme for og redskab i samhandlingerne (Goffman, 2014, s. 54).

De følgende analysebegreber, er udvalgt efter ønsket om at foretage forskelligartede nedslag på det materielle, da de to respektive har to væsentlige divergerende blikke på det materielle. Som netop nævnt anser Goffman det materielle, som en del af samhandlingerne, eksempelvis forlængelse af en given optræden hvor et kompendium kan ses som en understøttelse af den studerendes rolle. I opposition til denne forståelse mener Latour at humane og nonhumane aktører er ligestillede, hvormed en nonhuman aktør kan opnå aktørstatus. Altså kan førnævnte bog ses som kilde til en bestemt handling den studerende foretager (Damsholt og Simonsen, 2009, s. 24 - 25).

5.2.1 Operationalisering af begreber

Det er muligt at få greb om det materielle med Goffmans dramaturgiske teori ved at referere til facade- og bagsideområder også omtalt som for- og bagscene, rekvisitter og kulisse, hvilket vi vil udspecificere i det følgende.

For- og bagscene referer som tidligere sagt til de handlinger og personlige facader den enkelte deltager vælger at fremvise, men ligeledes også til to geografisk afgrænsede områder. Begrebernes dobbeltblik tillader os således at bevare vores fokus på forholdet mellem aktørerne og det materielle i rummet og hvordan de indbyrdes har en indvirkning på hinanden (Goffman, 2014, s. 141 - 142).

For- og bagscene begreberne kan være os behjælpelige med at beskrive, hvor i rummet deltagerne placerer sig, når de kan siges at være på enten for- eller bagscenen. Vi kan altså få en viden om, hvor i Colaboratorium deltagerne vælger at optræde og hvor de slapper af. **Kulissen**, som indbefatter møbler, udsmykning, fysisk indretning og andre bagelementer, er en uddybelse af områderne omkring for- og bagscenen og henfører til bestemte fastforankrede materialiteter, såsom sofaen og refleksionsbænken, hvorfor vi kan lave nogle nedslag på forskellige dele af kulissen (materialiteter), hvor forskellig adfærd finder sted.

Rekvisitterne derimod henfører til hvilke genstande, en given deltager gør brug af i en iscenesættelse af sin rolle, hvorfor vi kan sige at indfange forholdet mellem deltagerne og hvordan det materielle anvendes, med et deskriptivt blik. Rekvisitterne henleder således til hvert individs handlinger, hvori de gør brug af noget materielt til at fremhæve sig selv og sin rolle, hvorimod vi med for- og bagscene begrebet kan indfange universitetet som et institutionaliseret fænomen, da visse dele af det de fremviser på forscenen, hænger sammen med området; universitetet og de tilknyttede normer⁸. Hvorimod en placering på bagsceneområdet giver os en viden om en modsigelse af den herskende norm. Derfor kan vi opnå en viden om den kulturelle praksis, forstået som de handlinger de studerende samt underviserne gør i overensstemmelse med den herskende norm, der endvidere indeholder en viden om de omkringliggende fysiske rammer. Hvorfor vi kan sige at have rig mulighed for at opnå en forståelse for Colaboratorium, som en kulturel materiel praksis.

5.3 Forbindelser mellem humane og nonhumane aktører

Fordi vi med Goffman opererer med en *samhandlingsorden*, er dette et udtryk for noget mere fast forankret i noget bagvedliggende (institutionen). Vi mener dermed ikke at kunne indfri hele vores undren med blot Goffman, da vi udover at forstå den kulturelle materielle praksis i Colaboratorium også er interesseret i at undersøge, *hvordan denne praksis konstitueres på nye måder end i et undervisningslokale*. Derfor vil vi med Latour og ANT fremanalysere, hvordan transformationer af Colaboratorium sker gennem aktørernes ageren i rummet, hvortil humane såvel som teknologier og materialer, der udfoldes i Colaboratorium arbejder for at mobilisere og stabilisere hinanden (Callon, 1986, s. 12 - 15). Latour udtaler i den forbindelse at "*ingen af dem (Goffman eller Bourdieu) kan give en fyldestgørende beskrivelse af alle de mange forviklinger, der beror mellem mennesker og ikke-mennesker*" (Latour, 2008, s. 108). Med ANT kan og vil vi

⁸ Goffman udspecificerer ikke hvilke dele af ens optræden, der er forbeholdt området, hvorfor en fortolkning afhænger af vores forståelse af situationen.

altså fremanalysere de forskellige translationsprocesser mellem aktørerne i et heterogent netværk. Vi kan eksempelvis få blik for hvordan der skabes en forbindelse og lighed mellem to ting som før var forskellige; de menneskelige og ikke menneskelige aktører (hybridisering). Vi kan ligeledes se på hvordan association tillader os, at forestille os forbindelser, som har betydning for netværket, da det indebærer at vi kan forestille os noget, som ligger udover den konkrete situation (men som dog stadig udledes af den konkrete situation). Vi tænker i punkter og forbindelser, frem for i kasser, hvorfor vi opnår en udvidet forståelse af hvor stort et netværk, for eksempel en computer, kan have bag sig og hvilken indflydelse dette netværk eksempelvis har på den studerende. Når vi tænker i punkter og forbindelser er det aktanterne der markerer et knudepunkt, da en handling er afstedkommet og vi kan deraf følge forbindelsen for at opspore netværket videre.

4.3.1 Operationalisering af begreber

Med begrebet **blackboxing** kan bevare vores fokus på nonhumane aktører og artefakter i Colaboratorium og fremanalysere, hvordan netværket gror ved hjælp forskellige materials indvirkning. Nogle handlinger stabiliseres og bliver i kraft heraf ikke længere taget i betragtning og kun på trods af dette kan noget (et netværk) vokse. En aktør vokser ved det antal forbindelser han eller hun kan komme i "sorte bokse" og jo flere elementer der kan komme i boksene jo mere udvides konstruktionen af netværket. Elementer såsom; tanker, vaner, styrke og objekter. Det interessante bliver at finde frem til, hvordan de nonhumane aktører via blackboxing stabiliserer visse forbindelser og hvad dette betyder for den aktuelle handling/situation i Colaboratorium. Dog skal tilføjes at boksene aldrig er fuldt ud faste, men at vi mennesker altid vil forsøge at gøre dem faste (det er en del af hverdagen?) (Callon og Latour, 1981, s. 284-285). De sorte bokse (for eksempel tilknyttet en bestemt artefakt) har med sig et bestemt sæt af handlinger, som definerer artefakten. Indholdet i de sorte bokse bliver selvfølgelig og ingen stiller længere spørgsmålstejn ved handlingerne tilknyttet en bestemt artefakt. Selvfølgelig handlinger der ligger foldet sammen i denne billedlige sorte boks, hvorved øvrige anvendelsesmuligheder ikke er synlige. Det kan være handlinger såsom en PowerPoint præsentation i forbindelse med et oplæg i uddannelsesregi, hvorved underviserens forståelse af teoretiske begreber videreformidles. Først når den sorte boks' indhold pakkes ud, er der grobund for at skabe nytænkning (Fuglsang, 2013, s. 366-367).

Overordnet kan vi betegne **inskriftioner** som resultatet af en translationsproces (to entiteter forbindes med hinanden), hvor materialer transformeres til en anden form. For eksempel et

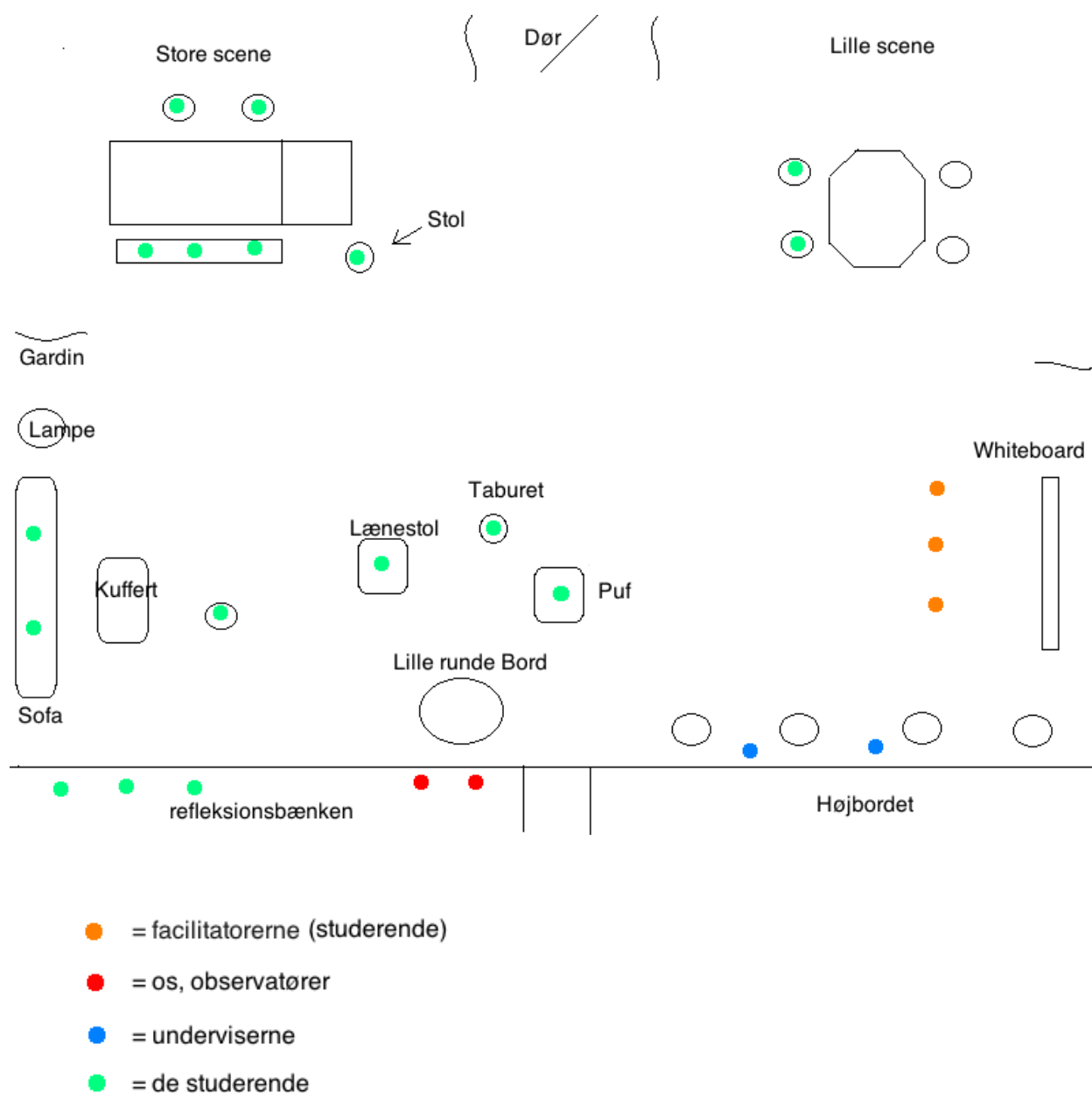
tegn, en graf eller et mærke, der nedskrives på et stykke papir, hvormed de bliver inskriberet i en anden form. Forskellige inskriptioner kan desuden kombineres med hinanden. Selvom begrebet i sin oprindelige form blev anvendt om repræsentationer af videnskabelig data, er det et generelt begreb i ANT, der omfatter alle former for viden, handlinger, intentioner, som kan inskriberes i andre repræsentationer gennem translation (processer eller relationer). Inskriptioner gør for eksempel en handling eller formidling af viden overbevisende, uanset hvor mærkelige konsekvenserne af at tro på det budskab en inskription indeholder (Latour, 1990, s. 4-5 og 29-30). Med begrebet kan vi fremanalysere, hvordan to forskellige entiteter forbindes og hvordan dette ses afspejlet i relationen mellem såvel de humane og nonhumane aktører. Endvidere hvordan de studerende og underviserne i Colaboratorium, forsøger at videreforme eller mediere en viden, intentioner eller bestemte handlinger via diverse artefakter.

6.1 Analysedel 1: Iscenesatte situationer

Gruppedannelsesproces

Vi finder gruppedannelsesprocessen interessant, da den er et udtryk for en optræden. En slags fælles optræden, hvor de tre facilitatorer/studerende optræder som undervisere. Undervejs i gruppeprocessen gøres der brug af forskellige slags materialiteter og teknologier. Vi har delt den observerede etnografi op i tre scener, da etnografien ellers ville blive kompliceret at analysere og danne sig overblik over på grund af dens længde.

Scene 1

Der er i alt 17 studerende til stede. Tre af de studerende står for faciliteringen af gruppedannelsen. Der er én underviser tilstede. En af facilitatorerne (studerende) kigger på mig og spørger: "Må jeg bruge den her?" og peger på whiteboardet. Jeg svarer: "Ja, det tror jeg ikke der er noget problem med." De tre studerende, som faciliterer processen står foran whiteboardet - to med papir i hånden og en med en tusch. De skiftes til at tale og fortæller at de studerende skal have fat i et stykke papir. Underviseren sidder tavs ved højbordet. Der er

kommet en anden underviser ind. Hun kommenterer at der er kaffe og the til senere og sætter sig ved lille scene. Underviser ved højbordet står med ryggen til og med en mobil i hånden og pakker den væk, tager den frem igen og så væk igen. En af facilitatorerne går rundt med papir. "Vil I ikke have et større stykke papir end det her? Det tror jeg I får brug for, for I skal skrive en masse." De studerende får fem minutter til at skrive nogle tanker og ideer ned på et blankt stykke papir. De to af facilitatorerne sidder ved bordet ved lille scene. Den tredje sidder ved bordet med de andre ved store scene. Tre stole bliver stillet i rundkreds oppe foran whiteboardet (af facilitatorerne). Den ene af facilitatorerne siger: "Hvad gør det ved gruppen?" – en anden: "Der er ikke noget bord at forholde sig til?" "Nej jeg tænker på højden" "nåh" svarer den der sagde det med bordet. Mens facilitatorerne flytter rundt er de studerende stille og de sidder alle og skriver på et papir med en pen. Nogle sidder i sofaen, andre på refleksionsbænken, på en puf, en taburet. Dem der ikke sidder ved et bord, har blokken af papir på låret. Nogle i sofaen har benene oppe på kufferten, der fungerer som bord. Ingen studerende sidder ved højbordene. "Der er to minutter tilbage til lige at få mere ned", siger den ene af facilitatorerne. Hun står oppe til venstre for whiteboardtavlen sammen med en anden af facilitatorerne. Den tredje begynder at tegne en procesmodel (over dagen) på whiteboardet⁹.

6.1.1 Scene 1 - Facade- og bagsideområdet indtages

Vi befinder os på forscenen, hvor de tre facilitatorer er ved at forberede deres optræden, hvori rekvisitten *whiteboard* understøtter deres optræden og bliver i kraft af dens placering en del af forscenens kulisser. Forscenen, der rent geografisk befinder sig et bestemt sted i lokalet (som kan ses på billedet ovenfor). Ved at en af facilitatorerne spørger "*Må jeg bruge den her?*" og *peger på whiteboardet* udviser hun respekt for inventaret, da hun spørger om lov til at låne den. Facadeområdet (forscenen) fordrer en bestemt adfærd der tjener til at definere situationen for dem der iagttager deres optræden, da de tre facilitatorer er på scenen. I deres optrædener skiftes de *til at tale* samt videregive informationer til de studerende, der nu agerer publikum. Det vil sige at whiteboardet som en del af facade området hjælper de andre studerende (publikum) til at forstå situationen. Yderligere er en del af deres optræden udstyret med tusch og papir, som udadtil giver et indtryk af, at de er arbejdsparate. Facilitatorerne overdrager scenen til de studerende gennem italesættelsen af rekvisitten 'papir', da hun siger: *vil I ikke have et større stykke papir* end det de i forvejen skriver på, som efterlader et indtryk af at de studerende *skal skrive en masse* og at de studerende derfor *får brug for et større stykke papir.*" De studerende indgår i en fælles optræden, hvor de alle sidder stille og skriver ned med pen på et stykke papir

⁹ Se bilag 4

- det afspejler en praksiskonsensus, hvor alle lever op til og opretholder denne norm for området. Nogle sidder ved et bord og skriver, mens andre *ikke har et bord at forholde sig til*.

Området tæt på forscenen, nærmere betegnet ved *højbordene* fungerer som bagsideområde, da én af underviserne står med en *mobiltelefon og med ryggen til scenen*, hvormed hun afskærmer sig fra den egentlige situation på scenen. *Med ryggen til* tydeliggør hun at hun befinder sig på bagscenen, som betyder at de kan lade maskerne falde og ikke behøver at have en facade på. Ergo er det tilladt at lade sig falde ind i mobiltelefonens univers. Da underviseren udviser bagscene adfærd, bliver hendes geografiske placering; ved højbordene hermed til et bagsideområde.

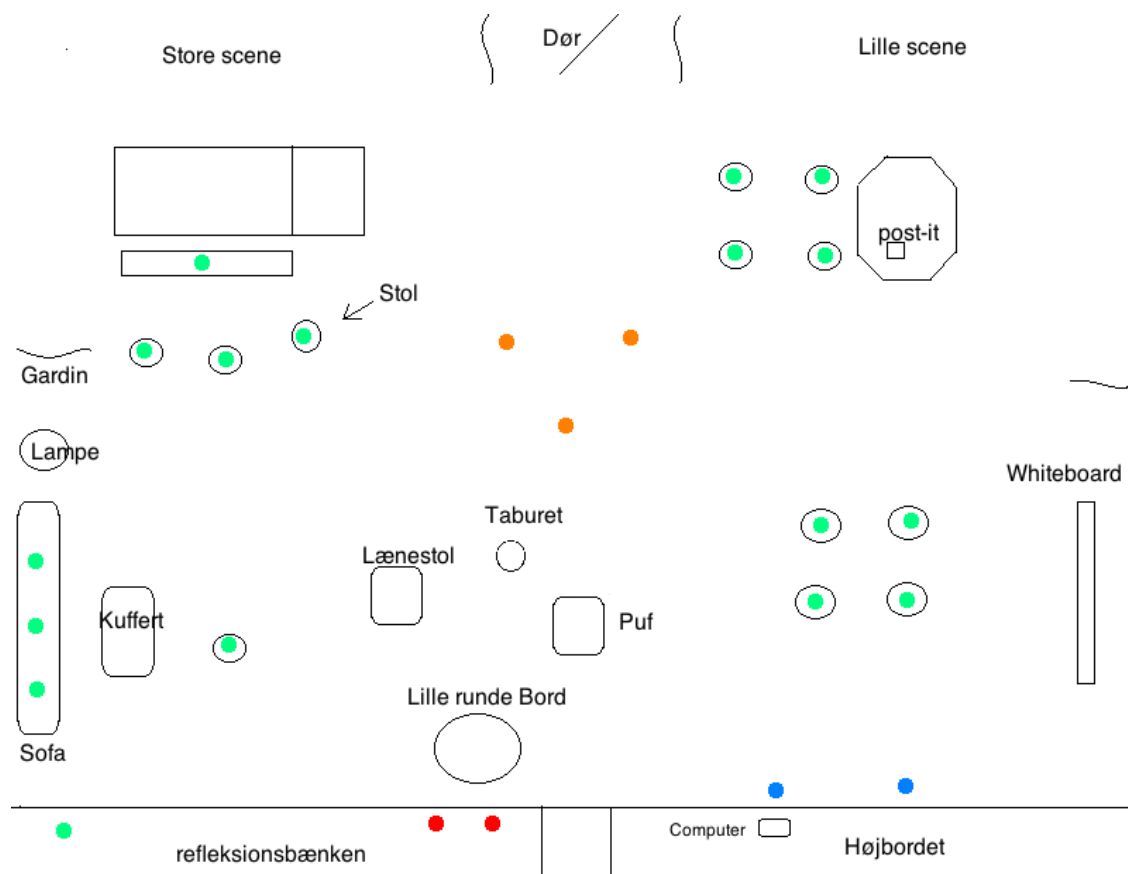
Den nyankomne underviser fremviser med sin udtalelse om *at der er kaffe og the til senere* at hun også indtager en rolle på bagscenen med en dertilhørende hyggelig og afslappet stemning (the og kaffe). Hun placerer sig derimod ved lille scene, som i dette øjeblik derfor også forvandles til et bagsideområde.

Opsamling:

I første scene får vi indblik i, hvordan kulissen klargøres af facilitatorerne og hvorledes whiteboardet indgår som en del af facadeområdet. Her optræder facilitatorerne foran whiteboardet med bestemte tilknyttede rekvisitter; tusch og papir i hånden. I det facilitatorerne befinder sig på forscenen optræder de ved at stå på række foran whiteboardet, hvor de skiftes til at tale. På den måde forstyrrer de ikke hinandens optrædener, som kan ses som en opførsel tilknyttet det at være på scenen - de samarbejder. Vi har altså fundet ud af at området omkring whiteboardet (se skitse) fungerer som forscene, mens højbordene, som er placeret tæt ved facadeområdet symboliserer et bagsideområde. Dermed kan vi sige at der skabes et geografisk skel mellem det at være 'på' og bag scenen.

Et andet bagsideområde som bliver synligt for os er "lille scene" området. Det bliver et bagsideområde i kraft af den anden undervisers afslappede handlinger, hvorefter hun sætter sig ved bordet lille scene. På et tidspunkt befinder to af facilitatorerne sig der også, som kan betyde af de lader op til deres næste forestilling, da de på dette tidspunkt ikke står op foran publikum.

Scene 2

De 3 facilitatorer fortæller om, hvordan den næste del skal foregå. "Nu kommer post-itsene i spil og dem kender vi jo alle, så vi kan være kreative og det håber vi alle der kommer til at ske", siger en af facilitatorerne. Der bliver forklaret hvor grupperne, som skal sidde at summe ideer, skal placere sig. Folk rejser sig og placerer sig forskellige steder. De studerende sidder i grupperne og snakker om emner og ideer. To studerende griner sammen, der grines også i sofaen. Gruppen ved lille scene sidder på stole i en rundkreds ved siden af bordet. Højstolene er også placeret i en rundkreds. Gruppen ved store scene sidder også i rundkreds. Der snakkes i de forskellige grupper. I sofaen sidder de tilbagelænet med benene op på kufferten og armene ud til siden. Underviser 2 står ved højbordet og trykker på sin computer, underviser 1 er ikke i lokalet. Underviser 1 træder ind i lokalet med en kop i hånden. Hun "lister" på tæer og går hen til højbordet, kigger i sin taske, rejser sig op. Underviserne taler sammen og står med ryggen til de andre. De studerende sidder med papiret og skriver løbende ned på papiret og på post-it sedler. Underviserne står nu og snakker ved højbordet. En af facilitatorerne går over til gruppen ved sofaen og spørger: "hvor langt I er?" En anden går over til samme gruppe og fortæller – at alle

ideerne skal ned på post-it sedler. De begynder at skrive på post-it sedler. En facilitator står midt i rummet (tættest på whiteboard) og forklarer hvad der nu skal ske. En studerende spørger ind: "Så vores idé som vi skal præsentere skal være på post-its og ikke på papiret?" "Ja, det er fordi de skal med i fysisk form", svarer en facilitator. Alle rokerer og finder et "nyt sted" at sidde - ny summerunde skal igang. Underviser 1 og 2 står stadig ved højbordet og kigger ud på de studerende. Underviser 2 har sine briller i hånden og gaber, mens hun går frem og tilbage lidt. Underviser 1 og 2 snakker sammen. Underviser 2 er nu midt i lokalet, har armene over kors og kigger lidt rundt, hun går kort tid efter tilbage til højbordet og taler med Underviser 1. Der er en let summen i rummet, snakken er i gang i de forskellige grupper. Alle de studerende sidder ned. Underviser 1 forlader lokalet. En studerende sidder tilbagelænet i stolen (ovre ved lille scene) med armene ned langs siden. To studerende spørger nogle andre "skal man virkelig hele vejen ud?" "Ja toilettet er derude" "jamen jeg har ikke det der kort for at kunne komme ind" "Det har jeg", siger den anden. De forlader lokalet. Jeg overhører en studerende sige: "Man arbejder bedre og mere koncentreret, når andre rundt omkring en også sidder og gør det samme - det smitter ligesom." Der grines i sofaen og snakkes om woofie og påskeferien. De andre grupper ser koncentrerede ud, når de taler. De sidder op ret, nogle med benene over kors - ingen af dem griner - de kigger dybt ind i øjnene på hinanden og taler. Der grines igen ved sofaen, hvor to har benene på kufferten, en tredje taster på mobiltelefon. Der grines nu også ved lille scene. En af facilitatorerne går over til underviserne og kort efter træder hun ud på midten af gulvet klapper hænderne sammen og siger "godt så." Hun fortæller, at der er pause og at man kan hente te/kaffe og hvad man ellers har brug for.

6.1.2 Den kreative rekvisit - et hav af interaktioner

De tre facilitatorer gør brug af post-it sedler samt store stykker papir, som rekvisitter i deres optræden. Rekvisitterne understøtter deres optræden og deres rolle som facilitatorer i og med at post-it sedlerne udgør en del af facilitatorernes front. Det vil sige en del af en setting der hjælper til at udgøre helhedsbilledet: de tre studerende som facilitatorer. De forbinder hermed rekvisitten post-it, som værende tilknyttet bestemte handlinger, hvor deltagerne kan være kreativ i kraft af at hun siger "dem kender vi jo alle, så vi kan være kreative og det håber vi alle der kommer til at ske." Hun efterlader et indtryk af at det tid til, at deltagerne skal være kreativ. Senere bliver post-it sedlerne en del af deltagerens (de studerendes) optræden, da de skal bruge rekvisitten; post-it, til at præsentere deres ideer. Det er vigtigt at ideen kun skrives ned på post-it sedlerne, for som en af facilitatorerne udtrykker *skal de med rundt i fysisk form*. Dermed bliver denne rekvisit nu også en del af de studerendes optræden.

Kulissen omfatter i denne scene at stolene står i rundkredse og en ekstra rekvisit sættes i spil: post-it sedlerne. De studerende optræder i denne scene i grupper, da de sidder i *rundkreds* og generere *ideer* ved at *snakke om disse i grupperne*. Vi kan dermed betegne hver gruppe som et hold, der forsøger at opretholde en bestemt rutine, nemlig det at være kreativ (Goffman, 2014, s. 119). De udtrykker sig selv ved at grine, som efterlader et indtryk af at det er sjovt at være kreativ. Andre udtryk tilknyttet kulissen samt rekvisitterne og hvordan de(n) bruges kan ses i en af deltagernes nonverbale kropssprog *sidder tilbagelænet i stolen (ovre ved lille scene) med armene ned langs siden*.

Gruppen der sidder i sofaområdet giver indtryk af en afslappet tilstedeværelse, som ses afspejlet i deltagernes kropssprog og handlinger; de har benene oppe på kufferten, nogle griner samt en tredje *taster på en mobiltelefon*, som gør at hun har mulighed for at være privat. I situationen, hvor de griner i sofaområdet, griner nogle ved lillescene ligeledes *det smitter ligesom*, som en af deltagerne udtrykker det.

Deltagerne i sofaområdet og ved lillescene giver med deres grin og afslappede tilstedeværelse udtryk for at de befinder sig på bagscenen, modsat deltagerne ved store scene og højbordene, der udviser en anden kropslighed, da de *sidder ret op, nogle med benene over kors - ingen af dem griner – de kigger dybt ind i øjnene på hinanden og taler*. Ergo de optræder, idet de søger at efterlade et idealiseret indtryk af, at de er koncentrerede, seriøse studerende.

Underviserne er tydeligvis hverken på scenen eller publikum til den forestilling som foregår, men de er derimod på bagscenen. Blandt andet tydeliggøres dette i og med at de *står med ryggen til forestillingen og taler sammen*. På et andet tidspunkt står den ene underviser *trykker på sin computer*, mens den anden ikke er til stede på dette tidspunkt. Men da hun kommer ind ad døren *lister* hun hen over scenen og stiller sig derefter med ryggen til. Fordi hun *lister* efterlader hun et indtryk af at hun ikke vil forstyrre den optræden, som foregår på scenen. Hun viser, idet hun *lister*, respekt for kulisserne og facadeområdet (den tilknyttede norm om ikke at forstyrre og forulempe andre - deres optræden). Begge undervisere befinder sig på bagscenen i og med at deres udtryk; *taste på computer, armene over kors og det faktum at den ene ikke er til stede i lokalet hele tiden*, giver indtryk af at de ikke er "på", hvorfor der ingen facade er at leve op til. Endvidere kan vi tydeliggøre at de befinder sig på bagscenen, da *underviser 2 har sine briller i hånden og gaber* og hun dermed lader masken falde og viser sit naturlige jeg, lig med at hun er træt. Hun kan altså slappe af og være sig selv, da hun befinder sig på bagsideområdet. Dermed skal det forstås som at der ikke nødvendigvis er en geografisk forskel på facade- og

bagsideområde, men at underviseren har et personligt bagsideområde, hvor hun befinder sig, når hun er tilbagetrukket fra publikum (Goffman, 1959, s. 27).

Der opstår en samhandling mellem nogle deltagere, da to deltagere ikke besidder rekvisitten, der muliggør deres adgang til scenen: *“jeg har ikke det der kort for at kunne komme ind”*, hvorfor de er nødsaget til at låne kortet af en anden deltager. En adgang til scenen og til ens repræsentative hold, forudsætter “den magiske rekvisit”. Rekvisitten omtaler Goffman som et identitets udstyr, hvorom den ene deltager der ikke besidder den magiske rekvisit ikke umiddelbart kan få adgang til at optræde; vise et billede af sig selv og forstærke sin rolle som selvstændig studerende. De to deltagere skal på toilettet og spørger: *”skal man virkelig hele vejen ud?”* Det de giver udtryk for kan enten være, at de synes det er besværligt at de skal hele vejen ud (specielt når de ikke er i besiddelse af den magiske rekvisit), men det kan ligeledes være et udtryk for at de ser det som en forhindring for lige kort at få et afbræk - lade maskerne falde på bagscenen, da det ikke er muligt at skjule de mekanismer, der sikrer at de kan leve op til at kunne hoppe på scenen, når situationen fordrer det. Det kunne tyde på det ikke er muligt at skjule disse mekanismer, da Colaboratorium er et meget åbent rum (gardinerne er trukket fra, se bilag 1) og øjne udenfor lokalet kan også rettes mod de studerende, gennem glasruderne. Toilettet kan ses som et bagsideområde, fordi de studerende dér kan være sig selv bag en lukket dør (Goffman, 2014, s. 147).

Opsamling:

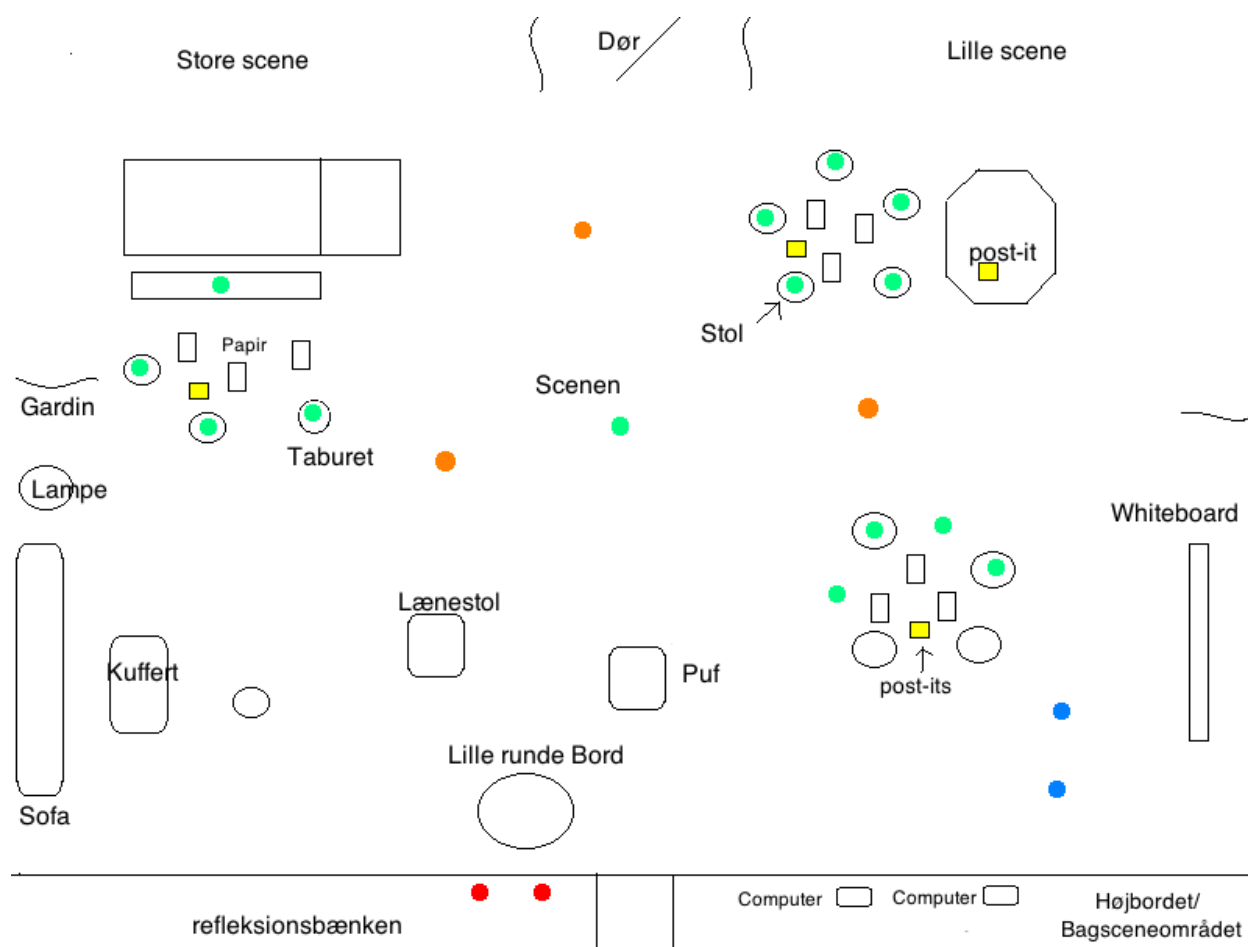
Kulissen omfatter i denne scene at stolene står i rundkredse og en ekstra rekvisit sættes i spil: post-it sedlerne. Ved italesættelsen af denne rekvisit efterlader facilitatorerne et indtryk af at de studerende skal være kreative og generere ideer. Post-it sedlerne bliver derfor en del af de studerendes optræden, hvor nogle grupper sidder afslappet og griner og andre grupper sidder oprejst og kigger hinanden ind i øjnene, mens de taler. Der kan siges at være forskellige optrædener tilknyttet det at generere ideer og være kreativ.

Vi opnår endvidere en viden om et adgangskort, som kan sikre at de studerende kan komme på toilettet og *samtidig* have muligheden for at komme ind på scenen igen. To studerende besidder ikke den magiske rekvisit og det gør dem derfor afhængige af deres medstuderende - både i forhold til at have muligheden for at lade op til næste forestilling bag en lukket dør og at komme ind på scenen igen.

Vi bekræftes i at højbord området stadig fungerer som bagscene, hvormed underviserne befinder sig det meste af tiden. De står stadig med ryggen til forestillingen, den ene gaber,

taster på computer og har armene over kors og den anden lister over facadeområdet, for ikke at forstyrre den optræden som finder sted samt hun viser respekt for kulissen/facadeområdet og de dertil knyttede normer om ikke at forstyrre. Dertil fungere sofaområdet også som et bagsideområde, idet deltagerne udviser en afslappet adfærd, de griner og sidder med benene oppe på kufferten - kontra de studerende ved store scene, der sidder oprejst og kigger hinanden dybt ind i øjnene på forscenen. Lille scene bliver også et bagscene i og med at der grines.

Scene 3

Denne ene facilitator til den anden: "Skal vi gå i gang – vi mangler jo sådan set ikke nogen, kun lige underviserne" "Jamen det er fordi de lige skal starte med at præsentere kravene for projektskrivningen". De to undervisere fortæller nu lidt om rammerne for pædagogisk innovation. De står oppe ved højbordet - bag højstolene. Underviser 2 begynder at tale, lavt, to studerende taler også sammen (samtidig) en tredje stud tysser "shhhhh". Der er stille nu og underviser 2 taler. Hun står ovre i hjørnet tæt på højbordet. Underviser 1 overtager og står foran

whiteboardet. Hun bruger armene når hun taler. En studerende spørger om noget og underviser 1 svarer og spørger om de er klar over hvad de skal nu. De tre facilitatorer rejser sig. Én af dem siger "ikke endnu, ikke før vi har forklaret hvad det er de skal." "Vi skal have kroppen i spil – og vi må ikke snakke", siger en af facilitatorerne. Meningen er at man skal have nogle andre tanker i gang. De skal bruge de 0-5 post-it sedler de har og skal sætte dem på 3 stykker plotterpapir, som ligger foran dem. Sofaen udgår i denne runde. De sidder alle i cirkler og foroverbøjet ind mod hinanden og ned mod gulvet, hvor plotterpapiret ligger.

Gruppe ved st. Scene: De starter med at stå op, nogle sætter sig ned på gulvet, en anden på bænken og én i lænestolen – de siger ikke noget – en spørger "er det mig?" "ja" de er stille igen. Én begynder at hviske "hvad står der". Der fnises.

Gruppe ved whiteboard: De er helt stille og putter post-it sedler på papirerne på gulvet. Tre sidder på stole – to står op. Den ene læner sin arm op ad den høje stols armlæn.

Gruppe ved lille scene: Én af facilitatorerne er i denne gruppe og taler videre om, hvad der skal ske. De sidder alle på stole. Efter hun har forklaret er de stille. Der er helt stille i lokalet – underviser 1 og 2 står ved højbordet med ryggen til "det der foregår". De kigger begge to på deres computerskærme. De taler sammen en gang imellem. Bagefter bevæger de sig rundt til de forskellige grupper – en fniser lidt. "Er der sket nogle aha-oplevelser i forhold til nogle andre kombinationer som nogle har lavet?", spørger facilitator. Der tales igen. En stor gruppe griner. En ny runde er gået igang og de sidder nu i hver gruppe og arbejder, mens de taler sammen. Flere studerende rykker post-it sedler fra et papir til et andet. Én af de studerende rejser sig op og går ind i midten af rummet og fortæller at de resterende studerende at de i deres gruppe har fået en idé til at tegne på papirerne og kæde post-it sedlerne sammen i grupperinger eller streger eller hvad man har lyst til. Hun går tilbage og sætter sig på stolen igen. Underviser 1 og 2 forlader under denne seance lokalet på skift. "Vil I være søde at høre efter" siger en facilitator, som står placeret ovre ved døren. Da hun er færdig med at tale siger en af underviserne "godt faciliteret" – de studerende klapper, mens én af facilitatorerne nejer ved at gå lidt ned i knæ.

6.1.3 Scene 3 - Scenen flytter

Underviserne skal på scenen og optræde. De står begge placeret tæt på højbordene (bag en højstol), hvormed en fastholdelse af dem selv som værende på bagscenen, kan siges at blive udfoldet, grundet deres fysiske placering. Ligeledes afspejles dette i den ene undervisers optræden, da hun taler med en lav stemme, mens to studerende/publikummer fortsætter med at tale. At de taler, mens underviseren optræder, kan være et udtryk for at de ikke har "opdaget" at underviseren står på scenen, grundet placeringen og hendes lave stemme. En fra publikum

tysser på dem, hvilket bliver en tydeliggørelse af at et krav inden for området overtrædes. Det moralske krav er således at når en underviser snakker (optræder), skal man være stille og lytte. De to studerende bryder således den moralske regel om ikke at forstyrre eller forulempe underviserens optræden (Goffman, 2014, s. 142-143).

Der opstår en ny samhandlingsform, da en af facilitatorerne siger: *"Vi skal have kroppen i spil og vi må ikke snakke"*. Samhandlingsformen er understøttet af rekvisitter (post-it sedler og plotter papir) som ligger på gulvet, hvortil at *de studerende sidder i cirkler og foroverbøjet ind mod hinanden og ned mod gulvet, hvor plotter papiret ligger*. Endvidere *udgår sofaen*, som tidligere har symboliseret et sted, hvor der snakkes.

De studerende er fordelt i tre hold (undergrupper); *ved store scene, ved whiteboard og ved lille scene*. De tre hold samhandler og indtager scenen på forskellige måder i og med at de bruger kulisserne og rekvisitterne (højstole, lænestol og gulvet) på forskellige måder. En deltager *læner sin arm op ad den høje stols armlæn*, mens gulvet bliver brugt til at sidde og stå på. I undergruppen ved den store scene starter de med *ikke at sige noget*, hvorefter *én deltager spørger "er det mig?" "ja" de er stille igen. Én begynder at hviske: "hvad står der". Der fnises*. Fordi de hvisker og fniser udviser de høflighed og respekt for området (Colaboratorium og dermed universitetet) - de ønsker ikke at forulempe andre. Der er forskellige måder at samhandle omkring papiret - både kropsligt såvel som gennem gestik og tale.

En studerende rejser sig og træder ind *i midten af rummet*, hvorefter hun *fortæller at de resterende studerende at de i deres gruppe har fået en idé*. Efter hun har videreformidlet ideen, går hun tilbage til sin oprindelige plads på stolen. Et kort øjeblik er denne studerende optrædende på scenen, hvormed gulvpladsen i midten nu bliver til et facadeområde (forscene), hvor hun bestræber sig efter at give et indtryk af, at de i deres gruppes aktiviteter lever op til kravet om at generere ideer, altså at de yder en stabil arbejdsindsats (lever op til og opretholder normen om tilknyttet universitetets instrumentelle krav). Dette kan endvidere betragtes som en høfligheds gestus, hvormed hun ønsker at dele hendes gruppes erfaringer med de andre hold studerende, der på dette tidspunkt agerer publikum (Goffman, 2014, s. 142).

Til slut bliver facilitatorerne vurderet af en underviser for deres optræden med ordene *"godt faciliteret"*. Der er konsensus omkring den gode optræden samt at forestillingen er veloverstået, hvorfor *publikum klapper, mens én af facilitatorerne nejer ved at gå lidt ned i knæ*.

Opsamling:

Underviserne skal på scenen og deres placeringer er foran whiteboardet bagved højstolene, som står i en rundkreds, men tæt på bagscenen (højbordet). Denne ene underviser taler lavt, som kan tyde på at hun ikke er klar i sin optræden og at hun stadig befinder sig halvt på bagscenen, hvorfor to studerende snakker samtidig. Dog bliver den herskende norm for området (universitetet) tydeligt, da en anden studerende tysser af de studerende, der taler sammen – de skal være stille og lytte. Rekvisitterne post-it sedlerne skal med rundt i fysisk form og sættes på den nye rekvisit, plotterpapir, som er placeret på gulvet. Kulissen består af større rundkredse, da sofaområdet udgår og det resulterer ligeledes i at nogle sidder på gulvet. Grundet plotterpapiret kommer de studerende tættere på hinanden, da de foroverbøjet ind mod hinanden og ned mod gulvet, hvor plotter papiret ligger.

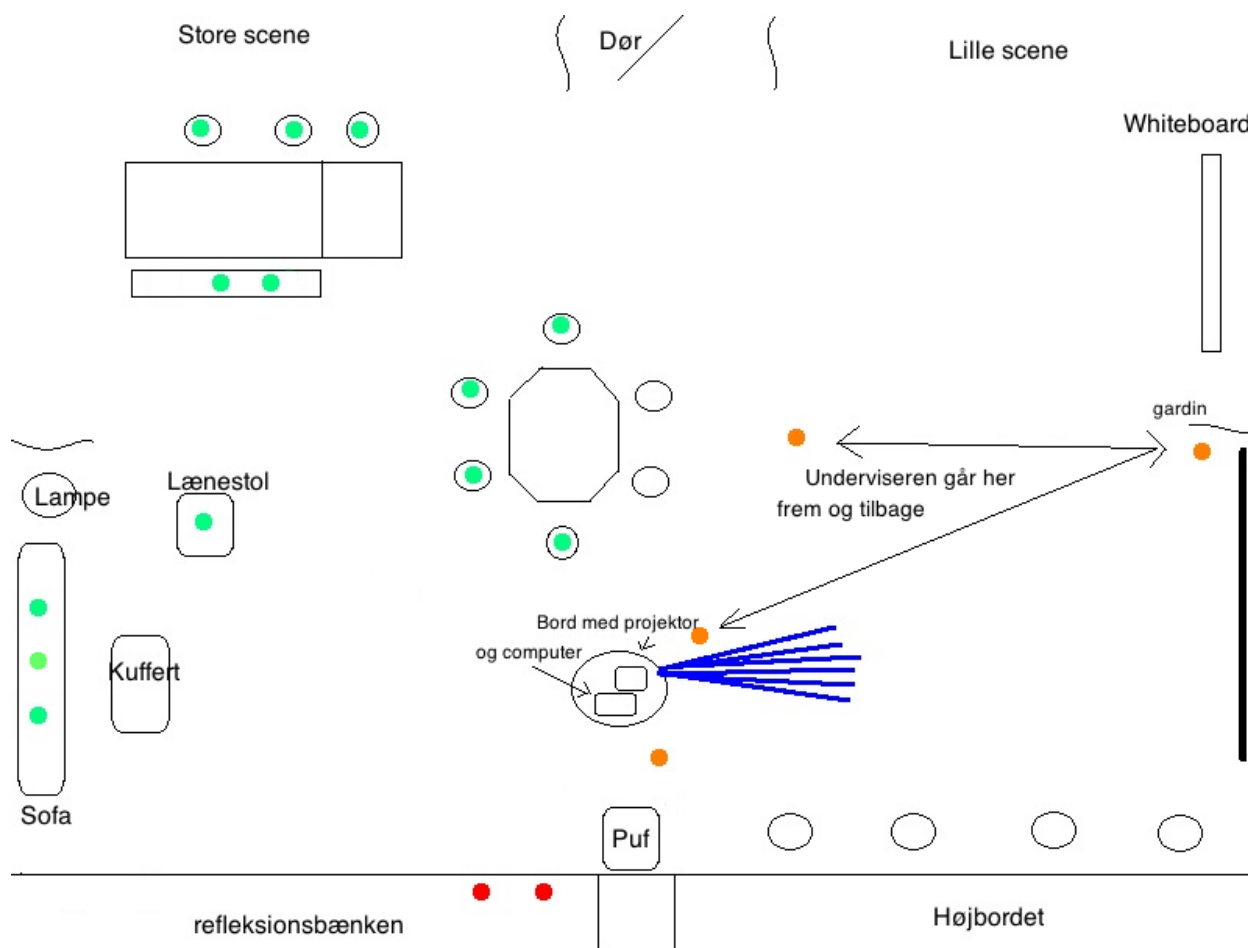
Kulissen udnyttes på forskellige måder, hvormed de tre hold indtager scenen på hver sin måde: nogle sidder ned, andre står op, mens en tredje deltager læner sin arm op ad den høje stols armlæn. Endvidere bliver gulvet i midten indtaget som facadeområde af én af de studerende, idet hun rejser sig op og videreformidler en idé de har fået i hendes gruppe. Efter hun har optrådt sætter hun sig ned på sin plads igen. Hun efterlader et indtryk af at de yder en stabil arbejdsindsats; at de lever op til facilitatorernes krav om at generere ideer. Et kort øjeblik forvandles gulvet i midten mellem de tre grupper til forscenen.

Foucault workshop

I denne iscenesatte situation er det særligt fremtrædende, hvordan de studerende har medbragt egne computere (som for eksempel ikke er tilfældet i gruppedannelsesprocessen).

Der er en lille ændring i forhold til rummets udsmykning og en særlig fremtrædende artefakt fylder rummet. Denne skal vise at indeholde en særlig måde at samhandle med og omkring, som er præget af nogle bestemte rutiner og normer, som vi ikke ser i anden del af workshoppen. Situationen er opdelt i to scener, for tydeliggøre skellet mellem første og anden del af workshoppen), idet første del er præget af en helt særlig samhandlingsform, hvormed de optrædende og publikum er opdelt med et fysisk skel, da de optrædende står op mens publikum/meddeltagerne sidder ned. Hvorimod det tager sig væsentligt anderledes ud mellem de deltagende, da alle sidder ned ved samme bord.

Scene 1

Da vi kommer ind er en planche omkring læringsteori pillet ned af den ene væg. Det lille runde bord står ca. i midten af rummet med projektor og computer på. Der skydes et billede op på væggen. En studerende og underviser 1 tager bordet fra lille scene og stiller det midt i rummet. En af underviserne (underviser 1) præsenterer dagen og siger at de studerende skal på banen og derfor vil de to undervisere lave nogle korte oplæg. En mobiltelefon blandt publikum ringer, underviser 1 stopper med at snakke, kigger rundt og alle (de studerende) griner. Hun bevæger sig op mod væggen hvor billedet er skudt op på og kigger på de studerende, som har placeret sig i den ene halvdel af rummet (se skitse). Den anden underviser (underviser 2) står tæt på projektoren og computeren med albuen lænet op af en af de høje stole. Underviser 1 går frem og tilbage mellem computeren og væggen med billedet, hvor hun står dels og kigger, når hun taler. En af dem som sidder på refleksionsbænken tager lænestolen og flytter den, så han kan sidde med front mod billedet på væggen. Underviser 1 rører ved gardinet, som er trukket til side og hænger til venstre for billedet. De studerende er stille - nogle tager noter andre kigger op på

underviser 1. Hun kigger skiftevis på PowerPoint og de studerende. Man kan høre der bliver trykket på computertaster nogle steder i rummet. De eneste der står op, er de to undervisere. Underviser 1 læser skiftevis citater op fra PowerPoint "billedet" og forklarer med egne ord (uden at kigge på billedet). Hun bruger sit kropssprog, når hun forklarer ved at bruge sine hænder i cirkulerende bevægelser. "Er det nok snart - har jeg brugt min tid?" "Narh" siger den anden underviser, som står med nogle papirer i hånden. De studerende spørger af og til om noget og underviseren uddyber (dialog). Underviser 1 er færdig og sætter sig i midten ved lille scene bordet. Underviser 2 taler og en studerende spørger ind til noget og underviser 2 forklarer mens hendes papirer bliver klasket ned på skødet og hun kigger på den studerende. Underviser 2 kigger skiftevis på sine papirer og ud på de studerende. Underviser 2 står og taler fra samme sted med en lav stemme, mens hendes øjne flakker rundt. Hun siger: "I kender jo nok...", mens hun bevæger sine arme fra og mod hinanden. "Det er ret komplekst, men jeg tror det virker til at I er med", siger underviser 2, mens hun kigger ud på modtagerne. Hun siger et ord og siger "hvad hedder det nu?". Nogle studerende siger ordet i kor. To studerende i sofaen hvisker til hinanden. Underviser 2 ligger skiftevis sin vægt på den ene og anden fod. Underviser 2 og 1 og to har en dialog om et begreb. En studerende spørger ind til, hvad det er underviser 2 forsker i og underviseren bevæger sig tættere ind på midten hen mod den studerende, mens hun taler og smiler. Bagefter går hun tilbage til det lille runde bord, hvor computeren står. Hun taler videre mens hun har kuglepen og papir i den ene hånd. Hun kigger engang imellem på computeren. Hun afslutter og underviser 2 tager over med at sige: "Vi er åbne for input" andre kommentarer i forhold til indhold og behov og hvis ikke, så styrer vi det bare." Der er pause.

6.1.4 Oplæg med PowerPoint versus papirer

Forestillingen åbnes af underviser 1, som verbalt formidler at deres optrædener vil være *korte oplæg*, da scenen vil være forbeholdt de studerendes senere. Underviseren udtrykker sig på en sådan måde - ved at påpege at scenen overdrages til de studerende, hvorfor de studerende får det indtryk af situationen, som er nødvendigt for at de frivilligt kan handle i overensstemmelse med hendes planer og motiver (Jacobsen og Kristiansen, 2002, s. 93). Men da mobiltelefon ringer forstyrrer denne hendes optræden, idet *hun stopper med at tale og kigger rundt*. Publikum responderer ved at *grine*, der kan tolkes som en opretholdelse af situationen i og med at den pinlige stilhed og underviserens søgen efter (idet hun kigger rundt) hvor lyden kommer fra, brydes. Underviserens optræden mangler instruktion og iscenesættelse, da den uforudsete hændelse 'at mobiltelefonen ringer', skaber en forlegen pause, hvor underviseren kigger rundt (Goffman, 1959, s. 60 - 61). Deres optræden understøttes af en projektor og en PowerPoint

præsentation, som fremhæver deres rolle som undervisere og formidlere af faglige budskaber om Foucault. Mens underviser 2 optræder, står underviser 1 og *læner sig op ad en af højstolene*. Hun viser her hun befinder sig på bagscenen, da hendes kropssprog er en modsætning til den adfærd vi ser ekspliciteret på scenen. Ergo hun slapper af og lader op til hendes fremtidige optræden.

De to undervisere gør i deres optrædener brug af nogle rekvisitter. Underviser 1 gør brug af en *computer og projektor* (billedet på væggen). I sin optræden, tilhørende sin rolle som underviser, *trykker hun skiftevis på computeren, går op til billedet på væggen og læser et citat op og bagefter går lidt frem mod publikum igen*. Hun bevæger sig frit rundt mellem, computeren, "skærmen" og publikum, som bliver en del af hendes optræden, hvormed hun kan sige at formidle en sikker optræden - i og med at hun også *kigger ud på publikum* (de studerende) og for eksempel ikke ned i gulvet. Publikum giver et indtryk af at de er meddeltagende, da nogle *tager noter, mens andre kigger op på underviser 1*.

Underviser 2 gør brug af rekvisitten; papir. Hendes optræden er mindre fremtrædende end underviser 1, da hun *taler med lav stemme, mens øjnene flakker rundt* og da hun glemmer et ord, er publikum straks meddeltagere og opretholder situationen ved at *sige ordet i kor*, så underviserens optræden kan fortsætte gnidningsfrit uden nogle pinlige episoder (Goffman, 1971/2010 s. 62 - 65). Kun med hensyn til dele af sin rolle viser hun et billede (ansigt) udadtil, hvor hun selv tror på rollen som optrædende. Dette omhandler hendes forskningsområde, hvor hun *smiler mens hun taler* og bevæger sig ind på scenens midte (scenekanten) - tættere på publikum, hvilket giver et billede af at hun kan lide og tror på den rolle hun spiller som forsker. Dette grundet hendes ansigtsudtryk og det faktum at hun bevæger sig ud på scenen, i stedet for at stå ude i siden og foregive en halv optræden. Da hun bevæger sig fysisk væk fra pladsen mellem computer/projektor og højbordet er hun i stand til at give en overbevisende optræden.

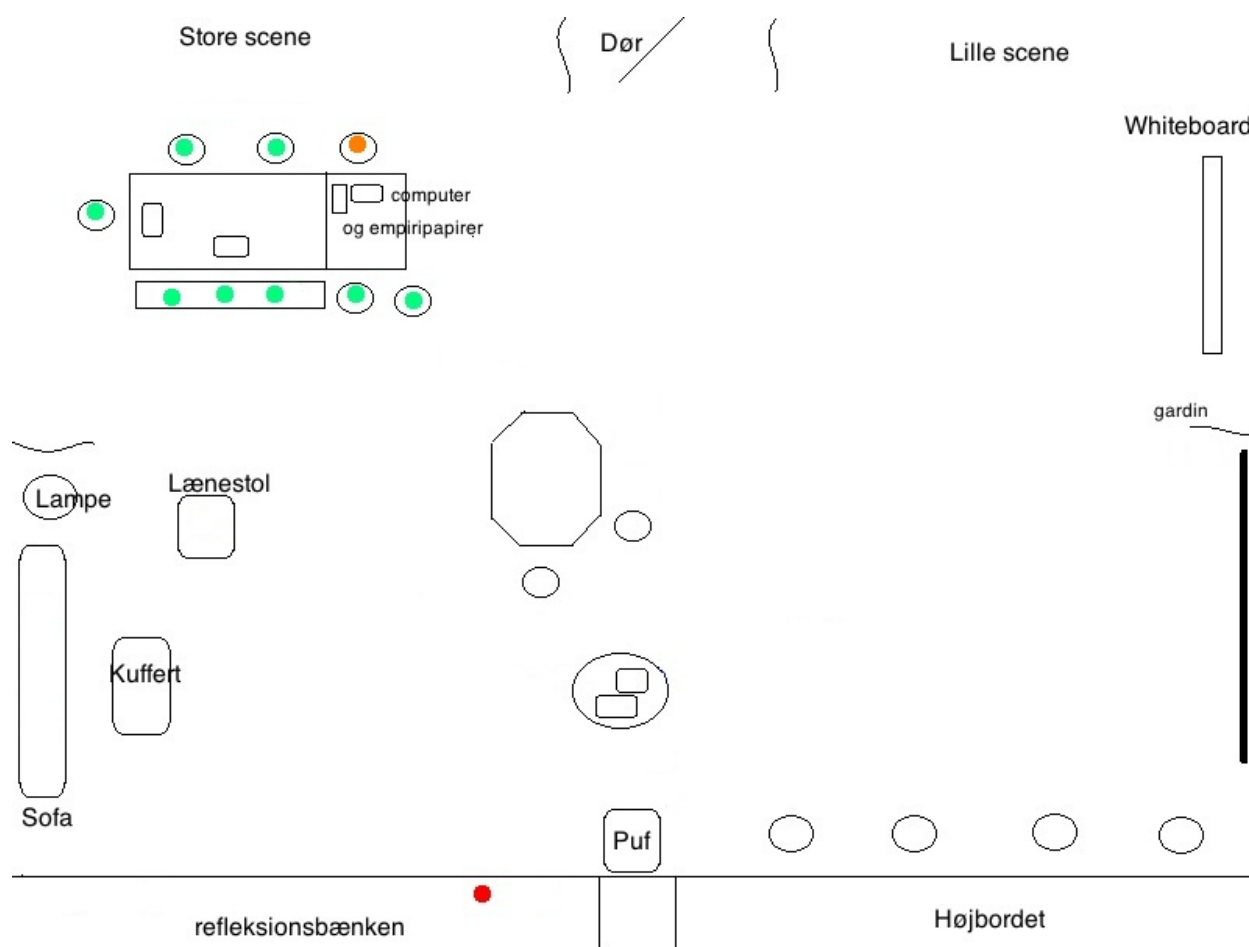
Opsamling:

Der bliver i denne scene gjort brug af rekvisitterne, Power Point, computer og papir, som alle er forbeholdt undervisernes optrædener. De fungerer som formidlingsrekvisitter. Den ene underviser udviser gennem sin optræden en sikker rolle, hvor hun anvender computer og PowerPoint. Den anden underviser derimod giver indtryk af en mindre sikker rolleoptræden, hvor hun har papirer i hånden, som hun kigger på og taler ud fra. Først da hun bevæger sig væk fra 'sin plads' nær bagsceneområdet og ud på scenekanten giver hun udtryk af, at hun tror på

sin rolle, idet hun smiler og fysisk flytter sig. Bagsceneområdet kommer til udtryk i og med at, underviser 2 læner sig op ad en af højstolene, da underviser 1 optræder. Underviser 1 viser at hun befinder sig på bagscenen, da hendes kropssprog, "den lænende stilling", viser at hun slapper af/lader op til hendes optræden - modsat den adfærd vi ser udført på scenen af underviser 1.

Da mobiltelefonen er et forstyrrende element i underviserens forestilling, hvorfor hun stopper med at tale og en forlegen pause indtræffer, som efterfølgende udfyldes af latter fra publikum. På den måde opretholder publikum (de studerende) situationen ved at lede opmærksomheden på noget andet end, hvis' mobiltelefon der ringer.

Scene 2

Underviser 1 sidder med sin computer og starter med at tale og foreslår at de tager en runde om hvad de studerende laver og hvorfor de er her. De sidder allesammen ved bordet ved store scene. De studerende taler på skift, mens de kigger på underviser 1, som responderer med et

”ja” eller ”okay”. Hun tiltaler den næste ved navn og spørger om hun har gang i noget Foucault. Hun siger ”nej, jeg er her bare.” Underviser 1 foreslår at de tager fat i noget konkret empiri, som nogle af de studerende har sendt til vejleder inden workshopen. Papirerne med data er printet ud og ligger foran underviseren på bordet. Den første studerende præsenterer sin empiri, som foreslået af underviseren. De andre studerende spørger ind og en sidder med hånden oppe. Den næste studerende taler og kigger rundt. En studerende spørger ind, mens to andre rækker hånden op efter hinanden. Underviseren siger: ”Nu er der flere på banen”. Den første med hånden oppe spørger ind til den studerendes empiri. De to har en dialog. En tredje taler med, mens hun kigger på den der spurgte (med hånden op). Underviseren: ”Jeg har sat mig selv på talerlisten, siger hun, mens hun peger med kuglepennen på sig selv.” Hun taler med den studerende, hvis projekt det drejer sig om. En studerende i den ene ende har fingeren i vejret. ”Nå nu har jeg sagt noget”, siger underviseren og peger på den studerende, som har hånden oppe. Der opstår en fælles dialog, flere byder ind. De taler på skift uden at række hånden op. En studerende taler og kigger skiftevis på underviseren og den studerende (med empirien). Underviseren siger: ”Jeg er nødt til at styre lidt og nødt til og lukke ned for lige det her projekt - jeg håber du fik noget ud af det?” ”Ja, siger den studerende og nikker”. Næste projekt præsenteres: Han sidder for bordenden og forklarer om deres projekt, mens hans samarbejdspartner tilføjer. Hun kigger på underviseren og dernæst de resterende studerende. Hun kigger tilbage på sin partner, han læner sig frem mod bordet. En studerende spørger ind og de svarer begge to og den studerende, der spurgte nikker. Underviseren taler med og siger dernæst “[studerendes navn] vil gerne sige noget”, som begynder at tale. Der opstår en dialog mellem den studerende og underviseren, som spørger ind mens den studerende svarer. Sådan foregår det et stykke tid. De resterende kigger på deres computer eller dem som taler. Underviseren siger afsluttende ”jeg tror vi lukker her”.

6.1.5 Rundbordssnak

Næste akt af forestillingen foregår ved at alle optrædende sidder rundt om et bord, hvor nogle har rekvisitten; *computer* stående foran sig. Underviseren indtager scenen med en åbningsreplik, hvormed hun igangsætter de studerendes optrædener ved at foreslå at de skal tage en præsentationsrunde. Det er tydeligt at de studerende optræder for underviseren i og med at de kigger på hende, når de præsenterer sig selv og i og med at det er underviseren, som responderer på det sagte. Derved kan vi sige at de studerende følger samme legitime norm, hvorved de søger at efterlade et indtryk af sig selv som medgørlige, idet de præsenterer sig selv som foreslået - de opretholder samhandlingen ved at følge den linje underviseren har

lagt. Efter den indledende runde tager samhandlingerne udgangspunkt i den konkret *udprintede empiri*, der fungerer som rekvisit hele vejen gennem workshoppen.

De studerende, som ikke har noget *konkret empiri* med, indtager biroller (iagttagere- eller meddeltager rollen), hvormed de *spørger ind* eller *er med på en lytter*. Når underviseren er i dialog med den studerende, der har hovedrollen (den studerende med empiri) *kigger* de resterende studerende *ind i deres computere eller på dem som taler*. I denne situation fungerer de mere som publikum end meddeltagere.

Underviserens optræden består på et tidspunkt af to rekvisitter: en *talerliste* og en *kuglepen*, som hun peger med, når det er en deltagers tur. Med oprettelsen af denne liste skaber hun en samhandlingsorden, som gør at der ikke hersker tvivl om hvis' tur det er til at tale, hvormed underviseren indtager en *styrende* rolle (som hun selv siger: *jeg er nødt til at styre lidt*). En studerende viser med sit kropssprog *fingeren i vejret* at han/hun gerne vil på scenen og optræde, mens andre studerende "springer" direkte ind på scenen uden at række hånden op. Underviseren lukker akten med ordene: *"jeg tror vi lukker her"*

Opsamling:

Talerlisten er en rekvisit underviseren tilføjer hen ad vejen, da flere studerende rækker hånden op på én gang, for at vise at de vil på scenen og optræde. Denne rekvisit understøtter at der er en taler rækkefølge, som er med til at styre, hvem der må sige noget. På en måde opretholdes en bestemt orden, som understøttes ved hjælp af rekvisitten. Det at nogle studerende har tilsendt konkret empiri til underviseren, gør at nogle studerende er mere på scenen end andre, hvormed dem som ikke har noget konkret empiri med lytter eller kigger ind i sin computer. De indtager således rollen som publikum, frem for meddeltager eller optrædende. Man kan måske fristes til at tro at de et kort sekund bevæger sig på bagscenen.

6.2 Analysedel 2: Hverdagssituationer

Når vi læser empirien af de hverdagslige situationer får vi et overordnet indtryk af, at det er følgende måder at samhandle på, der går igen. Den måde kommer til udtryk i en form for stillekultur, da én deltager siger: "Den kan vi lige tage senere, jeg skal lige ud herfra - jeg sidder lige i et studierum." Når vi ud fra empirien ser de studerende bruger høretelefoner og computere er det ofte, mens der enten er en stilhed i rummet eller en hvisken. Vi ser dog også et modspil til

denne stillekultur, en studerende udtaler at hun ikke kan koncentrere sig, hvis der er for stille. Vi udpeger ligeledes nogle mønstre omkring den førnævnte rekvisit (det magiske adgangskort) og en del af kulissen (glasruden), som bliver særlig iøjnefaldende i gennemlæsningen.

Hverdagssituation 1

*En informant kommer ind af døren og hvisker til os. Pernille spørger: "Hvorfor hvisker du?" Informanten siger: "Fordi jeg troede man skulle være stille herinde - der er sådan en rolig stemning herinde og så sidder der en fremmed mand over i hjørnet." "Det er sjovt at rummet påvirker sådan." En informant lægger sig på sofaen med benene op af ryglænet - hun har lukkede øjne og høretelefoner i ørerne. Efter et godt stykke tid ringer hendes telefon, hun sætter sig op og går hen mod sine sko og forlader lokalet - døren står åben. Hun står ude i gangen og snakker - vi kan høre hvad hun siger. Hun siger "hej, hils" og går ind i lab'et igen. Lægger telefonen på bordet ved store scene, hvor hendes taske og computer er placeret. Marie Louise spørger hende: "Hvad så?" Informant hun henvender sig til siger "Jeg vil ud og kopiere og få lidt gang i kroppen" "Det hjalp lige at ligge lidt." En anden informant siger: "Jeg har ikke lavet en S*** i dag - den første siger "Det er derfor jeg kommer herud - for at snakke. Når jeg er fokuseret sidder jeg derhjemme."*

6.2.1 Praksiskonsensus: "her er vi stille og koncentrerede"

I og med at deltageren går ind i rummet og *hvisker*, er det facaden der hjælper hende til at definere situationen. Facaden er deltagernes optræden ved at være stille og det fortæller hende, hvilken opførsel der forventes af hende (Goffman 2014, s. 71). Facaden bliver en kollektiv repræsentation og selvstændig kendsgerning, hvormed der er opstået en praksiskonsensus, hvor alle - også den nytilkomne deltager - opretholder den sociale orden tilknyttet området. Det vil sige, at de studerendes sociale facade, hvor de viser at de er stabile studerende er institutionaliseret og det vækker en abstrakt stereotyp forventning og stabilitet i den nyankommne deltager. Yderligere kan vi tilføje, at alle deltagere i rummet, såvel som den nyankommne studerende, er enige om at undgå åbne konflikter om definitionen af situationen (Goffman, 2014, s. 60 - 61 og 75). Hun understøtter dermed den allerede eksisterende samhandlen, så den opretholdes og samtidig tilstræber hun den forventende adfærd i situationen (Jacobsen og Kristiansen 2002, s. 76 og Goffman, 1971/2010, s. 62 - 67). Hvis for eksempel hun havde kommet råbende ind ad døren, kunne hun have risikeret en åben konflikt omkring hendes "upassende" opførsel. På den måde ville hun gribe ind i andres ret til at være i fred, men i stedet viser hun høflighed (Goffman, 2014, s. 142).

Sofaområdet bliver et bagsideområde, da en deltager lægger sig ned og hendes handling giver indtryk af at hun slapper af, fordi hun *ligger ned med lukkede øjne og høretelefoner i ørerne*. Bagscenen fungerer som et sted hvor den optrædende kan trække sig tilbage til, slappe af og være sig selv. Det er her hun som fremtidig optrædende kan forberede og lade op til sin næste optræden. Da hun har ligget lidt siger hun: *“Det hjalp lige at ligge lidt.”*, hvorefter hun går op til sin oprindelige plads til store scene (for scene), som er tæt placeret på bagscenen (Goffman, 2014, s. 115). Da en studerende udtaler: *Jeg har ikke lavet en S*** i dag*, siger den anden studerende gennem talehandlingen at *hun kommer herud (Colaboratorium) for at snakke*, hvorfor hun fremstiller en rolle af sig selv som værende social, når hun er i Colaboratorium og derimod *fokuseret, når hun er derhjemme*.

Opsamling:

Facaden tilknyttet området fortæller en deltager hvilken opførsel der forventes af hende, hvortil hun opretholder den sociale orden; at være stille. Sofaen bliver en rekvisit til fremstilling af en deltagers “opladende” handling, da hun ligger sig ned i sofaen og lukker øjnene og tilmed tager høretelefoner i ørene. Sofaområdet får funktion af at være bagscene, hvortil store scene, hvor hun ellers har siddet og arbejdet, er forscenen. En af deltagerne tilknytter en rolle af sig selv som værende social, når hun er i Colaboratorium, hvorimod hun er *fokuseret* derhjemme, som efterlader et indtryk, hos den anden studerende, om at det er okay ikke at lave en S***.

Hverdagssituation 2

Der er helt stille i lokalet, da Pernille træder ind - der sidder to ved højbordet. En anden studerende kommer ind og sætter sig ved store scene: “Er der kaffe hver dag nu?” spørger han Pernille, som svarer: “Det ved jeg ikke lige”. De snakker kort og han kigger ind i sin skærm - Pernille i sin. Et kort stykke tid efter kommer en medstuderende ind som kommer i snak med og sætter sig ved ham ved store scene. De dæmper stemmen, når de snakker. Han henviser til at der er kaffe og peger hen mod Pernille og højbordet. Vi kommer alle tre i snak. Den ene af dem ved højbordet har høretelefoner i ørene og kigger ind i og taster på sin computer. En ny studerende kommer ind af døren, kigger på mig og smiler, Pernille siger hej. Hun siger hej til hende ved store scene - de giver hinanden et kram og hun hænger jakken på stumtjeneren tæt ved store scene. De taler alle tre sammen og griner. De kigger på skift ind i den ene studerendes computer og taler om kvalitativ metode. Den nyankomne tager sin computer frem og sætter sig ned på bænken ved siden af den ene studerende. Gardinerne er trukket helt fra. Lydniveauet bliver lidt højere og de griner. Lidt efter sidder de hver især og skriver på et stykke

papir og taler lidt sammen ind imellem. Den ene taler og peger på sit papir, mens den anden kigger. Hun taler lavt og de vender ansigterne mod hinanden og kigger hinanden i øjnene, mens de snakker videre. Hende der lytter nikker og siger ind imellem "uhm", "nåh", "ja". Den anden peger igen på papiret og kører sin kuglepen rundt på papiret, mens hun fortsat taler. De fortsætter samtalen med skiftevis at tale. Pernille går ud og har glemt mit kort og banker derfor på ruden og vinker - den ene vinker tilbage. Pernille laver tegnsprog med hænderne og viser mælken, hun har i hånden. Den anden ved store scene viser thumbs up og smiler og går ud og lukker op. Da Pernille går op med mælken til højbordet, siger den ene: "Ej det er altså bare luksus det her", mens Pernille giver hende mælken og hun tager en slurk af sin kaffe. Senere samme dag: En studerende bevæger sig fra store scene og over i sofaen. Han begynder at læse i en bog. Hans ene ben er over kors, mens det andet er lænet op ad kufferten (bordet). Marie Louise og Pernille (som sidder ved refleksionspladsen - se tegningen ved scene 3 i analysen) begynder at snakke sammen og et lille stykke tid efter rejser han sig op og går over mod sin tidligere plads ved store scene og roder i sin taske. Han tager nogle høretelefoner frem og Marie Louise spørger om vi larmer. "Nej det gør ikke noget", siger han og forklarer at det han læser lige nu skal han bare forstå - det er vigtig læsning, som kræver fordybelse og koncentration. Han er lige nået til det vigtigste kapitel i forhold til sin opgave.

6.2.2 Tak for kaffe

Deltagerne indgår i et socialt møde hvor de, via rekvisitten *kaffe* og *mælk*, er i en medieret ansigt-til-ansigt kontakt (Goffman 1964/2004, s. 39 og Goffman 1967/2008, s. 5). "*Er der kaffe hver dag nu?*" spørger en deltager. Pernille svarer at det ved hun ikke lige. Kaffen som rekvisit understøtter rollen og senere indgår *mælken* ligeledes i ansigt-til-ansigt kontakten, Pernille giver hende *mælken* og hun tager en slurk af sin kaffe. Inddragelsen af rekvisitterne efterlader et indtryk af *luksus*, da en studerende udtaler; "*Ej det er altså bare luksus det her*".

Scenen består tilmed af ansigt-til-ansigt relationer, hvortil der gøres brug af blikke, gestus, positioneringer og verbale udtalelser, der understøtter det sociale møde (Goffman, 1967/2008, s. 1). Dette kan vi se i de samhandling der opstår, idet en ny studerende ankommer, hvor hun *kigger på Pernille og smiler og Pernille siger hej*. Den nyankommne behandler publikum - det vil sige de deltagere der allerede er tilstede, med respekt i det hun *kigger på Pernille og smiler*. Der er tale om at anvende gestik i stedet for tale, som et tegn på høflighed, da hun er inden for synsvidde, men ikke i snak den deltager. Da den nyankommne kommer tættere på hende ved *store scene* siger hun *hej og giver hende et kram*. I situationen hvor Marie Louise og Pernille begynder at *snakke sammen* rejser deltageren, der sidder tæt på os, sig op og henter sine

høretelefoner. Høretelefonerne bliver i denne sammenhæng en rekvisit tilknyttet en optræden, hvormed man kan *arbejde fordybet og koncentreret*. Marie Louise ønsker med sin kommentar *om vi larmer* at efterlade et indtryk af, at hun er høflig og opmærksom (Goffman, 2014, s. 142).

Rent visuelt er området; Colaboratorium ikke afskærmet, da der er glasruder som udgør størstedelen af rummets vægge. Rummet skaber muligheder frem for barrierer, da glasruderne åbner op for sociale interaktioner udover rummet (Goffman 2014, s. 141). De sociale interaktioner der forekommer, er nonverbale interaktioner, som vi kan se i situationen, hvor Pernille *banker på ruden og vinker*, hvormed den ene *vinker tilbage*, mens *den anden viser thumbs up og smiler og går ud og lukker op*. Hvis glasruden ikke havde været der, havde det ikke været muligt for Pernille at komme ind på denne måde.

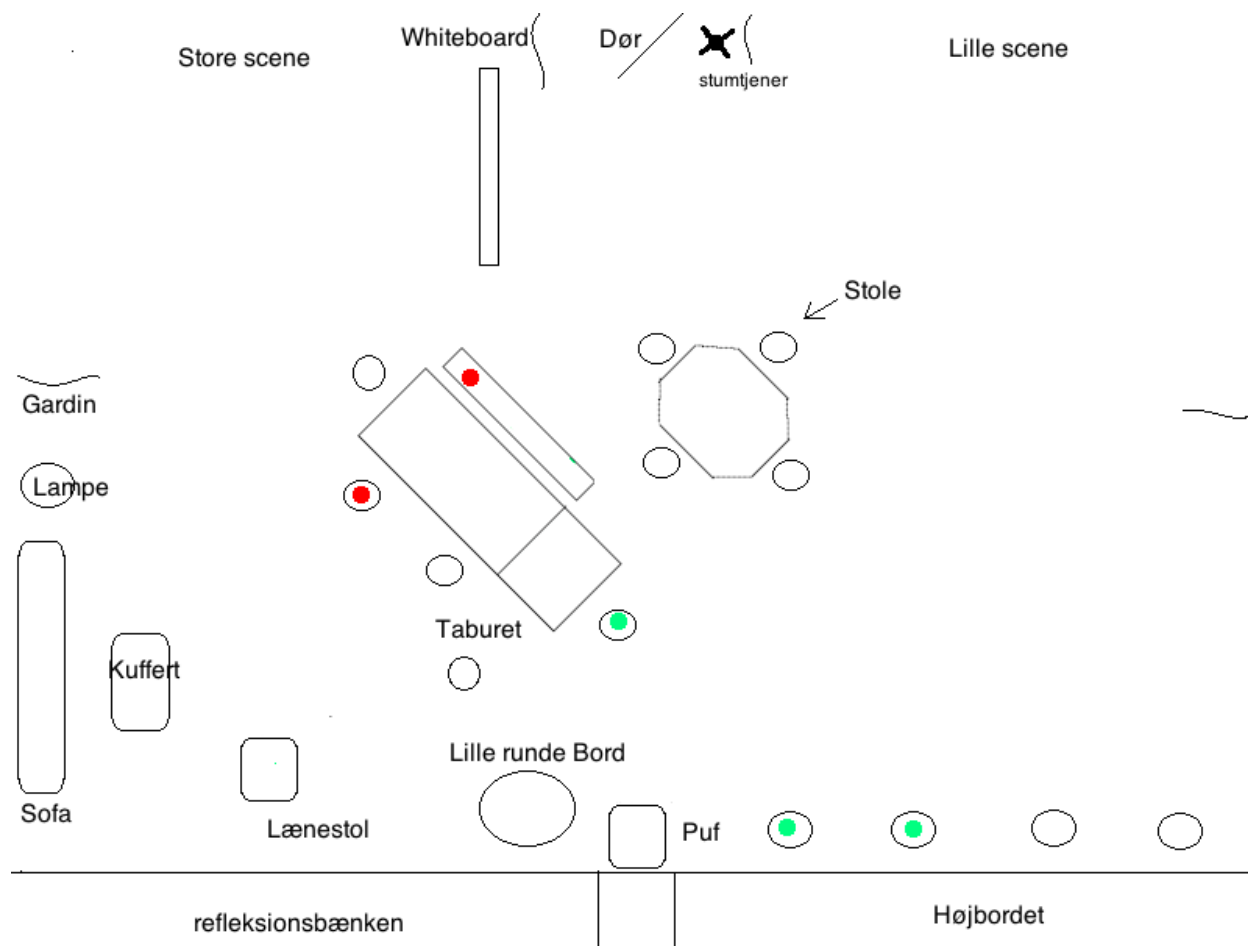
Opsamling hverdagssituation 2:

Rekvisitten "kaffe og mælk" skaber via dens mediering kontakt mellem deltagerne i rummet.

Høretelefonerne understøtter deltagernes optræden, da det efterlader et indtryk af at han kan være koncentreret ved at have dem på og at han har brug for ro omkring sig (at andre ikke taler), når han skal arbejde koncentreret.

Glasruden, som en del af rummet er udgjort af, skaber mulige samhandlinger der ellers ikke ville have været mulige. Dens materielle udformning, hvortil den fungerer som en væg og er gennemsigtig, gør at området skaber muligheder fremfor barrierer. Da ruden kan bankes på og der kan gøres brug af nonverbal kommunikation, kan man sige, at en eventuel deltager udenfor rummet (som Pernille der står og banker på ruden) kan få adgang til facadeområdet. Igen kan glaspartiet/væggen afskærme for lydæssige forstyrrelser udefra, men i og med at det er en rude, kan en banken derpå skabe interaktioner. Vi ser ud fra rådata at dette forekommer flere gange hvor de studerende banker på ruden, hvorefter en medstuderende lukker op: en optræden via kropssproget der forgår mellem flere studerende gennem ruden.

Hverdagssituation 3

Der sidder to ved højbordet, den ene har høretelefoner på, den anden ikke. De sidder og kigger ned i hver sit kompendium og er stille. Den ene streger over med en overstregningstusch. Hende med høretelefoner i drejer hovedet og siger højt til den anden: "Sikke et emne det er hva'?" Den anden svarer, mens de kigger på hinanden. De kigger ned igen. Der sidder to andre ved lille scene bordet, som er placeret i midten af rummet. De hvisker til hinanden. "Hokuspokus", synger den ene, de griner begge. De sidder skråt overfor hinanden ved bordet og skiftes til at snakke og skrive på hver deres computer. De læser begge to en sætning op i kor noget. En mand kommer ind i rummet og kigger hen mod os, han sætter sig for bordenden af det bord, som vi har placeret os ved (store scene bordet). Han tager kort tid efter høretelefoner i ørerne og sit kompendium frem og begynder at læse, hans computer står foran ham på bordet. Der er stille. Kun når Marie Louise og Pernille snakker er der lyd. Manden sidder og vipper med sin højre fod. Han svinger sit hoved fra side til side og bevæger munden. Han tager sin mobil frem og taster. Kompendiet ligger på bordet, hans albue er placeret på kompendiet, mens hans hånd hviler på panden, den anden arm ligger på bordet, benene er over kors. Han gaber og

tager hånden for munden - Pernille gaber også. Senere samme dag: De to piger ved lille scene bordet sidder og taler om Foucault. En studerende kommer ind ad døren - Pernille vinker - han siger hej og nikker med hovedet og dernæst hilser han på de to piger. Han går over mod højbordet og hænger sin jakke på en af de høje stole. Et stykke tid efter kommer en ny studerende ind i rummet, som går over mod højbordet, et par stole væk fra ham den anden, som sidder der. Han placerer sin taske lidt væk. De hilser på hinanden og taler sammen. Han tager sin computer frem og bevæger sig tættere på og sætter sig ved siden ham. To af Pernille og Marie Louises medstuderende kommer ind af døren og siger hej. De hilser på hinanden, mens de medstuderende går over mod Marie Louise og Pernille i sofaen. Den ene sætter sig i lænestolen og den anden lægger sig ned på lammeskindet (på refleksionsbænken) og tager to puder under hovedet. Hendes speciale makker kommer ind og siger: "Nåh ligger du der og slænger dig?" "Jamen jeg har simpelthen så ondt i ryggen", svarer hun. Hun sætter sig op mens hun snakker med sin makker. De sidder næsten alle med hver deres computer på skødet, undtagen ham i lænestolen, som sidder med sine ben på kufferten og en kaffe i hånden. Alle sidder og kigger på deres computere på det ene tidspunkt og det andet tidspunkt sidder de alle og snakker sammen. Ham med kaffen tager en bog frem. Alle kigger i deres skærme igen. Der er stille. Pernille snakker videre med den ene, mens en anden går over til store scene bordet. Hun sætter sig for enden af bordet, så hun kan kigge skråt over mod sofaen. Hun sidder og kigger ind i sin computer.

6.2.3 Hokus Pokus filihankat

En deltager mister kontrollen over sin stemme, grundet rekvisitten *høretelefoner*, da hun taler *højt* til en anden deltager (Goffman, 2014, s. 96). Hendes høj stemmeføring afbryder stilheden, hvormed den optrædende kan udstråle mangel på respekt eller anstødelighed. I forhold til de to deltagers personlige facade kan den ydre stimuli; *de læser i deres kompendium og den ene streger over med en overstregningstusch*, fortæller os noget om deres sociale status, som værende studerende. Endvidere fortæller denne stimuli noget om de studerendes aktuelle tilstand - det vil sige at de er i gang med at arbejde (*de er stille*) (Goffman, 2014, s. 72-73).

Tæt ved opstår en anden situation, hvor to andre deltagere, der interagerer med hinanden på forskellig vis; *de hvisker, griner og læser i kor en sætning op i kor*. Deres aktuelle tilstand efterlader et indtryk af at de arbejder, i og med at de *skriver på hver deres computer og læser*. Samtidig *griner de og den ene synger "hokus pokus"*, som giver et umiddelbart indtryk af en form for social aktivitet, hvor de har det sjovt. Der er konsensus omkring denne

samhandlingsform på, idet de skiftes til at snakke og skrive samt de begge griner og læser op i kor. Deltageren der sidder for bordenden optræder idet han prøver at via den dramaturgiske disciplin at styrer sit ansigt og stemme. Han evner ikke at skjule sin oprigtige følelsesmæssige reaktion på hans aktivitet, at læse, idet han gaber, viser han ikke en passende følelsesmæssig reaktion ud ad til. Han prøver at skjule sin følelsesmæssige reaktion; at læse (det kedeligt han gaber) ved at sidde og *svinge sit hoved fra side til side*, mens *mundten bevæger* sig og bliver så grebet af sin egen optræden at det overskygger hans engagement. Han har røbet sin hemmelighed, at han er træt eller keder sig. Opretholdelsen af den dramaturgiske disciplin mislykkes (Goffman, 2014, s. 233 og 234).

I og med at en deltager bliver tiltalt med ordene: "*Nåh ligger du der og slænger dig?*", hvortil hun undskyldende svarer at det er fordi hun har ondt i ryggen, kan denne undskyldende maner være et udtryk for at hun er medgørlig og godt ved det er "forkert". Hun sætter sig også halvt op efter denne kommentar, som giver et indtryk af at det er en illegitim opførsel ifølge normerne for området. Deltageren som ligger ned udviser at hun er gået i bagsideområdet, hvor hun slapper af, som rekvisitterne; *lammeskind* og *puder* er med til at understøtte (afslapning og hygge). Da hendes studiemakker senere skal arbejde på sin computer, sætter hun sig op til bordet og optræder ved at være stille og *kigge ind i sin computer*. Hun befinder sig dermed på forscenen, mens hendes makker bliver siddende på bagscenen og snakker videre.

På et tidspunkt *sidder alle med computere* på skødet, *undtagen ham i lænestolen*. Han sidder med en *kaffe* og *en bog*. Først sidder alle og kigger ned i deres computere. Derefter *snakker alle sammen* - hvortil der bliver *stille* og alle igen *kigger ned i deres computere*. Sofaområdet bliver skiftevis en forscene, når alle sidder og kigger i deres computere, hvortil sofaområdet kan ses som bagscene når snakken begynder. Ydermere kan vi se understregning af, at det er en bagscene, da *jeg* (Pernille) *snakker videre med en anden* deltager, hvortil en tredje forlader sofaområdet og går frontstage, til *store scene bordet*. Deltageren *sætter sig for enden af bordet*, hvortil hun optræder på forscenen ved at *kigge ind i hendes computer*. I og med at hun sidder ved bordenden kan deltageren *kigge skråt over mod sofaen*, hvorfor bagscenen kan siges at være sofaområdet. Bagscenen er som nævnt ofte tæt på forscenen.

Opsamling hverdagssituation 3:

I forhold til to deltagers personlige facade kan den ydre stimuli; *de læser i deres kompendium* og *den ene streger over med en overstregningstus*, fortælle os at de er studerende.

Samhandlingsformen er præget af, at de to studerende ikke snakker sammen, kun afledt af udtalelsen; *sikke et emne hva?*, hvortil de igen kigger ned i deres kompendier.

I en anden situation sidder også to studerende og samhandler. Her er indtrykket medieret af deres brug af computer (hver deres) og hvortil de læser en sætning op i kor. De to samhandlingsformer er altså forskellige lige så vel som deres rekvisitter er forskellige.

Sofaområdet træder i kraft af at være bagscene og forscenen, da flere studerende sidder i sofaområdet med hver deres computere - med undtagelse af en, der sidder med kaffe og bog. De studerende skiftes igen her til at tale sammen og læse/se ind i hver deres computer. De studerende kan siges at skifte imellem at være på for og bagscenen. Refleksionsbænken som er tilhørende sofaområdet, træder også i kraft af at være bagscene, da en studerende lægger sig ned på refleksionsbænken, og gør brug af rekvisitterne *lammeskind* og *puder*.

Sofaområdets bagscene status understøttes yderligere, da hendes makker sætter sig op til store scene bordet og kigger ind i sin computer. På denne måde er hun på forscenen, men i og med at hun sætter sig så hun kan se overpå sofaområdet holder hun sig tæt på bagscenen. Som vi har været inde på før, så er for og bagscene ofte tæt på hinanden.

6.3 Sammenligning af iscenesatte og hverdagsituationer - delkonklusion

Med Goffman kan vi forstå den materiel kulturelle praksis ud fra forskellige situationer.

I Foucault workshoppen optræder underviserne med computere, projektor (PowerPoint) og papir som forskellige formidlingsrekvisitter. Nogle af de studerende optræder med computer, hvortil andre sidder og lytter og kan ses som værende meddeltagende i den optræden der foregår. Set i forhold til gruppedannelsesprocessen, hvor ingen af studerende har medbragt computere, er det derimod rekvisitter såsom post-it sedler og plotterpapir, der benyttes i samhandlingen. Der er konsensus mellem facilitatorerne og de studerende omkring at post-it sedlerne understøtter det at være kreativ, da der vises gensidig velvilje overfor situationen (Goffman, 20014, s. 60-61). Endvidere anvender facilitatorerne en whiteboard, som en formidlingsrekvisit (dog kun én gang), i stedet for et PowerPoint show, som i Foucault Workshoppen.

Forscenen udspiller sig i gruppedannelsesprocessen foran whiteboardet, hvor facilitatorerne optræder på skift. At de samarbejder, optræder på skift, kan ses som en orden, der er knyttet til

normen; sceneoptræden. Denne måde at gøre optræden på, ser vi ligeledes i Foucault workshoppen scene 1, hvor forscenen udspiller sig i rummet mellem computer og projekter. Her understøtter formidlingsrekvisitterne en sikker rolle - hun bevæger sig rundt, da hun gør brug af to rekvisitter. I Foucault workshoppen scene 2, er talerlisten et udtryk af en opretholdelse af en orden. En orden omkring hvis tur det er til at tale. Denne orden ses også i hverdagssituationerne, hvor de studerende opretholder en orden om at være stille, når andre er stille med videre. Modsat underviser 1, optræder underviser 2 i Foucault workshoppen mindre overbevisende i sin rolle, da hun kigger ned på sin rekvisit, papirer når hun taler. I gruppe dannelsesprocessen gør de optrædende facilitatorer som nævnt brug af flere rekvisitter. Højbordet samt højstolene er bagsideområde gennemgående i begge iscenesatte situationer, hvortil lille scene og sofaområdet i gruppedannelsesprocessen også indgår som bagscene.

De iscenesatte situationer giver os overordnet en viden om, at en optræden, som regel foregår via en formidling, hvor forskellige rekvisitter tages i brug, men som alle er med til at understøtte den givne rolle som formidler (af viden). Set i forhold til hverdagssituationerne, hvor de studerende foretager hver deres "små" skuespil enten individuelt eller i en mindre gruppe uden at skabe "påstyr" omkring sig, da de tit hvisker eller har sænket stemmen. Det vil sige, vi ser ikke at en studerende rejser sig op og formidler en viden til de resterende i rummet. I stedet benyttes computeren til individuelt arbejde, hvor den studerende samtidig anvender høretelefoner for at "lukke af" og koncentrere sig om teorien eller i en samhandling, hvor der eksempelvis læses en tekst op fra hver sin computer.

Colaboratoriums kulisse, bestående af sofa, lænestol og refleksionsbænk (sofaområdet) har en gennemgående rolle i gruppedannelsesprocessen, såvel som i hverdagssituationerne, hvor forskellige afslappede og sjuskede stillinger udfoldes, som gennem disse udtryk beretter at sofaområdet er præget af en bagscene adfærd.

Afrundede kan vi konkludere at vi med Goffman kan forstå den materielle kulturelle praksis i Colaboratorium, som forskellige situationer. Det giver os muligheden for at beskrive øjebliksbilleder af forskellige samhandlinger i Colaboratorium, som enkeltstående optrædener. Når tæppet går op får vi indblik i en samhandling, men lige så snart tæppet går ned igen er denne optræden slut, Deltagerne gør i deres optrædener brug af rekvisitter og hvormed vi kan få øje på, hvor for- og bagscenen er placeret rent geografisk - men dette ud fra deltagerens personlige facader eller udtryk. Vi kan således ikke få nogen viden om det materielle i Colaboratorium uden først at undersøge deltagerens (sam)handlinger. De forskellige

optrædende deltagere anvender rekvisitterne på en intentionel måde, idet de med disse forsøger at opretholde en bestemt orden tilknyttet Colaboratorium.

Den materielle kulturelle praksis (brugen af det materielle i samhandlinger/forskellige) ser vi som et udtryk for en orden tilknyttet området: universitet og dermed et udtryk for at det er nogle bagvedliggende principper for en institutionaliseret praksis, der kan ses forankret i kulissen og brugen af rekvisitter i Colaboratorium. Fordi vi med Goffman opererer med en ordens samhandlinger, er det udtryk for noget der ikke er dynamisk. Vi får en viden om noget, som er forankret i noget bagvedliggende, hvorfor vi ikke kan få et blik for, hvordan der skabes nyt, da vi hele tiden fastholdes i det der 'er'. Da vi udover at forstå den kulturelle materielle praksis i Colaboratorium også er interesseret i at undersøge, *hvordan denne praksis konstitueres på nye måder end i et undervisningslokale*, tillader Goffman os ikke det teoretiske apparat, vi har brug for, for at kunne besvare vores undren. Derfor er vil vi med Latour og ANT fremanalysere, hvordan en transformation af Colaboratorium sker gennem aktørernes ageren i rummet, hvortil humane såvel som teknologier og materialer, der udfoldes i Colaboratorium arbejder for at mobilisere hinanden (Callon, 1986, s. 12-15).

6.4 ANT analyse

Følgende analysedel med Latour er lavet på baggrund af en ny gennemlæsning af etnografierne som præsenteret undervejs i Goffman analysen. Vi søger i gennemlæsningen at træde ud af scenespotlightet og i stedet kaste nyt lys på gruppedannelsesproces, Foucault workshop og hverdagssituationer ved hjælp af et andet blik, Latour og ANT.

Opdelingerne med scene 1,2,3 og hverdagssituationer 1,2,3 vil ikke fremkomme således, som præsenteret i Goffman analysen. Med ANT kan man ikke på forhånd definere hvor opsporingen af netværk finder sted og derfor må man lade sig føre af det der springer frem, hvorfor analysen vil forekomme mere flydende. Det vil sige, at vi i etnografien udser de aktører, både humane og nonhumane der "handler". Med handler mener vi, at aktørerne udspringer af empirien som nogle aktører der er medkonstituerende for hvad der kan siges at udgøre den praksis, som netværket arbejder for at stabilisere.

Gruppedannelsesproces

6.4.1 Et stort netværk

Vi kan registrere whiteboardet som en del af et større netværk, da den i samspil med at en facilitatorer *begynder at tegne en procesmodel (om dagen) på whiteboardet*, bliver en inskription. Deres mundtlige formidlinger bliver medieret af inskriptionen, det vil sige den hjælper

facilitatoren med at udbrede budskabet omkring faciliteringen af dagen. Translationsprocessen er formidlet af aktanten; tusch. Inskriptionen taler på vegne af facilitatorerne og formidler et budskab om hvordan dagen skal foregå. På et tidspunkt spørger én af de optrædende facilitatorer om nogle af de studerende *ikke vil have et større stykke papir* end det de i forvejen skriver på, hvorefter facilitatoren tilføjer: *“Det tror jeg I får brug for, for I skal skrive en masse.”* I denne udtalelse inskriberes en bestemt intention, om at de studerende skal skrive meget, som skal sættes i forbindelse med det store stykke papir. Det store stykke papir knytter an til handlemåden at skrive meget. Netværket udvides i denne forbindelse da nogle af aktanterne transformeres til hybrider (sammenblanding af nonhumane og humane aktører), da *dem der ikke sidder ved et bord, har blokken af papir på låret* og ligeledes *har nogle i sofaen benene oppe på kufferten, der fungerer som bord*. Kufferten der fungerer som et bord, er en black box. En stabiliseret enhed, der ikke sættes spørgsmålstegn ved og som tilmed rummer mange anvendelsesmuligheder. I denne forbindelse skaber den en forbindelse mellem en studerende og kufferten, da den fungerer som en benstøtte.

Mobiltelefonen er ligeledes en black box. Udover at hun med mobiltelefonen, vender ryggen til og dermed ikke skaber forbindelse til studenternetværket, fungerer den også som en mulighed for at opnå kontakt til et netværk udover telefonen og aktørerne i lokalet. Hun kan sende en sms, en mail eller for den sags skyld spille et spil på mobiltelefonen, som kan have et forskelligt socialt sigte. Mobiltelefonen som aktant taler til hende, hvorfor hun agerer ved at tage den frem tre gange efter hinanden. Netværket udenfor Colabitorium står i dette øjeblik stærkere og overtaler hende til at vende tilbage. Hun er blevet en del af dens teknologiske konstruktion, som ingen stiller spørgsmålstegn ved, fordi dets indhold er for komplekst, da ingen reelt set ved, hvad hun foretager sig på telefonen (om det er arbejds- eller interesse relateret).

6.4.2 Aktanten; post-it seddel

Et netværk bestående af post-it sedler, facilitatorer, studerende og stole forekommer. Dette registreres i facilitatorernes udtalelse om at være kreativ, hvortil denne talehandling er knyttet til den nonhumane aktant; post-it seddel. De studerende arbejder således alle for facilitator og post-it netværket. Post-it sedlerne bliver et redskab, en inskription, i og med at de studerende på kreativ vis, nedskriver deres ideer derpå. Den nonhumane aktant (post-it sedler) betegner derved forbindelsen mellem de to aktører (human og non-human), hvori associationen (post-it sedler lig med at være kreativ) medvirker til at der skabes nye ideer. Evnen til at kunne associere hænger nemlig sammen med det, at kunne forestille sig andre ting der ikke har været der før (translationer) (Blok og Jensen, 2009, s. 264). I og med at facilitatorerne forklarer,

hvordan de studerende skal sidde (i rundkreds) når skal være kreative, udvides netværket endnu engang, på den måde, at stolene som nu står i rundkreds. Det vil sige, den fysiske indretning er transformeret og der skabes nye forbindelser til, hvordan de humane og non-humane aktører kollektivt agerer: *Gruppen ved lille scene sidder på stole i en rundkreds ved siden af bordet. Højstolene er også placeret i en rundkreds. Gruppen ved store scene sidder også i rundkreds.* Et andet netværk består af: computer og underviser. Computeren er en blackbox, da den er udtryk for handlemåder, der er blevet selvfølgelige. Det vil sige at underviseren, der taster på sin computer kan gøre dette, uden at der sættes spørgsmålstegn ved det. En computer er en teknologisk konstruktion, og den indeholder en stor kompleksitet, da den kan bruges på mange forskellige måder. I denne situation består netværket så at sige kun af hende, computeren samt muligheden for et netværk udover det i lokalet. Hvortil vi senere vil se, at computeren tillader relationer med en anden tilstedeværende aktør - i og med at den anden underviser også tager sin computer frem. At have sin computer fremme indikerer at der arbejdes, men samtidig kan arbejdet brydes og en interaktion "hen over" computeren, er et udtryk for at den teknologiske handlemåde: de gør brug af computerne på samme tid, er en social handling såvel som en arbejdsmæssig handling. Man kan sige at de sociale repræsentationer materialiseres og bliver mere faste (Igennem denne aktant stabiliseres et netværk). Et tredje netværk vi registrerer er: studerende, sofa og mobiltelefon. I netværket tilknyttet sofaen ses den afslappede tilbagelænedede optræden også afspejlet i deltagernes kropssprog og handlinger; de har benene oppe på kufferten, nogle griner samt en tredje *taster på en mobiltelefon*. I situationen, hvor de griner i sofanetværket, griner en ved lillescene ligeledes *det smitter ligesom*, som en af deltagerne udtrykker det. Da en studerende skal på toilettet, bliver hun nødsaget til at låne et kort af en anden aktør. det betyder at vi registrere et fjerde netværk: kortet, studerende og dørlås. For at tale om translationsprocessen som forbundet med den elektroniske dørlås, kan vi tilføje at denne erstatter menneskelig adfærd. Derfor kan de studerende ved hjælp af et kort (i stedet for en dørmænd) komme ind i Colaboratorium. Det manglende kort kan medføre eksklusion, men i denne forbindelse skaber det adgang til et andet netværk, da de låner kortet af en aktør. Dog vil de være afhængige af dette netværk for at kunne komme ud igen senere.

6.4.3 *Det store netværk udvides*

Da underviserne fortæller de studerende om formålene for semestret, kan vi registrerer dem som aktanter der er effektfulde, fordi de taler på vegne af studieordningen, som igen er en del af et større netværk indeholdende instituttet og universitetets reglement. I og med at

studieordningen er i en nedskrevet form, en der kan bringes med eller som kan vises via projekter, fungerer studieordningen som en inskription. Det bestående netværk: facilitatorer, studerende, post-it sedler, stole udvides, da vi registrerer at netværket nu også indebærer aktanten plotterpapir, som er placeret på gulvet. Plotterpapiret på gulvet taler til aktørerne om at de skal komme tættere på hinanden og nogle aktører vælger at *sætte sig på gulvet*. Sofaen er ikke længere en del af store netværk, da den ikke har opnået styrke nok til at indgå i netværket i relation med plotterpapiret. Papiret er knudepunktet i netværket, det vil sige det som har virkning i denne situation og danner relationer, hvor aktørerne kommer tættere på hinanden, da *de sidder foroverbøjet ind mod hinanden*. Sofaen er ikke længere en del af store netværk, da den ikke har opnået styrke nok til at være en del af det nye netværk med plotterpapiret som den nye forbindelse. En aktør rejser sig op og taler på vegne af et netværk, hendes gruppe. Hun formidler en ide, men da ingen reagerer på hendes korte optræden i netværket, sætter hun sig ned på sin plads igen. Det lykkedes altså ikke for hende at skabe forbindelse til de andre netværk.

Opsummering:

Vi kan registrere flere små netværk der arbejder for at stabiliserer det store netværk, gruppedannelsesprocessen. De mindre netværk, studenternetværket arbejder eksempelvis for at stabiliserer facilitator, post-it sedler, stole netværket, da de studerende handler på vegne af netværket. Da underviserne taler på vegne af studieordningen, de stabiliseres netværket igen, til fordel for de store netværk. Transformationen af rummet kan vi altså se, som en relationel effekt af forbindelser og translationsprocesser mellem de humane og nonhumane aktanter. Transformationen af rummet sker på baggrund af, at der arbejdes for at der store netværk; gruppedannelsesproces, hele tiden stabiliser, hvor de andre punkter i netværket flytter sig og tilpasser sig. Da de studerende skal være kreative flyttes stolene for at passe ind i det netværk, som netop har ændret form, i og med at talehandlingen, vi skal alle være kreative og tilførsel af post-it sedler. Da plotterpapir tilføjes ændres netværk igen og gulvet indtages af de studerende, hvortil de agerer og tilpasser sig netværket.

I forhold til teknologiske aktører, kan vi se i scene 1, at mobiltelefonen som nonhuman aktant taler til underviseren, hvorfor hun tre gange tager den frem og tilbage. Senere i scene 1, ser vi at en underviser står tavs på bagscenen og taster på sin computer, hvortil der i scene 2 gøres brug af 2 computere. Computeren bliver en stabiliseret enhed, black box, der tilbyder både

sociale handlinger; når der er to computerer åbne og i brug, kan der tales sammen og mere koncentrerede handlinger, da computeren i nogle associeringer, hænger sammen med det alment accepterede i det pågældende netværk - der stilles ikke spørgsmålstegn ved hendes brug af computer.

Foucault workshop

To humane aktører(*underviser og en studerende*) flytter en nonhuman aktør(*det lille runde bord*) fra lille scene og stiller det midt i rummet. Aktanten der blev flyttet skaber en forbindelse til en anden aktant, projektor, der igen transformerer væggen til en skærm, da der bliver skabt en forbindelse mellem væggen og projektorens billede der kastes derop. Aktanten, underviser 1, *går frem og tilbage mellem computeren og væggen med billedet*, hendes handling er en relationel effekt mellem de aktanter der kan spores i netværket. Netværket består af underviser 1, underviser 2, de studerende, projektor, væggen. Aktanten, underviser 1, bevæger sig i en vekselvirkning rundt og skaber forbindelser til punkterne i netværket i og med, at hun *bevæger sig op mod væggen hvor billedet er skudt op på og kigger på de studerende*. Netværket omkring underviser 1 stabiliseres yderligere, da en aktant rejser sig og flytter på en stol, *så han kan sidde med front mod billedet på væggen*. Underviser 2, som aktant, taler på vegne af en inskription. En inskription der er blevet til på baggrund af forskning, litteratur med mere i det ph.d. netværk, der kan siges at spores tilbage i forhold til det hun taler om, hendes forskning. Der skabes en forbindelse til studienetværket, da hun siger "hvad hedder det nu?", hvortil der i netværket svares ordet i kor. Kollektivet stabiliserer med deres talehandling netværket omkring underviser 2. Empirien, som er udskrevet på papir bliver knudepunktet for relationerne mellem alle aktører, da det er en artefakt (den viden som er påskrevet papiret) alle skal passere i samtalen. Netværket knytter an til artefakten samt den givne aktør, der har udformet empirien, hvorved vi kan sige at deltagerne taler på vegne af denne, samt den studerende tilknyttet empirien.

Computerne som de studerende har foran sig, skaber associationer til forelæsninger, hvor den viden forelæseren videreformidler inskriberes på computeren, hvormed den viden foreviges i noget materielt, som ikke sådan uden lige går tabt. Et udsagn står dermed stærkere i det skrevne (nedskrevet på en computer) end det sagte, da det ikke står inskriberet nogle steder og kan blive glemt. Computeren kan ses som en del af studienetværket eller det at være studerende/underviser. En anden nonhuman aktant som har betydning for forbindelserne mellem de humane aktører, er en talerliste. Der opstår en sammenblanding (hybridisering) af

pen, papir og underviseren, som udleder en *talerliste*, hvormed og igennem hendes rolle som styrende for, hvem der får lov til at tale, kommer til udtryk. Altså inskriberes en repræsentation af hendes rolle og en måde at opretholde en samhandlingsorden.

Hverdagssituationer

En deltager, aktanten, *hvisker* hvorfor hun handler på vegne af en association hun drager til netværket; *rummet og den fremmede mand i hjørnet, en informant der ligger ned med lukkede øjne*. Hun taler dermed på vegne af netværket som bliver stabiliseret i det hun virker på vegne af det. Med andre ord kan vi også henlede at aktøren, der *hvisker* oversætter situationen gennem de resterende aktørers overtalelseshandlinger, hvorved hun kan sige at repræsenteres i dette aktør-netværk. Dette fordi hun med sin egen *hviskende stemme* taler på vegne af netværket bag denne handling (Callon og Latour, 1981, s. 279). Netværket; rummet og andre deltagere, udvides yderligere, da en anden deltager, aktant, smelter sammen med sin mobiltelefon som hybrid – begge aktanter forlader lokalet i det den ringer. Mobiltelefonen taler til aktanten(deltageren)på vegne af et netværk, det kan være en ven, et arbejde eller andet, og får aktanten til at handle ved at gå ud. Handlingen at gå ud, stabiliserer det netværket, da aktører som nævnt er netværk, der fra et givent perspektiv har opnået stabilitet og fremstår som en black box. I aktør-netværket er der ingen kerne, hvorfra handling eller agens strømmer, men aktøreffekten sker ved at netværket “ordnes” på den måde, at et punkt i netværket kommer til at tale eller virke på vegne af andre (Jensen, 2005, s. 189 - 190). En black box reagerer forudsigeligt på bestemte input eller associationer, hvorfor rummet kan ses som en black box bestående af flere aktører i netværket; mobiltelefonen og deltageren. I det telefonen ringer tages den først udenfor rummet; *hun sætter sig op og går hen mod sine sko og forlader lokalet*, til trods for at *døren står åben og vi kan høre hvad hun siger*. Deltageren med sin telefon bliver en hybrid - en sammenblanding af human og nonhumane, der handler på baggrund af netværket.

Ligeledes kan et netværk bestående af *høretelefoner og mobiltelefon*, som punkt være en anledning til handling Netværket som er præsenteret for os i denne situation, består af knudepunkter og forbindelser mellem følgende aktanter; kompendium, computer, mobiltelefon og en studerende. Et punkt i netværket, *høretelefoner og mobiltelefon*, får den studerende (aktanten) til at bevæge sig ved *svinge sit hoved fra side til side og bevæge munden*. Vi kan forstå det der sker, som en endnu en hybridisering, her mellem mobil - høretelefoner og den studerende, da hans handlinger kan knyttes an til det signal mobiltelefonen udsender. Handlingen er en sammensmeltning af aktiviteten på mobilen og aktørens handlinger.

Høretelefonerne som aktant opnår ligeledes kraft i et netværk, da den i relation til aktøren og hans bog (netværket), repræsenterer en handling, hvor det er muligt at arbejde fordybet og koncentreret. Sagt på en anden måde, er det disse karakteristiske handlemåder, der definerer tingene.

I en anden forbindelse kan vi registrere, hvordan en aktant *ved højbordet har høretelefoner i ørene og kigger ind i og taster på sin computer*, hvortil der ikke skabes en forbindelse til andet omkringværende netværk. Netværket som han indgår på linje med, står stærkt. Aktør-netværket bestående af en stabiliseret enhed, en hybrid, skaber ikke en forbindelse til forestående netværk, kaffe og mælks, medierende handlen. Aktanterne kaffe og mælk medierer kontakten mellem tre andre deltagerne, som endvidere tydeliggøres, da en af deltagerne i hans *henvisning til kaffen peger på mig* (Pernille), hvorefter *alle tre kommer i snak*. Dette kan vi ydermere forstå som et netværk, hvortil de nonhumane aktører (kaffe og mælk), via translationsprocesser udvider netværket, da den skaber forbindelser mellem aktører.

Et andet sted i rummet kommer en studerende ind. I denne aktants handlinger skabes der translationer, først til en anden human aktør, der *nikkes* til og siges *hej* til, dernæst til to andre aktører, hvorefter en højstol træder i kraft som en aktant, af dens funktion i netværket, da *jakken hænges på stolen*.

Tre aktører sidder sammen og griner. På skift handler de ved at kigge ind i den enes computer, der taler til dem, da den, i kraft af dens teknologisk konstruktion, besidder en masse informationer om *kvalitativ metode* som er det de tre aktører taler om. *Lidt efter sidder de hver især og skriver på et stykke papir*, hvorfor netværket der før var stabilt, nu er destabiliseret til fordel for et andet netværk; papir og kuglepen. Papiret og kuglepen associerer til at nedfælde ideer og tanker, noter med videre til videreformidler, hvilket illustreres, da *den ene taler og peger på sit papir, mens den anden kigger*. Der kan siges at opstå en translationsproces mellem humane aktører og papir, samt kuglepen. Det netværk der er opstået på baggrund af den translationsproces stabiliseres yderligere, *da den anden igen peger på papiret og kører sin kuglepen rundt på papiret, mens hun fortsat taler*. Den dynamiske proces, mellem de forskellige aktanter i netværket, fortsætter og afstedkommer som en medierende vekselvirkning af input og output, der igennem translationsprocesser oversættes og handles på. Papiret med den nedskrevne på, fungerer i den forbindelse som en inskription, der kan virke på vegne af aktøren (den der har nedskrevet det).

Glasruden og dens gennemsigtighed associeres i dens virkning som en aktant, at det er muligt at kommunikerer via visuel og nonverbal kommunikation. Glasruden er en black box, da den både afskærmer og inddrager andre aktører, alt efter netværket. Vender vi os mod netværket inde i Colaboratorium, afskærmer glasruden for lydæssige påvirkninger og forstyrrelser udefra, hvorimod, glasruden, som vi så før, skaber muligheder, er inddragende, da man kan se og kommunikere igennem glaspartiet. Glaspartiet kan altså få andre aktører til at handle, idet den generer transformationer i mange situationer og mange uventede situationer. Eksempelvis er det at glemme sit *kort* en uventet situation.

Opsummering:

Vi kan registrere at flere hybridiseringer opstår mellem human og nonhumane entiteter. I den ene situation er det deltageren og mobiltelefonen og i den anden er det deltageren og mobiltelefon+høretelefoner. Forskellen i de to situationer, er hvad vi kan antage (opsøre) som handlingspunkt. I den første kan vi sige, at "hybriden" (deltageren + mobiltelefon) går ud da telefonen ringer, hvorfor vi kan sige, at der opstår agens på baggrund af forbindelsen til det pågældende netværk. Derfor må hun gå ud, da hun kommer til at larme når hun taler. I den anden situation handler "hybriden" (deltageren og mobiltelefon+høretelefoner) med at svinge med hovedet fra side til side, på baggrund af den sang der spiller i hans ører (han simulerer at han synger med til en sang der spiller). Dette kan fortælle os at især de teknologiske konstruktioner, høretelefoner og computeren som hybrider og som black boxe muliggør flere forskellige handlinger. Et eksempel er ligeledes hvordan en handling kan være at vline koncentreret når man tager høretelefoner i og det illustrerer det ligeledes, da en aktant *ved højbordet har høretelefoner i ørene og kigger ind i og taster på sin computer*, hvortil der ikke skabes en forbindelse til andet omkringværende netværk. Interessant er det ligeledes, da en human aktant står udenfor rummet (Pernille) og banker på glasruden. Hendes handling påvirker netværket inde i rummet, hvortil en anden aktant handler ved at gå ud og lukke Pernille ind. Knudepunktets, glasruden, aktørstatus er muliggjort af, netværket bag den, som består af producenter, designere (dem der har designet rummet og skabt selv den materielle udformning af den). Vi registrerer andre steder i rådata, at glasruden knytter an til andre handlemåder end dens virke som en mulighed for at blive lukket ind, da en facilitator i en pause (i gruppedannelsesprocessen) tegner en fugl på ruden, hvorefter en af hendes medstuderende gør det samme, mens de taler sammen. Yderligere handlemåder knyttet til glasruden er, humane aktører, der hilser på hinanden gennem ruden. Praksis kan dermed siges at formes på

nye måder alt afhængig af netværket omkring glasruden og hvilke relationer de studerende har til hinanden

7. Reflekterende diskussion

I det følgende afsnit reflekterer vi over de pædagogiske intentioner - om vi kan sige at have indfriet nogle af disse intentioner og i et retroperspektiv belyse om de pædagogiske intentioner kan siges at have påvirket relevans kriterierne for vores observationer. Undervejs inddrager vi de uformelle samtaler, som kan siges at be- eller afkræfte de fremstillede intentioner. Diskussionens omdrejningspunkt kredser sig blandt andet om følgende spørgsmål: Hvordan kan vi sige at have skabt et anderledes rum end et undervisningslokale?

Nogle af de mest fremtrædende bevæggrunde og (pædagogiske intentioner) bag oprettelsen af Colaboratorium, var et ønske om at præge studiemiljøet og derfor skabe et tilhørsforhold til universitetet, ved rent fysisk at have et rum at opholde sig i. Vi har undervejs i vores observationer samt uformelle samtaler fået mange tilkendegivelser fra studerende, der udtrykker deres jævnlige færden i lab'et. En studerende siger: "*Jeg bruger hvert fald glædeligt rummet*" og en anden siger, at hun føler et større tilhørsforhold, da hun kommer oftere den lange vej herud (AAU), når hun ved at der generelt er mange mennesker: "*man vil jo gerne snakke og sparre med nogle.*" På et tidspunkt overhører vi ligeledes en specialestuderende siger til den anden: "*Måske vi skulle aftale at sidde herude én gang om ugen i stedet for at være ude på Nørre Allé, så kan vi også snakke med de andre (fra lfp).*" Vi kan dermed sige, at ønsket om at skabe et sted, hvor dørene er åbne med mulighed for at følge med i hinandens projekter, en følelse af fællesskab og "plads til LFP studerende samlet", ifølge disse informanter, kan siges at være indfriet.

I forhold til vores overvejelser omkring, hvordan rummet skulle se ud (designet), besad vi et ønske om at skabe et rum, der var anderledes. Anderledes på den måde, at det skulle kunne tilbyde noget andet, end hvad et traditionelt undervisningslokale eller læsesal tilbyder. Det er på den måde den pædagogiske scenografi, vi her er inde at berøre, da vores overvejelser retter blikket mod rummets pædagogik. Med andre ord indtænker vi rummet i forhold til, hvilke aktiviteter vi ønsker at understøtte ved samtidig at tage højde for, hvad de studerende har brug for¹⁰ (Boritz, 2014, s. 73 - 74).

¹⁰ Vi havde blandt andet en viden om at der var mangel på grupperum, mens sofaområdet er tiltænkt det mere sociale aspekt: knytte et tilhørsforhold til såvel AAU som til de resterende studerende; heraf det sociale sigte at præge studiemiljøet.

Om rummet opleves som værende anderledes kan følgende være med til at belyse, da en studerende udtaler: *“Jeg kan godt lide rummet - det er de gamle møbler, de står godt i kontrast til møbleringen ellers på AAU. Yderligere oplyser en studerende os om, at hun har haft vejledning to gange, hvor det har foregået i sofaen. Her oplevede hun at det var hyggeligere og de kom til at snakke om mange andre ting udover opgaven, som hun ikke tænker ville være sket, hvis de for eksempel havde siddet overfor hinanden ved et bord. Hun tilføjer, at hende og vejleder kom tæt på hinanden, “vi faldt nærmest ind i hinanden.”*

Vi taler med en anden studerende om lab'et, som fortæller at hun nogle gange glemmer at hun er i en universitetsbygning, for eksempel, når hun træder ind i lab'et. Hun sammenligner det med café dyrehaven og at hun godt kan lide dén stemning. En tredje udtrykker at hun får pres over at skulle læse på en læsesal. Der er der indlejret en form for *“nu skal du lave noget”*, hvorimod lab 'et udtrykker *“her må du gerne lige drikke en kaffe, snakke lidt en halv times tid og så kan du lave noget”*. Som en anden informant påpeger er Colaboratorium *sådan et hyggeligt sted, som gør ham så glad, hver gang han går forbi og kigger ind*. Hvortil en anden tilføjer følgende, mens han peger over mod sofaområdet: *“Næh en lille dagligstue derovre”*, hvorefter han associerer til et andet kreativt rum, som han har anvendt.

Som et led i at kunne tilbyde et anderledes rum, ønskede vi at Colaboratorium skulle være et sted, hvor det er legitimt at eksperimentere. Det skulle kunne rumme en variation i undervisningsform; fordybelse i teorierne, være et kreativt værksted samt et sted hvor brugen af rummet skulle være præget af kropslige læringsaktiviteter. I den forbindelse har en studerende informeret os om, *at hun flere gange har brugt yoga måtterne, efter en lang dag siddende på en stol*. Hvorom vi kan forstå det som, et kropslig aktivitets tiltag og modspil til lange studiedage. Dog er kropslige læringsaktiviteter ikke noget vi i vores observationer ser udfoldet, da de studerende er mest stillesiddende. Dog kan vi registrere, at der i gruppedannelsesprocessen er indtænkt et kropsligt element, da *kroppen skal i spil*. I forhold til hvorvidt vi kan betegne Colaboratorium som et kreativt værksted, kommer an på øjnene der ser - hvilket blik man vælger på kreativitet. Vores umiddelbare tanke af et kreativt værksted, var et sted, hvor de studerende eksperimenterer med forskellige materialer og metoder. Det vil sige er aktivt handlende i samspil med de materielle og hinanden i de forskellige idégenereringsprocesser. Dog kan vi kun gisne om, hvorvidt der opstår kreative processer på et kognitivt plan.

7.1 Hvilket rum kan Colaboratorium siges at være?

I spørgsmålet om, hvad det egentlig er for et rum vi kan sige at have skabt, kan vi rette vores øjne mod brugen af instagram, der var tiltænkt som en eksperimenterende måde at indhente data på. Intentionen med instagram var, at denne form for dataindsamling ville kunne give os en indsigt i og viden om, hvordan de studerende fremstiller sig selv i rummet på forskellige måder, som yderligere ville give os en viden om, rummets værdi for den enkelte, hvordan det bruges med mere. Vi skriver notitser, som vi hænger op på væggen inde i Colaboratorium, hvorpå der står: "Husk at tagge #lfplab når du tager billeder i rummet." Men eftersom kun to brugere har taget et billede af deres aktivitet i rummet, kan vi konstatere at Colaboratorium ikke er et sted, hvor dette sociale medie anvendes. Når vi observerer ser vi heller ej at mobiltelefonerne bliver anvendt til at tage billeder, så hvad fortæller det egentlig om rummet? En af de studerende omtaler blandt andet rummet som et studierum efterfulgt af en kommentar at de *må tage den senere, når han kommer ud fra rummet* hvilket kan ansues som, at der er visse ting man ikke taler om inde i rummet, lige såvel som at der er visse handlinger man ikke foretager sig, såsom at benytte instagram, som jo er et socialt medie. Rummet kan siges at være et sted, hvor der studeres og ikke et sted, hvor disse momenter deles på det sociale medie instagram. Det er ikke derfor de studerende kommer, som en studerende også indikerer med ordene: "*jeg har ikke lavet en s**** i dag.*" kan henhøre til, at hensigten med at den studerende kom i lab'et, var for at lave noget (lig med at studere, da det er dette tale emne der berøres).

7.2 Udfordringer ved at have skabt Colaboratorium

Afslutningsvis vil vi gerne berøre, hvorvidt vi kan sige at vores foreskrivende tilgang (det at vi har været med i tilblivelsesprocessen af Colaboratorium), kan siges at have en betydning for relevanskriterierne i nærværende speciales undersøgelsesproces.

I og med at vi som undersøgere har været med i tilblivelsesprocessen af Colaboratorium, har vi ubevidst haft nogle kriterier for, hvor mange studerende der minimum skal opholde sig og benytte rummet, før rummet kan siges at være en succes. Vi har haft forståelsen af, at der ikke var tilstrækkelig aktivitet inde i lab'et, mens vi samtidig havde formået at indsamle en del observationer. Dette paradoks mellem at have følelsen af, at der ikke var nok brugere af rummet, eller den rette brug men samtidig se at vi havde en masse interessante empiriske observationer, satte nogle tanker og samtaler i gang i os; hvilke forklaringer kunne der være på dette? Vi fandt, at vi i vores iver i forhold til, hvor mange og hvordan rummet skal bruges, har det været styrende. Dette har gjort at vi til tider har haft større fokus på, at tiltrække mulige

brugere til lab'et og finde ud af, hvorfor de ikke bruger rummet end vores egentlige undersøgelsesfelt, nemlig hvilke interaktioner der finder sted i rummet mellem mennesker og materialiteter. Vi har således haft mere fokus på, hvordan vi kunne være med til at gøre rummet mere attraktivt, for at tiltrække flere deltagere (informanter), end egentlig at kigge på hvilke handlinger der udspilles inde i Colaboratorium.

På baggrund af vores selviagttagelse og efterfølgende erkendelse, er vi opmærksomme på, at vores ønske ikke er at forcere og presse en bestemt "kultur" ned over Colaboratorium, men at vi i stedet vil centrere os mere om, hvad der egentlig foregår inde i Colaboratorium og ikke så meget, hvor mange der opholder sig derinde og hvad de synes om rummet (om det har gjort en forskel i deres hverdag). Vi kan dertil også tilføje at vi er blevet opmærksomme på, at de uformelle samtaler, har kredset sig at indhente en viden om, deltagernes holdninger og meninger om rummet - hvordan de ser, føler og oplever det. Igen for at "måle" om Colaboratorium kan sige at være en succes og gøre en forskel for de studerende.

Da vi anser det nævnte paradoks, som et udfald af, at være forsker i eget felt (selv at have skabt genstandsfeltet) og dermed har en særlig interesse i at selve rummet bliver en succes, er vi bevidste om at en sådan skjult agenda (ønsket om at lab'et bliver "en succes"), kan have betydning for det endelige resultat og derved er et spørgsmål om gyldighed. For at imødekomme vores egen (ubevidst handlende) agenda, få øje på implicite eller eksplicite indvirkninger samt opnå større gennemsigtighed i vores endelige resultat og drage brug af et iboende interessefelt i undertegnede - vælger vi, som tidligere nævnt at gøre brug af en eksperimenterede tilgang. Dette for at indfange en viden om materialiteter, brugen af rummet og lige såvel, for at skabe en aktivitet i rummet og en opmærksomhed på selvsamme. Ved at arbejde analytisk og teoretisk får vi et andet perspektiv og vi bryder med vores egen umiddelbare, naturlige og ubevidste vidensinteresse. På denne måde bruger vi vores erkendelse på en konstruktiv og empiri-generende måde (Hansen og Andersen, 2000, s. 16-19). Denne konstruktive tilgang til vores egne erkendelser kan sættes i relief til det faktum, at vi arbejder i felten, hvor at vi som undersøgere altid påvirker felten og ligeledes at det er et vilkår i den socialkonstruktivistiske vidensproces.

8. Konklusion

Hvordan kan vi forstå Colaboratorium som en materiel kulturel praksis og hvordan denne konstitueres på nye måder?

I analysen med Goffman fremanalyserer vi, hvordan de studerende og underviserne optræder i forhold til hinandens udtryk, da en studerende hviker, fordi de resterende studerende er stille, men vi finder ligeledes frem til at der også optrædes i forhold til kulissen, da en underviser lister henover scenen. Endvidere opnår vi en viden om at der er en sammenhæng mellem rollen som studerende og et adgangskort, da de studerende der ikke besidder rollen ikke har mulighed for at komme ind på scenen og optræde som studerende. Dog opstår der interaktioner grundet denne, hos nogle studerende, manglende rekvisit.

I gruppedannelsesprocessen indgår post-it sedler som en del af det, at de studerende skal være kreative. De studerende fremstiller sig som kreative studerende ved at nedskrive ideer på sedlerne, som endvidere bliver en rekvisit som skal med de studerende i fysisk form. En del af deres optræden som kreative er at grine, som efterlader et indtryk af, at det er sjovt at være kreativ.

I de iscenesatte situationer kan Colaboratorium siges at fungere som et undervisningslokale, hvor en eller flere optræder, mens de resterende enten agerer publikum eller meddeltager. Der foretages undervisningsaktiviteter, hvor den formidlende understøtter sin optræden ved brug af rekvisitter såsom PowerPoint/projektor, whiteboard og en talerliste – de fungerer som formidlingsrekvisitter. I en sådan optræden er en ringende mobiltelefon upassende (den passer ikke ind i forestillingen), da den forstyrrer den formidlendes optræden – forestillingen stilles på stand by et øjeblik. Dog opretholdes situationen med en latter blandt publikum, hvorefter forestillingen fortsætter som om intet var hændt. I samtlige af de iscenesatte situationer foregår sceneoptrædenerne i den ene ende af lokalet, hvortil vi kan tilføje at der for eksempel ikke laves oplæg sofaområdet eller lille scene området – disse kulisser indtages ikke af den optrædende i en sådan aktivitet (oplæs). Sofaområdet lægger derimod op til at snakke og samtaleemner udover det som var tiltænkt (det faglige), hvorfor det kan være derfor at sofaen udgår i gruppeprocessen.

En samhandlingsform, der bliver særligt fremtrædende i hverdagssituationerne er, hvor de studerende er stille; der læses i kompendium/bog, skrives på computer med videre. Når en eller

flere studerende taler sammen foregår det ofte ved at hviske eller tale med dæmpet stemme til hinanden. Der forekommer også situationer, hvor de studerende taler sammen, mens de skriver på computere og læser noget højt op fra skærmen i kor.

Vi oplever i flere situationer, at glasruden i Colaboratorium ikke isolerer området visuelt og dermed kan en optræden udenfor Colaboratorium finde sted i interaktion med den optrædende inde i rummet. Dette ser vi da glasruden fungerer som en måde at få kontakt til de studerende inde i Colaboratorium, som lukker den udefrakommende ind.

Vi har igennem analysen set på hvordan deltagerne fremstiller sig på bestemte måder via forskellige artefakter i Colaboratorium, hvori vi samtidig har fået blik for nogle bagvedliggende normer indenfor universitetsverdenen, der ligeledes spiller ind i deltagernes fremstillinger. Dette skal ikke forstås som om at det materielle determinerer den sociale orden, men at de materielle omgivelser og det sociale infiltrerer hinanden i samspil. Vi kan, ud fra et forandringsperspektiv, forstå de mønstre der udgør samhandlinger i Colaboratorium, som en blotlæggelse der er nødvendig, for at forstå den materielle kultur vi har været med til at skabe rammerne omkring. Yderligere kan vi forstå den materiel kulturelle praksis, som en proces, hvor netværkene flygtigt konstrueres og nedbrydes, hvorom praksis kan ansues som at have mange forskellige materiel kulturelle praksis udtryk. Vi kan altså forstå Colaboratoium som et sted hvor dele af den materiel kulturelle arv kan være forankret i et institutionelt fænomen, men ligesåvel kan siges at være relationel og dynamisk.

Ud fra vores analyse med Latour og ANT kan vi forstå Colaboratorium som er stort netværk - bestående af sociomaterielle forhold (aktører), der forbinder sig til hinanden i mindre netværk. Aktører der arbejder kontinuerligt for at stabilisere og destabiliserer netværk. Et netværk står stærkere, når der er flere både humane og nonhumane der *gør* sammen i rummet. Men ligeså flygtigt som det er blevet stabiliseret, kan et netværk blive destabiliseret igen og et andet netværk kan blive stærkere. Eksempler på dette er blandt andet i Foucault workshopen, hvor computer og PowerPoint (projektor) fremstår som et stærkt netværk, hvortil talerlisten senere bliver den stærke aktør, der taler på vegne af netværket. Computer og PowerPoint netværket er blevet destabiliseret og et andet er skabt til handling, talerlisten.

Papir analyserer vi os frem til fungerer som *inskriftion*, da hybrid (humanaktør og pen) nedskriver tekst på papiret. Talerlisten er en sådan *inskriftion* er der virker på vegne af de aktører der gerne vil tale (komme til handling). *Inskriftionerne* gør at handlinger og formidlinger er overbevisende og hjælper altså til at stabiliserer netværket. Talerlisten hjælper underviseren til at holde styr på hvis tur der er til at tale, selvom det måske kan være svært at tro på, at det ikke er ens tur endnu.

I gruppedannelsesprocessen opstår der en translationsproces, da to inskriftioner forbindes, da plotterpapiret og post-it sedlerne føres sammen og er transformeret til en platform for de kreative ideer. I gennemlæsningen af gruppedannelsesprocessen registrerede vi ud fra empirien en ændring i den materielle indretning, hvortil vi på baggrund af vores analyse, kan tilføje, at denne transformation udgøres af punkter og forbindelser af aktører i et stort netværk; gruppedannelsesprocessen. Hertil kan vi registrere flere mindre netværk som eksempel består af et netværk; whiteboard, papir, tusch, facilitatorerne, studerende, kuffert og stole. Et andet netværket af; underviser og mobiltelefon, taske, højbord. Transformationen af rummet er en relationel bevægelse der sker på baggrund af netværksarbejde hvor andre aktanter i netværket flytter sig og/eller tilpasser sig og skaber forbindelser. Disse aktanter er; stolene, de studerende, post-it sedlerne, gulv. Da talehandlingen *være kreativ* formidles ud af en af facilitatorerne flyttes stolene for at passe ind i det voksende netværk og da plotterpapir tilføjes udvides netværket og gulvet indtages af de studerende, som agerer og tilpasser sig netværket endnu engang. Post-it sedlen er altså en blackbox, da den forvandler hele settingen i rummet. Ingen stiller spørgsmålstejn ved, at post-it sedler er lig med kreativitet. Der er altså tilføjet flere måder at handle på knyttet til blackboxen, post-it seddel. Dette afspejles ligeledes i transformationen af rummet, da post-it sedlerne og plotterpapiret (*inskriftion*) har betydning for andre aktører. Netværket omkring gruppedannelsesprocessen gror ved post-it sedlernes indvirke.

En anden inskriftionsform som er computer plus PowerPoint, bruges ligeledes til at videreformidle et budskab. Hvorom netværket kan siges at stå stærkere end eksempelvis inskriftionen talerliste, da computeren har status af at være en blackbox og kan bruges på flere måder og dermed tilbyder flere handlemåder. Vi analyserer yderlige andre blackboxe frem, som er stabiliserede enheder; mobiltelefon, høretelefoner post-it sedler. De er alle enheder der er pakket ned i en box for at forenkles, men virkeligheden er, at de

repræsenterer en teoretisk uendelighed af netværks punkter og forbindelser. Netværkene blackboxen er omkring udvider sig, jo flere handlemåder der knyttes til. Vi ser at blackboxen computer kan bruges til at sidde og koncentrere sig alene og også fungere som et medium, hvor flere kan interagerer omkring den, kigger ind i den og taler og kigger igen.

Glaspartiet der udgør en stor del af Colaboratorium får funktion af at kan udvide og påvirke netværket inde rummet, men glaspartierne kan også bruges til at tegne på, hvorfor den kan ses som en aktant der knytter an til nye handlemåder. Glaspartier besidder en formidlede og medierende egenskab i kraft af den gennemsigtighed, men i og med at dens egenskab kan bruges på mange måder, bliver glaspartiet en blackbox. Når der tegnes på den indtræder den som en inskription, hvor den kan tale på vegne af netværket bag det nedskrevne. Glaspartiet fungerer dertil også som en medierende entitet hvor udfaldet aldrig kan forudsiges. Når der bruges nonverbal kommunikation til en aktør inde i Colaboratorium, er det ikke givet at netværket reagerer på det. Et bank på ruden kan samt dens egenskab af at være gennemsigtig, stå stærkere og forøger chancen for at påvirker netværket inde i rummet. Colaboratorium som netværk, rækker med sine tråde udover de fysiske rammer og skaber forbindelser til andre aktører, hvilket illustreres da én udtaler; *Colaboratorium er sådan et hyggeligt sted, som mig så glad, hver gang jeg går forbi og kigger ind.* Rummet skaber associationer og derved forbindelser til andre netværk igen – hvilket en anden studerende sætter ord på, da, imens han peger på sofaområdet inde i Colaboratorium, siger *“Næh en lille dagligstue derovre”*, hvorefter han associerer til et andet kreativt rum, som han har anvendt.

9. Perspektivering

Som præsenteret belyser Goffman via teatermetaforen sin teori om menneskelig interaktion og samhandlen som at være en optræden – en forestilling. Goffman beskriver således at forscenen er det sted, hvor den pågældende optræden finder sted, hvortil bagscenen er det sted, hvor de optrædende øver sig på forestillingen foran publikum. På scenen gør den optrædende brug af rekvisitter der understøtter deres optræden (Kristiansen, 2000, s. 30 og Rasborg, 2013, s. 418).

Igennem vores analyse får vi øje for, hvordan de teknologiske konstruktioner; computer, mobiltelefon og høretelefon som rekvisitter, ofte netop indtager den nævnte funktion (en understøttelse af en rolleoptræden). Interessant har det været i de situationer, hvor computeren har muliggjort et mere flydende rolleskifte, som værende på forscenen og af scenen igen, på bagscenen:

(Uddrag af analyse) På et tidspunkt sidder alle med computere på skødet, undtagen ham i lænestolen. Han sidder med en kaffe og en bog. Først sidder alle og kigger ned i deres computere. Derefter snakker alle sammen - hvortil der bliver stille og alle igen kigger ned i deres computere. Sofaområdet bliver skiftevis en forscene, når alle sidder og kigger i deres computere, hvortil sofaområdet kan ses som bagscene når snakken begynder.

Goffman var en af dem der forudsagde at den teknologiske udvikling (internet, virtual reality og computerbaseret-kommunikation) ville have stor indflydelse på menneskelig interaktion. Men da han ikke levede da internettet blev opfundet, kunne han af gode grunde ikke indtænke dette faktum i hans teorier (Jacobsen og Kristiansen, 2014, s. 36 - 37).

Joshua Meyrowitz, en nutidig amerikansk medieforsker, der i sit arbejde netop har arbejdet videre med Goffmans teatermetaforik. Meyrowitz belyser hvordan den teknologiske udvikling – herunder den mediebrug der har fulgt med i udviklingen (medieteknologier, som omhandler computere, mobiltelefon, internet, e- mail med mere), er langt mere indgribende i de menneskelige interaktioner end hvad der har været fremlagt i andre medieteorier.

To understand more fully the potential impact of electronic media on behavior, we need to look more closely at the relationship between behavior and “situation segregation” with an eye toward seeing what happens to behavior when situational boundaries move” (Meyrowitz, 1985, s. 40)

Medieteknologierne er midler til social kontakt i bred forstand og er altså ligeså meget selskabelige teknologier, som de er informationsteknologier; “(...) *electronic media have tended to diminish the differences between live and mediated interaction. The speech and appearance of others are now accessible without being in the same physical location*” (Meyrowitz, 1985, s. 38) Med medierne kan vi manipulere vores sociale roller og altså styre de sociale situationer, som vi ønsker at indgå i. Vigtigste pointe er at medierne har påvirket en ændring i skellet mellem for- og bagscenen. “*The introduction and widespread use of a new medium of communication may restructure a broad range of situations and require new sets of social performances*” (Meyrowitz, 1985, s. 39).

Mottoet “enhver ting til sin tid og sit sted”, hvor der var adskilte sociale verdener, et i hjemmet, et på arbejdet, et i kortklubben, gjorde det nemt at opretholde facaden, enten det ene eller andet sted. Adfærden foregik ét sted og kunne ikke iagttages et andet sted. Uoverensstemmelsen af roller var ikke synlig for andre. Med medieteknologien, eksempelvis facebook, skabes en gennemsigtighed, hvor alle potentielt kan iagttage alle andres verdener eller optrædener. Skellet mellem for- og bagscenen bliver svært at opretholde. Meyrowitz beskriver i denne forbindelse en ny sfære, som han kalder “middle region” – et sted hvor adfærden er halvt privat halvt offentligt. Dertil forekommer en ny for- og bagscene, der beskrives som deep backstage og forward frontstage. Deep backstage er et helt tilbagetrukket fristed, hvor man kan vær helt sig selv og øve sig på sin optræden i *middle region*, der altså er den foretrukne scene for den sociale optræden. Den nye forscene, forward frontstage, er af en mere offentlig og ceremoniel karakter, eksempelvis et bryllup, statsministerens nytårstale. Med medieteknologien i vore hænder kan vi være på for- og bagscenen på samme tid, da den sociale realitet består af et netværk af sociale situationer – et netværk kan være den front du er i fysisk og den front du er i via medieteknologien, eksempelvis brugen af mobiltelefonen eller computeren er har adgang til et andet netværk end den fysiske. Derfor indgår de sociale situationer på forskellige måder som henholdsvis for- og bagscene for hinanden. Den enkelte er så at sige hele tiden på scenen. Som sociale hjælpemidler hjælper teknologierne os til at opretholde “ansigt” som Goffman kalder det.

I forhold til vores speciale og den materielle kultur vi har søgt at belyse med Goffmans for- og bagscene formuleringer, kan vi i dette nye scene perspektiv ud fra Meyrowitz, formulere nogle antagelser/tanker således. De samhandlinger vi har observeret i Colaboratorium, har umiddelbart været præget af en adfærd i *middle region*, hvortil hvorfor brugen af mediet

instagram ikke har været attraktivt for de studerende. En brug af det sociale medie *instagram* medfører en forward frontstage optræden og i og med at det præsenterer én rolle eller optræden i Colaboratorium, afslører den fysiske samhandling mellem deltagere i Colaboratorium den reelle rolle og optræden, hvortil den enkelte kan blive afsløret i sit eget skuespil.

10. Litteraturliste

Bøger

Andersen, H. (1994). Objektivitetsproblemer i samfundsvidenskab. I: Andersen, Heine et. al (red.): *Videnskabsteori og metodelære - introduktion*. (4. udgave). Frederiksberg: Samfundslitteratur. s. 271 - 272.

Andersen, I. (2013). Den skinbarlige virkelighed - vidensproduktion i samfundsvidenskaberne. (5. udgave). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Andersen, V. & Gamdrup, P. (1994). Forskningsmetoder. I: Andersen, Heine et. al (red.): *Videnskabsteori og metodelære - introduktion*. (4. udgave). Frederiksberg: Samfundslitteratur. S. 65.

Berg, R. (2002). Den "gode" politiker - et studie af politiske ledelsesværdier i kommunerne. Syddansk Universitet: Odense universitetsforlag.

Bille, M. & Sørensen, T. F. (2012). Materialitet - en indføring i kultur, identitet og teknologi. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Borch, C. & Madsen, R. M (2008). En introduktion. I: Latour, Bruno: *En ny sociologi for et nyt samfund. Introduktion til en aktør-netværks-teori..* København. Akademisk forlag.

Callon, M. og B. Latour (1981). Unscrewing the big Leviathan: how actors macro-structure reality and how sociologists help them to do so. I: Knorr-Cetina, Karin og Cicourel, Aron V. (red.) *Advances in social theory and methodology : toward an integration of micro- and macro-sociologies*. London: Routledge. S. 284-285.

Damsholdt, T. og Simonsen G. D. (2009). Materialiseringer. Processer, relationer og performativitet. I: Damsholdt T., Simonsen G. D. og Mordhorst C. *Materialiseringer. Nye perspektiver på materialitet og kulturanalyse*. Aarhus Universitetsforlag. S. 9-26.

Egholm, L. (2014). Videnskabsteori. Perspektiver på organisationer og samfund. Hans Reitzels Forlag.

Fuglsang, L. (2013). Aktør-netværksteori eller tingenes sociologi. I: Fuglsang, Lars og Olsen, Poul Bitsch: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne - på tværs af fagkulturer og paradigmer*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag. S. 427-427, 430, 434 og 366-367.

Goffman, E. (1992). Vore rollespil i hverdagen. (Første norske udgave). Larvik: Pax Forlag.

Goffman, E. (1963). Behavior in public places - notes on the social organization of gatherings. (First paperback edition). New York: The free press.

Goffman, E. (1964/2004). Social samhandling og mikrosociologi. København: Hans Reitzels Forlag.

Goffman, E. (1967). Interaction ritual - essays in face-to-face behaviour. (Fourth printing). New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Goffman, E. (1971/2010). Relations in public: microstudies of the public order. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Goffman, E. (2014). Hverdagslivets rollespil. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Hansen, E. J. og Andersen, B.J. (2000). Et sociologiske værktøj. Introduktion til den sociologiske metode. Hans Reitzels Forlag.

Harste, G. og Mortensen, N. (2013). Sociale samhandlingsteorier. I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (red): *Klassisk og moderne samfundsteori*. (5 udgave). København: Hans Reitzels Forlag.

Hastrup, K. (2010). Feltarbejde. I: Brinkmann, Svend og Tanggaard, Lene (red.): *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag. S. 55-60, 67 og 72.

Hastrup, K., Rubow, C. & Tjørnhøj-Thomsen, T. (2012). Kulturanalyse - kort fortalt. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Jacobsen, M. H. & Kristiansen, S. (2001). Farligt feltarbejde - etik og etnografi i sociologien. Aalborg Universitetsforlag.

Jacobsen, M. H. & Kristiansen, S. (2002). Erving Goffman - sociologien om det elementære livs sociale former. København: Hans Reitzels Forlag.

Jank, W. og Meyer, H. (2009). Didaktikkens Grundspørgsmål kap. 4. I: *Didaktiske modeller - en grundbog i didaktik*. København. Gyldendal. s. 111-112.

Jensen, T. E. (2005). Aktør-netværksteori : Latours, Callons og Laws materielle semiotik. I Esmark, Anders, Laustsen, Carsten Bagge og Andersen, Niels Åkerstrøm: *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag. s. 189 - 190 og 208.

Jensen, N. E. (2010). Metodebogen - pædagogstuderende mellem profession og akademisering. København: Hans Reitzels Forlag.

Jespersen, J. (2013). Kritisk realisme - teori og praksis. En samfundsvidenskabelig metodologi baseret på "common sense and reality". I: Fuglsang, Lars, Bitsch Olsen, Poul og Rasborg, Klaus (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. (3. udgave). Frederiksberg. Samfundslitteratur. S. 181

Järvinen, M. og Mik-Meyer, N. (2005/2008). Observationer i en interaktionistisk begrebsramme. I: Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna: *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv - interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag. S. 104-105 og 118.

Kirkeby, O. F. (1994). Abduktion. I: Andersen, Heine et. al (red.): *Videnskabsteori og metodelære - introduktion*. (4. udgave). Frederiksberg: Samfundslitteratur. S. 122-123.

Kristiansen, S. & Mortensen, N. (2005). Sociologiske analyser af hverdagslivet. I Esmark, Anders, Bagge Laustsen, Carsten og Åkerstrøm Andersen, Niels (red.): *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Roskilde Universitetsforlag. S. 45-47

Kristiansen, S. & Krogstrup, H. K. (1999). Deltagende observation. København: Hans Reitzels Forlag.

Kristiansen, S. & Krogstrup, H. K. (2015). Deltagende observation. (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.

Mik-Meyer, N. og Järvinen, M. (2005/2008). Indledning: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. I: Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna: *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv - interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag. S. 7-14.

Meyrowitz, J. (1985). No sense of Place: The impact of electronic Media on Social Behavior. Oxford University press.

Bruno, L. (1999). Pandora's Hope: Essays on the Reality of Science Studies. Cambridge. Harvard University Press.

Latour, B. (2006). Vi har aldrig været moderne. København: Hans Reitzels Forlag.

Latour, B. (2008). En ny sociologi for et nyt samfund: Introduktion til aktør-netværk-teori. København: Akademisk Forlag.

Olsen, P. B. (2011). Arbejdsteknikker. I: Olsen, Poul Bitsch & Pedersen, Kaare: *Problemløst projektarbejde - en værktøjsbog*. (3. udgave). Roskilde Universitetsforlag. S. 234.

Olsen, P. B. (2011). Interview. I: Olsen, Poul Bitsch & Pedersen, Kaare: *Problemløst projektarbejde - en værktøjsbog*. (3. udgave). Roskilde Universitetsforlag. S. 256-257.

Ovesen, J. & Hastrup, K. (1980). Etnografisk grundbog. (2. udgave). København: Gyldendal.

Pedersen, K. (2011). Videnskabsteori i projektarbejde og -rapport. I: Olsen, Poul Bitsch & Pedersen, Kaare: *Problemløst projektarbejde - en værktøjsbog*. (3. udgave). Roskilde Universitetsforlag. S. 151-152.

Pedersen, K., B. & Nielsen, L., D. (2001). Indledning: Hvad vil vi med denne bog? I: Pedersen, Kirsten Bransholm og Nielsen, Lise Drewers (red.): *Kvalitative metoder - fra metateori til markarbejde*. Roskilde Universitetsforlag. S. 7

Rasborg, K. (2013). Socialkonstruktivismen i klassisk og moderne sociologi. I: Fuglsang, Lars, Bitsch Olsen, Poul og Rasborg, Klaus (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer*. (3. udgave). Frederiksberg. Samfundslitteratur. S. 359-366, 403-406, 418 og 420.

Staubæs, D. et. al (2014). Læringslaboratorier og læringseksperimenter. I: Staubæs, Dorthe et. al (red.): *Læringslaboratorier og -eksperimenter*. Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag. S. 7-11.

Sørensen, A. (2010). Om videnskabelig viden - gjer, ikke og ismer. Samfundslitteratur. Frederiksberg.

Sørensen, E. (2009). The Materiality of Learning, Technology and Knowledge in Educational Practice. Cambridge: Cambridge University Press.

Warming, H. (2005/2008). Erkendelse gennem oplevelse: Når indlevelse ikke er mulig. I: Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna: *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv - interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag. S. 152

Warming, H. (2010). Deltagende observation. I: Fuglsang, Lars, Hagedorn-Rasmussen og Bitsch Olsen, Poul (red.): *Teknikker i samfundsvidenskaberne*. Roskilde Universitetsforlag. S. 320-321.

Wiben, J. T. (2011). Kognition og Konstruktion. To tendenser i humaniora og den offentlige debat. Frederiksberg. Samfundslitteratur.

Yin, R., K. (2003). Case Study Research: Design and Methods. (3. edition). London: Sage Publications Ltd.

Afhandlinger og artikler

Fabian, Louise (2009). *Den spatiale vending - en udforskning og anvendelse af analytiske potentialer i den interdisciplinære rekonceptualisering af rum, sted og landskab*, Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet: Institut for Filosofi og Idehistorie

Kristiansen, S. (2000). *Kreativ sociologi - på sporet af Erving Goffmans sociologiske metode*. Institut for sociale forhold og organisation, Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet: Institut for Sociology og Socialt Arbejde

Artikler:

Alvesson, M. (2003). Methodology for close up studies - struggling with closeness and closure. Higher Education. Volume 46, Issue 2, pp 167-193

Boritz, M. (2014). Pædagogisk scenografi. Om brug og indretning af museernes undervisningslokaler. Nordisk Museologi. s. 72 - 84.

Brown, R. H. (1976). Social theory as metaphor. On the logic of discovery for the sciences of conduct. Washington D.C.

Goffman, E. (1989). On fieldwork. Journal of Contemporary ethnography. Vol. 18 No 2, pp 123-132. Sage Publications, Inc.

Guba, E. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries, *ECTJ*. Vol. 29; 2; 75-91.

Bruno, L. (1987). Science in action - how to follow science and engineers through society. Harvard University press. cambridge. Massachusetts.

Bruno, L. (2004). Why has critique run out of steam. Critical Inquiry 30. The University of Chicago. S. 225 - 248.

Latour, B. (2012). Visualisation and Cognition: Drawing Things Together. I: H. Kuklick (red.) Knowledge and Society Studies in the Sociology of Culture Past and Present. *Jai Press*. Vol. 6; 1-40.

Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges and guidelines. *Lancet*. Vol. 358; 483-488.